

EGYETEMES REGÉNYTÁR

Judith könyve

Elbeszélések

Irta

Malonyay Dezső

BUDAPEST,
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5433-64-1 (online)
MEK-12894

TARTALOM

**HÁROM JUDITH.
MIRE MEGVÉNÜLÜNK.
MORNING GLORY.
A BÁDOG CSACSI.
MESE A BOLDOGTALANSÁGRÓL.
KHALED.
EGY VERÉB.
HERÓDIÁS.
EGY LOVAGIAS ÜGY.
PIROS ÉS FEKETE.
ABSZURDUM!
VASÁRNAP.
SZÁRADT IBOLYÁK.**

HÁROM JUDITH.

Az asszony az ebédlőben ült, a szűk udvarra nyíló ablak előtt, harisnyát stoppolt. Olyan öregesen görnyedt munkája fölé, olyan fakó volt az arcza, az egész formája, mintha nem is az ő kis fia, hanem az unokája lenne az a négy esztendőes gyermek, ki lába előtt, a sámlin tornyot építgetett ócska tarok-kártyákból.

Mintha nem is a hamar érkező deczemberi alkony sötétsége kezdett volna terjengeni a szobában, hanem az a nyirkos, lélegzetfojtó ködje a szomorúságnak, melylyel teli van az olyan lakás, a hol sokat sírnak. Beljebb, a nappaliban valaki a zongorát verte, egy ujjal s iszonyú egyformán dúdolta hozzá: *Kis szekeres, nagy szekeres...* Közbe-közbe, hallatszott a kisebbik gyerek szipogása, nyilván azt csitította a dajka.

A mint kezet nyújtott s rám tekintett az asszony, láttam, hogy ki vannak sírva a szemei.

- Mi baj? - kérdeztem.

- Semmi! - szokta volt felelni, már hónapok óta s mosolyogni iparkodott mindannyiszor és hamar egyébre terelte a szót. Most azonban csak a fejével intett, hogy: - semmi! semmi!

A fiúcska aggodalmas nagy szemeket vetett rám, majd meg az anyjára... Az anyja elfordította a fejét, - hisz úgy a lelkünk mélyére látnak azok a fényes nézésű gyerekszemek! - fölállt, óvatosan, nehogy összedöntse a kártyatornyot, intett, hogy kövessem. Bement a gyerekek szobájába s ott, két kis fehér ágy között, leroskadt egy székre és sírt, hangtalanul, csak könnyei omlottak és mintha ütötték volna, úgy vonaglott az egész teste. Kezeit a szájára szorította.

- De, az Istenért!

Intett, hallgassak!... Tegyem be az ajtót!...

- A gyerekek! - zokogott azután, de nagyon halkán. - Istenem! milyen szerencsétlen vagyok!... Már... már nem bírom tovább!... Nem bánom, akármi lesz!

- De hát mi bajuk?

- Semmi! Nem tudom... hiszen ha tudnám!...

Nem azért sírt, hogy vigasztaljam, azt kívánta, magyarázzam meg, mi baja az urának?!

- Mi baja?... Én mindenben csak a kedvét keresem. Nem járok sehová, nem költök, még a keserőségeimet is titkolom előle. Akármilyen ideges, úgy teszek, mintha nem venném észre. Nem szól soha, semmiért, de inkább szólna! Szidjon, vagy akár üssön inkább, hisz én szeretem... Mondja meg, ha nem tetszik neki valami! Hónapok óta alig szól hozzám. Ha itthon van, ott ül a szobájában. Maholnap már be se merek menni hozzá, érzem, hogy a terhére vagyok. Este órákig eljárkál, hallgatom a lépéseit, mintha itt járna, a halántékomon. Éjszakánként úgy tesz, mintha aludnék... Dehogyan alszik! Valami nagy szerencsétlenség fenyeget bennünket?... Hát szóljon! A felesége előtt ne titkolja!... A gyerekeket se szereti már. Ezelőtt eljátszott velük, most csak akkor czirógatja meg őket, ha én kérem rá. Mit vétettek neki azok az ártatlan teremtések? Mit vétettem én!?

Mikor aztán így elémtárta szívének keserüségét, mintha kissé megkönnyebbült volna, csöndesebben sírt.

- Oh! nem ilyennek képzeltem én az életet leány koromban!...

Bementem az urához. Lássuk hát, mi baj?!

A szoba közepén az íróasztal, porosan, rendetlenül, a kalap és sétatálcza odahajlítva a könyvek s papirosok közé; a szoba háttérében lévő fülkében áll egy nagy, vörös karamánival beterített kerevet, azon egy sereg párna, szebbnél szebb régi selymek, tevezsákok, jeruzsálemi tarbusok; a fülke falain polczok, könyvekkel megrakva; jobb oldalt Szent Czeccília, Donatello domborművének flórenczi másolata, mellette Deveriának egy mezitelen asszonya, a sarokban egy aranyozott Budha-bálgány; baloldalt egy Rippl-Rónai-féle halvány pasztel, csupa sejtetem, csupa láz és kétség, fölötte bányász-mécses lóg Goujon kútjának négy karcsú nimfája előtt; a hátsó falon egy hasonlíthatatlanul szép és hasonlíthatatlanul szomorú Mednyánszky festmény: télire vedlett nyírfák közé hull az ólmos eső és sár, sár, csupa sár és felhő az egész tájék... Jól ismerem minden holmit, hisz néha hajnalig eltanakodtunk azon a nagy kereveten.

Ott ült, a párnák közé ásva magát. Közönyösen bólintott, midőn beléptem hozzá:

- Szervusz.

- Mi bajod? - kérdeztem.

- Kedvetlen vagyok.

- Mi lelt?

- Semmi.

- Semmi?! Szerencsétlenné teszed ezekkel az érthetetlen hangulataiddal a feleségedet.

- Panaszkodott?

- Igen.

- Gondoltam. Szegény asszony!...

- De hát mi lelt tulajdonképpen?

Vállat vont. Aztán ő kérdezte, komoran:

- Mit mondtál a feleségemnek?

- Hát mit szólhattam volna neki?! Nem értek az egész komédiátokból semmit. Előbb tőled akarom hallani, hogy mi az ördög lelt? Anyagi gondjaid vannak?

Tagadólag intett.

- Talán a feleségedet untad meg?! Más asszonyra támadt étvágyad?

Vállat vont.

- Az eszed ment el?

Keserűen mosolygott:

- Az, az! Könnyen megeshetik, hogy megbolondulok.

Kegyetlenül igaz hangon mondta ezt. Valóban megdöbbenett! Nyugodtan tűrte nézésemet s nagyon egyszerűen, szomorúan beszélt:

- Miként magyarázzam meg, szegény asszonynak, hogy mi bánt engem?! Még jobban meg-rémülne. Anyagi gondok!?... Mellékes. Más asszony?!... Áldott, jó teremtés a feleségem, komizság volna, ha megcsalnám... Nincs, barátom, nincs az életben csak egyetlen tragédia, az, mikor látod, mint szakad áthidalhatlan örvény a valóság s az illuzióid közé... A legtöbb ember észre se veszi, olyik, szerencsétlen, belészédül.

Künt, a másik szobában, a dajka kopogtatta a zongorát, iszonyú egyformán.

- Hallod!? Azt a zongorát!?... Tudni akarod, mi a bajom?... Hónapok óta kinlódok, már nem bírom tovább! Szerencsétlenné teszem a környezetemet?... Magam vagyok a legszerencsétlenebb. Nevezz ki, ha akarsz, de vigasztald meg a feleségemet, ha tudod. Én nem tudom. Szerelmes vagyok, barátom, az álmaimba s nem tudok többé elaludni. Fölébredtem, örökre!... Nincsenek néked álmom ismeretségeid? Emberek, asszonyok, kikkel ébren töltött életedben soha nem találkoztál, de egyszer, magad se tudod mikor, álmodtál róluk s azután mint régi ismerősök kerülnek vissza időnként álmaidba... Vannak helyek, vidékek, házak, egyes lakások, hol csak álmodban jártál s a hol otthonosan érzed magad... Lásd, én szentül hiszem, hogy két életet él az ember: párhuzamosan azzal, melyet ébren töltünk, egy álméletet is... Ha aztán az álmvilágod kezd előtted összekeveredni a valósággal, illetőleg ezzel a másik káprázattal, melyet valóságnak tartunk, mikor álmaidnak alakjait kezded látni ébren is, mikor már alig tudod megkülönböztetni, hogy mi hát az álmom, mi a valóság: ott kezdődik az örület... Én, barátom, ezen a mesgén állok.

Teljesen besötétedett a szobában.

Leültem melléje, a kerevetre; nem láttam már sem a fakó arcját, se lázban fénylő szemeit, csak a hangját hallottam s meg-megborzongtam tőle.

Künt, a másik szobában, a dajka kopogtatta a zongorát, iszonyú egyformán.

Ő pedig beszélt. Eleinte sebesen, mint a kit víziói kergetnek. Egy-egy pillanatra elhallgatott, majd halkabban folytatta, néha olyan gyöngéden, a hogy a szerelmes ember suttog a párjának.

„...Fogalmam sincs róla, mikor, régen, régen, talán örökké, talán még gyerekkoromban álmodtam először egy kedves házról s a lakóiról. Lehet, hogy régi ismerőseim voltak már akkor is, mikor először álmodtam róluk... talán ismertem őket, már születésem előtt... vagy, tudom is én!...

A ház!... Láttál te is már olyat, bizonyosan.

Olyan kedves, hívogató ház, a melyet gyakran meg-megpillant az ember a rohanó vasut ablakából. Domboldalban fekszik, kis nyárfaerdő alatt, sásszegett tavacska közelében. Fehér utak vezetnek hozzá; virág a tornácson, hinta a kertben, repkény az ablakok között, föl a tetőig. Örömmel kiáltasz föl: „Ni, az én házam! Itt tudnék boldog lenni!”... Tárod is feléje a karjaidat, repülnél belé, - de a vonat rohan tovább, egy alagut, egy forduló, a ház eltűnt... Hasztalan térnél vissza, hasztalan keresnéd, többé meg nem találod s ha megtalálod, akkor se az a ház az már.

Ilyenforma volt az én álmaim kedves háza.

Orgonanyílás idején jártam benne először. A lila orgonabugákat téptem a kerítése környékén. Egész tenger volt ott orgona bokrokból. Szedtem, szedtem, teli voltak a kezeim, összehajlottak a fejem fölött, czirógatták, csókolták az arczomat, tetőtől-talpig öleltek azok az édes, édes, bársonyos, csudaszép lila virágok.

Egyszerre, mintha minden millió kis kelyhük csöngeni kezdett volna, mind, de mégis olyan halkan, hogy csak egy kaczagás lett belőle: - három leány, a három Judith kaczagott és mosolygott elém a virágok közül.

Ők laktak a házban s én mindjárt tudtam, hogy ők laknak ott, tudtam, hogy testvérek, tudtam, hogy mindeniket Judithnak hívják és ismertem őket és ők is ismertek engem.

Teljesen egyformák voltak s mégis meg tudtam különböztetni őket egymástól. Ha valamelyikhez szóltam: „Judith!”, éppen az felelt, a kihez én akartam szólni.

Néha szőke volt mind a három, néha barna és mégis mindig ugyanazok voltak: a három Judith...

Kergetőztünk. Futottam az egyik után, ott szaladt előttem mind a három...

Utolértem egyet, kézenfogtam: „Megvagy Judith!” - ott pirúlt, ott pihegett előttem mind a három...

Hogy magyarázzam meg neked!? Nem érted, ugy-e?! Ha látnád őket, barátom, a hogy én látom, - az én három Judithomat!... Szerelmes voltam beléjük, mind a háromba és ők is szerettek engem.

Szeretni!?... Nincs olyan szó, mely azt fejezné ki, a mit mondani akarok ezzel. Képzeld, hogy egy derült májusi hajnalon, azurkék hópelyhek kezdenének hullani az azurkék égből, de elolvadnának, mielőtt földet érnének és mind, mind hullana az azurkék hó, de azért ragyogna a nap... Ilyenformán szeretjük egymást.

Családjuk? apjuk? anyjuk? miből, hogyan éltek? Nem tudom. Csak azért éltek, hogy engem szeressenek és én is azért éltem csak, hogy őket szeressem.

Fiatal gyerek voltam, aztán húsz esztendősen lettem és közel jártam a harminczhoz, - folyton, sokszor, sokszor álmodtam róluk.

Csak ébren vénültem, álmaimban mindig egyforma voltam és ők is egyformák maradtak.

A legszebb verseimet nekik mondtam. Soha ébren olyanokat nem írtam. Olyan gyönyörű versek voltak, hogy magam is mámoros lettem tőlük. Ők megtanulták, egy-egy sort mindenik és úgy dalolták a verseimet, egy sort az egyik, másikat a másik... összeölelkezve.

Meséket mondtam nekik s a hogy a mesém folyt, úgy játszották el. Emlékszem egy ilyen mesére. Három fehér galamb vezetett három leányt - - - Eh! így ébren, hangosan, nem is olyan az már, nem is érdemes elmondani.

Néha ott ültem a ház tornácán s elnéztem, mint foglalatostkodnak. Az egyik mellett maradt, a kezét fogtam, ide szoritottam a halántékomra, - mintha mind a háromnak a keze itt lett volna. Az egyik bent énekelt a házban, - de mintha mind a három ott énekelt volna. Egy lent rázta az udvaron a virágzó barackfát, - hullott a virágszirom mind a háromnak arany-szőke fürtjeire.

Hasztalan! Ezt, így ébren, soha meg nem érted. Nem lehet megértetnem senkivel. Pedig úgy, álomban, olyan egyszerű, olyan természetes az, hogy ők hárman voltak s mégis csak egy volt mind a három. Lásd, elég visszaemlékezni rájuk, hogy megmelegedjék a szívem környéke.

Édes, édes szép Judithjaim ti!

Jártam náluk télen is. Nem hó volt ott, de ezüst az egész vidéken. Nem is ezüst, valami más, nincs olyan a valóságban... Talán a tó vizén rezgő holdvilág, de még az sem olyan szép.

A ház közelében, a sásszegett tó jegén libegtek mind a hárman. Repültem velük én is. Aranyhajuk hosszan úszott mögöttük és mondom, mintha holdsugaras ezüsből lett volna az egész világ. Nem volt ilyenkor egy hang sem. Képzeld, hogy szerelmesed vállán pihen a fejed, lélegzetét érzed csak, a hogy a szive dobban, úgy emelkedik s úgy hajlik vissza a te fejed. Mintha az üdvösség ringatna. Hogy is tudnál szólni!? Mit mondhatnál!?

Mikor utoljára jártam náluk!!...

Oh, arra az éjszakára emlékszem a leghivebben! Szótlan téli éjszaka volt az is. Együtt bolyongtunk a házban, mintha valamit nem láttam volna még náluk, egy szobát, vagy nem tudom mit, de azt akarták megmutatni nekem. Egyszerre elvesztek mellőlem. Szorongva kerestem őket, szobáról szobára, künt a ház körül, kiáltani akartam, nem fért ki hang a torkomon... Jó volna sírni, de a könnyeim nem akartak megeredni... A mint eltűntek, éppen olyan egyszerre termettek megint mellém és biztatóan, engesztelőleg mosolyogtak. Kézenfogtak és

megint bolyongtunk a házban. Szobáról-szobára. Szerettem volna maradni minden szobában, hogy itt is, itt is, itt is, maradjunk egy kicsit mindenütt, mert én ki akarom sírni magam mindenütt, de a könnyeim nem akartak megeredni s nem fért ki hang a torkomon...

Lásd! Azóta egyre nyomják szívemet azok az el nem sírt könnyek s gyötör a bennem maradt zokogás. Ha egyszer, csak egyetlen egyszer oda borulhatnék még az ölükbe, hogy kisírijam magam s elzokogjam nékik a bucsuzót: Isten veletek, álmaim tündérei! Isten veletek édes szép Judithjaim!

Harmincz éves koromban megnősültem.

Akkoriban eszembe se jutott, utóbb adtam csak róla számot magamnak, hogy attól kezdve, midőn először találkoztam a leendő feleségemmel, se pedig vőlegénykedésem korában, sem azután, álmaim többé nem ismétlődtek. Elfeledtem az egészet, soha eszembe se jutottak. Minden gondolatom a menyasszonyomé, utóbb pedig a feleségemé volt. Hiszen talán álom az is, mikor egymásé lesz két ember, a ki szereti egymást. De aztán... Aztán, hogy elmúlnak a mézes hetek, mikor nemcsak virágot, kenyeret is kell keresni, mikor jön a gond, jönnek a hétköznapiak!

Csudálatos, milyen sorsdöntő szerepűek az én álmaim! Hogyne hinnék bennük!?

Gyermekkoromban gyakran gyötört a hideglelés. Híven megmaradt emlékezetemben, hogy akkoriban, valahányszor lázam kezdődött, valami kicsi sárgás pontot láttam s az elkezdett nőni, nőni, rengeteg nagy és súlyos lett, mint egy hegy, mely rám akart szakadni s én szorongva, verejtékezve vártam, mikor nyom agyon?!...

Ez gyermekkoromban történt.

Lásd, most két éve, - akkor múlt két esztendő a fiam, - egy éjszaka ugyanaz a kis sárgás pont kezdett rám nőni és éppen úgy félttem, úgy kínlódtam, mint gyermekkoromban.

Másnap beteg lett a kis fiam, élet s halál közt lebegett hetekig. Mintha előbb mellém, az én ágyamba feküdt volna az a láz, mely másnap a fiamat akarta bölcsőjében halálra ölelni.

Irgalmatlan napjaink voltak s még kegyetlenebb éjszakákat éltünk mi akkor át a feleségemmel.

A gyerek szinte megdermedt már; gyomra semmiféle táplálékot nem tűrt, a szíve alig vert, tüdeje is készült fölmondani a szolgálatot. Szérum-befecskendésekkel próbáltunk segíteni rajta. Cseppenként öntöttem szájába a pezsgőt s negyedóránként szorítottunk a tüdejébe egy kis élenyt. Így viaskodtunk az életért, így kapaszkodtunk feleségemmel abba a kis lélekbe, mely talán nem is benne volt már, csak ott tétovázott még a bölcső körül. Én már alig birtam a virasztást, feleségem győzte, pedig négy éjszaka le nem hunyta a szemét... Mít szenvedtem!... Csak annak lehet arról fogalma, ki látta fiát, a mint megtört szemmel, némán könnyörög: „Te olyan nagy vagy! olyan erős vagy! miért nem segítesz rajtam!...” És nem tudsz segíteni, mert nem segíthet, csak az Isten!

Kimerültem, elnyomott az álom.

...Ott voltam a ház előtt, virágzott az orgona. Szétvontam az ágakat. Virág, virág, bársonyos, csodaszép lila virág, mind csak virág; tépem, nem akart elfogyni; mentem, nem értem a házhoz „Judith! Judith! Hol vagytok?!...” Végre előbukkantak ők is, de csak *ketten*... „Judith!” kiáltottam, „hol a harmadik?!”

Ebben a pillanatban ébresztett föl a feleségem.

Ott állt előttem, kezében a tölcéses oxigénfejtő palaczk, hóna alatt az élenynyel telt tömlő, mellettem a fehér függönyös bölcső, benne a fiam, alig piheg.

- Felköltöttelek, - szólt feleségem, - már megint alig lélegzik a kicsi. Egyedül nem bírok ezzel a tömlővel, tartsd a szája elé a tölcseért...

Reszketett a kezem. Olyan alávalónak éreztem magam! Hát nem hitványság, hogy képes voltam elaludni most!? És hogy azokról álmodtam!!... Mialatt a feleségem, egy gyöngé asszony, reszketve, álmátlanul lesi, éjszakáról-éjszakára: lélegzik-e még a fiam?...

Feleségem ölibe borultam, ott zokogtam. Ő szegény, ma se tudja még, hogy talán nem is a fiamat sirattam akkor, tőle kértem bocsánatot.

Még ő vigasztalt: reméljük, meggyógyul, segít a jó Isten!

Lelkemre mondom, mindent elkövettem, hogy ne jusson többé eszembe az álmom. Görcsösen kapaszkodtam abba a szomorú valóságba, néztem a fiam viaszsárga homlokát, a feleségem kisírt szemét, - nem akartam, nem, nem, nem akartam látni az álmomat!!

Hasztalan erőlködtem.

Egyre csak az volt az eszemben, hogy hát miért éppen ekkor álmodtam én ezt!? Hogy eddig soha, mióta megnősültem, de most, mikor úgyszólván galádság... Mi a galádság?!... Az, barátom, hogy szinte boldog voltam álmomban.

A fiam meggyógyult.

Én azonban azóta csalom a feleségemet. Nem az övé vagyok már. Judithot keresem, a harmadikat, a másodikat, csak egyet legalább!

Nem találom őket.

Ugye, azt gondold, hogy már bolond vagyok? Még nem.

Eleinte csak azt kérdeztem magamtól, miért nem tudok többé álmodni róluk?... Aztán megpróbáltam, mindenáron, de visszakényszeritem ifjúságom ártatlan álmait!

Ledőltem itt, erre a kerevetre, azzal a makacs elhatározással, hogy semmire, de semmi egyébre nem gondolok, azt kell álmodnom, a mit akarok, - látnom kell a harmadik Judithot is!

Hasztalan. A várva-várt álom nem jött.

Okoskodni kezdtem, hogy bármily nevetséges, de hűtlenség, a mit csinállok! Nekem más kötelességeim vannak: a feleségem, a családom, dolgoznom kell s ha poézis, a mit elkövetek, tessék, ott az íróasztal!...

Aztán lassankint gyávasággal, később kislelküséggel vádoltam magam, hogy a valóság elől menekülnék egy kedves álomba, mert terhes, szürke a valóság...

Mindegy! Csak egyszer még! Egyetlen egyszer, látni akarom azt a házat, látni a három leányt s hogy tépjem még egyszer, legutoljára az orgonabugákat!

A multkor, lehet két hónapja, egész éjjel dolgoztam utolsó könyvem korrekturáin. Másnap délután elnyomott az álom.

Nem hívtam, akkor jött. Alig hunytam le szememet, ott voltam.

...Tél, az az ezüstös tél. Mély csönd s a sás-szegett tó jegén libegett egy alak, *egyetlen egy*, aranyhaja hosszan úszott mögötte. Felém se nézett. Hívtam, de a kiáltásomnak nem volt hangja. „Judith! Judith!”... Felém se tekint, talán nem is ő az... Futok a ház felé, nem tudok oda érni... Visszafordulok s a tó partja is messzire van... „Judith! Judith!”... Senki...

Valaki megérint, ráz, fölébredek; a kis fiam mászik mellém, ide a kerevetre, czirógat, hizelegve kér:

- Papa, mondj egy verset!

Dühösen löktem el magamtól. Szegényke! Hogy megrémült! Milyen panaszosan nézett rám! Kicsurrantak a könnyei s úgy mondta, mikor czirógatni kezdtem:

- Papa ez fájt...

És odalapult a sarokba. Bejött érte az anyja, kérdezte mi baja? Nem szólt. Én se szóltam. Meg akartam csókolni, elhúzódott előlem az anyja ölébe. Feleségem szomorúan nézte őt, engem is. Ő se szólt, mintha kitalálta volna, mi történt.”

- És? - kérdeztem.

- Azóta így vagyunk, - szólott hosszú hallgatás után. - Küzködök magammal. Azt hiszem, ha még egyszer átálmodhatnám... De hiába minden!

Képzeld - mondta egész halkán, - a minap azon kaptam magam, hogy a múzeumkert előtt, a körúton egy karcsu női alak után futottam. Magas, szőke s olyan ismerős lejtésű volt a járása... Mintha az én álmaimat vitte volna... Szégyenkezve állottam meg, mikor befordult a Kerepesi-útra... Lásd, mennyire jutottam!

Megint elhallgatott.

- Meguntad a feleségedet?

- Nem igaz! - kiáltott rám, riadtan.

- Pedig igaz. Ez az igaz, barátom. Nemsokára meg is fogod őt csalni. Nem az álmaiddal. De majd megcsalnak téged is, szenvedni fogsz s akkor visszatérsz hozzá, hozod a sebeidet haza és ő bekötözi, be, be, ő majd meggyógyít, mert ő szeret, most is, akkor is, azután is, mert ő a gyermekeid anyja, ő csak rólad álmodott. Akkor aztán rájössz, hogy vannak illúziók, nem csak a boldogságban, a szenvedésben is. Hogy az ördögbe ne volnának!... Soha, barátom, soha se szakad áthidalhatatlan örvény illúzióink s a valóság közé! Hisz most is ezt a hídát rakod.

Valami nesz hallatszott a szomszéd szobában.

- A feleségem! - szólt ő. - Szegény! ha hallott bennünket!?

- Annál jobb, neki is, neked is.

(Páris, 1898.)

MIRE MEGVÉNÜLÜNK.

I. Az ibolyás vitéz.

Antal gróf, miután 30 évig szerelmes volt Klára grófnéba, 54 éves korában megnősült. Feleségül vette a kis Klariszt.

Antal gróf azoknak az ideális embereknek a fajtájából való, a kik nagyon ártalmasak önmaguknak.

Már az ősei is konok ideálisták voltak és sok bolondot követtek el. Keresztes háboru például meg nem eshetett a középkorban, hogy egy-egy Antal gróf menten belé ne avatkozott volna; a többi keresztesek még javában gyóntak, búcsuztak és csinálták a testamentumokat otthon, az Antalok már nyeregben ültek s rótták három ország országutját. A testamentum állandóan készen volt a leveles ládában, bűnbocsánatot meg esztendőnként kaptak Rómából, abonálva voltak rá, hogy ha kell, ha nem, de legyen a háznál.

A lovagtornákon is számos Antalnak horpasztották be az oldalbordáit s azok a nagyon katolikus spanyol hidalgók, kik emlékezetesnél emlékezetesebb lovagi cselekedeteket cselekedtek, hogy imádott hölgyük iránt érzett szerelmüknek tanubizonyságát tegyék, apró tréfálkozók voltak azon Antalhoz képest például, ki tizenöt álló esztendeig ki nem nyitotta a bal markát, melyben három szál ibolyát őrzött. Az ibolya le van főtve, egy szép dáma tartja a kezében a családi képtárban és az egész históriát megírta valamelyik családi páter a familia krónikájába, de ezt a históriát nem kell most összekonfundálni a mi Antalunk történetével.

Volt valaha egy kasztíliai vitéz, ki lement az arénában egy selyem keztyüért az oroszánok közé, - de hát az az Antal, ki önmagát záratta ketreczbe, mikor azon kapta magát, hogy szerelmes az édes öcscse feleségébe!... Bástyarostélyt veretett egyik toronyszobájának ablakaira, az ajtót befalaztatta s ott emésztette magát évekig, ott barátkozott a pókokkal, míg hírül nem vitte neki az öcscse, hogy: „Édes bátyám, gyere te ki onnén, mert világgá szökött az én feleségem az iródiákkal!” És akkor aztán együtt keresték az asszonyt hetedhét országon, hogy mihelyt megtalálják, becsukják a toronyszobába... De ezt is máskor mesélem el végig.

Meg az az Antal, ki jelenést látott álmában a hétcillagos szép Madonnát: ezüstfehér volt a Madonna haja és palástként omlott végig egész alakján és lovagi hűséget esküdött neki a gróf; midőn pedig fölébredt, egy szál ezüstfehér hajszálát talált ágya mellett, a medvebőrrel borított térdeplőn. Templomot építtetett a fehér hajszál fölé, a templom köré klastromot alapított és mindhalálig a Madonna lovagja maradt.

Meg az az Antal, a vadász Antal, a ki olyan nagy vadász volt, hogy tudni sem akart, se Istenről, sem emberről, csak az ebeit szerette, annyira szerette, hogy ha egyik-egyik kedvelt kopója kifáradt a végtelen hajszában, ölbe vette s úgy törtetett tüskön-bokron át a vadkan után, míg megint lélegzethez jutott a kutya. De egyszer egy pásztorleányra bukkant a gróf s egyedül tértek vissza a kutyák a kastélyba... Ez is história, de majd máskor mesélem el.

Hogy a modern idők kezdődtek s több fehér keztyű kopik, mint sisak, meg pánczél, - volt egy Antal, ki szekérszámra hordatta a családi ezüstöt, háboruskodó szép királyasszonyának. Nem baj, mert egy másik Antal meg (szép szál legény volt, gárdista ruhában van lepingálva) három domíniumot szerzett a familiának. Ugyancsak éppen attól a szép királyasszonytól kapta. Nyilván a háborukban tüntette ki magát. De hát elmultak a háborus idők. Akkor élt az az

Antal is, a kit tuczatgrófnak hívtak: mindenből egy tuczatot vásárolt, hintót, nyeret, kalapot, talán még asszonyt is.

Utóbb nincs is már kiről beszélni.

Volt egy, a ki valami rongyos olasz faluban kedvet kapott muzsikát hallgatni s elhatározta, hogy ott, az osztéria udvarán énekelte a milánói operával, táviratozott is az operáért, de azok azt felelték neki, aludja ki magát...

Megváltoztak az idők. A régi, forró hullámokban lüktető Antal-vér mintha langyosodnék, egyet-egyet buggyan a kaszinóban, a futtatótéren, színházban. Sokat acsarkodtak az ujságok egy Antalra, kiben föléledt valami a hajdani keresztesvitéből s agyondurrantott egy zsidó doktort, ki a gróf dolgába ártotta magát, jóllehet a grófnak semmi dolga nem volt a doktorral, hanem a doktor feleségével.

Volt egy nagyhirű Antal istálló is, csupa márvány és mozaik, bált lehetett volna rendezni benne s az illető Antal főlovászmestere mindenfelől tudakolta, hogy miféle náczióbeli piktor ért legjobban a lópikturához, mert a gróf akar valamit csináltatni. Nem lehet tudni, mit akart, mert időközben föbe lőtte magát; az istállóban lévő dohányzóban talált rá az egyik zsokéja.

Már ekkor csak két Antal maradt, az egyikről azt beszélték, hogy verseket firkál (ez örökölte az istállót), a másik a mi Antalunk, kiben sok mutatkozott a régi középkori jó vérből. Ő kireperáltatta az ősi kastélyt, a tornyokat, a bástyákat és meghagyta a cselédségének, hogy várják és azok várták is őt hűségesen mindegyre, míg ő szerelmes volt Klára grófnéba, harmincz esztendeig.

Hogy milyen volt Klára grófné?!...

Nagyon, nagyon szép volt. Olyan szép, hogy az urát is csak Klára grófnak nevezték. Olyan szép, hogy mindenki szerelmes volt bele, még az is, a ki nem akart, ha nem vigyázott magára nagyon. De olyan szép volt, hogy még a többi asszonyok is belényugodtak és az már szinte természetes, hagyományos volt, hogy Klára grófnéba szerelmesek legyenek az urak. Ezért nem haragudtak férjükre a feleségek és belényugodtak a leányok is. Ezen át kellett esni a gavalléroknak.

Klára gróf együtt korhelykedett a kaszinóban azokkal, kik szerelmesek voltak a feleségébe és nagyot akartak búsulni; tőle kérdezték, hogy mi a grófné nótája és mialatt keservesen húzta a cigány, ő is a földhöz csapott egy-egy pezsgős poharat s elkurjantotta magát:

- Ne búsuljatok fiuk, izé, az angyalát!

Otthon korholta őt a grófnő, hogy mit korhelykedik!!...

- Klárácska, maga az oka az egésznek, az imádói szoktatnak engem korhelysége, - mentegődött a gróf. - Egy pohár pezsgőt csak nem utasíthatok vissza! Szegény fiúk, ha maga látta volna, hogy búsultunk!

Mert Klára grófné szerette az urát, a min örökké csodálkozott az ura.

- Klárácska, mondja, mit szeret maga rajtam? - kérdezgette néha a feleségét...

Klára grófné egy csöppet se kaczerkodott az udvarlóival, hagyta, hogy imádják. Roppant nyugodt modoru dáma volt, de egy-egy csöndes mosolygásáért kész lett volna fölgyujtani a várost az ember s oly rejtelmes, andalító volt a nézése, mintha látott volna minden álmot, a mit róla álmodtak.

Határozottan jó hatásu volt az urakra. A ki szerelmes volt belé, abból szinte jobb ember lett; olyik verseket mondott, bolondult a muzsikáért; más meg haza ment gazdálkodni és komolyan bánt az életével: megnősült és iparkodott fölfedezni a feleségében mindazt, a mit Klára

grófnében szeretett; különös az, hogy a leggarázdább imádóját is úgy meg lehetett szelidíteni a nevével, mintha bűvös erejű talizmán lett volna. A nagynénik és a mamák, kiknek eladó leányuk volt, számon tartották és mondogatták egymásnak, hogy ki van az urak közül *Klára-kúra* alatt. Kivált a mamák, kiknek eladó lányuk volt. Jó Isten! hány meg hány szerelmi vallo-mást hallottak a leányok, melyekről azt hitték, hogy nekik szól, - pedig a Klára grófnénak szólt... De aztán eligazították a dolgot a mamák, vagy a nagynénik és minden jó lett.

Klára gróf sokat tanakodott, úgy magában, a felesége dolgán s egyszer, mintha kitalálta volna, hogy mi is hát az egésznek a nyitja. Örvendezve közölte a feleségével:

- Tudja Klárácska, olyan ez az izé, mint a bálkirálynék tánczrendje. Mindenki magával akar tánczolni egy négyest, pedig már tele van a tánczrendje. Hanem azért mégis csak fölírják a nevüket és aztán mikor, izé... Hát eltánczolják mással. Ugy-e?...

Antal gróf letérdelt a szép asszony lába elé és harmincz évig föl se kelt onnan.

Se látott, se hallott, szerelmes volt. Ugyszólva huszonnégy éves fiatal gyerek maradt harmincz esztendeig. Egyetlen holdvilágos havas éjszaka lett az élete: akkor este látta először Klára grófnét. Kapott tőle egy csésze teát, hebegett neki valamit s éjfélkor elküldte őt a grófné:

- No most adieu, kedves Antal, menjen és mondja meg az uramnak, hogy jöjjön haza.

Künt fehér volt a világ, szinte szikrázott a hó, tündéárnyak keltek a holdvilágos éjszakában és ő oly édes boldogtalanul bolyongott közöttük, elnézte, hogy halad szeme előtt a saját árnyéka... Otthon leborult a kerevetre, az arcza alá kulcsolta a karjait és kábultan, gondolattá nem foglalva a szívéen, lelkén s agyán áttóduló képfoszlányok egyikét sem, ezerszer és ezerszer ismételte ezt az egy szót: fehér... fehér... fehér... Jól esett neki, mintha mindent kifejezett volna, mintha nyögött, zokogott, mintha könnyörgött, esdekelt és imádkozott volna ezzel a szóval. Benne volt ebben minden, ezer vers, zene, mese, gyöngy a nyakán, ibolya a keblén, vágy, boldogság, kétségbeesés: - szerelem... Mert ilyen az a szerelem.

Klára gróf nagyon jó barátja lett Antal grófnak is. Eleinte azt hitte, hogy hát ez is csakhamar majd, izé...

- Klárácska! - mondta gyakorta a feleségének Klára gróf, - az a szegény Antal, az nagyon szerelmes magába és olyan hű!

Ha együtt voltak, mindig Klára grófnéről beszélgettek. Klára gróf néha úgy meg volt hatva, szinte restelte, hogy ő a felesége férje és nem átalott volna bocsánatot kérni a barátjától, a ki úgy szereti Klárácskát és annyira izé...

Iparkodott is kárpótolni őt, tőle telhetőleg. Invitálta mindenüvé, falura, vadászni, fürdőkre; neki kínálta a legformásabb csikóit; ha egy-egy új puskát eszeltek ki Angliában, hát kettőt hozatott, az egyiket Antal grófnak. Néha tudott egy-egy jó hírt is. Mintha lakodalomból érkezett volna, olyan örvendezve ujságolta neki:

- Lásd Antal, szinte kitörött a nyakam! Az imént fölfordult velem a bricska!...

Vagy:

- Nem jól vagyok, Antal! Semmi étvágyam, kezd romlani a gyomrom! - s hogy utóbb Karlsbad helyrehozta a gyomrát, arról nem is szólt a barátjának. Restelte.

- Klárácska! - könnyörgött a feleségének, - csináljon már valamit azzal a szegény Antallal!

Igy öregedtek meg, Klára grófné és Klára gróf, csak Antal gróf maradt huszonnégy esztendő.

Sokszor megesett rajta a nagyon szép asszony szíve s beszélt neki:

- Ugy-e, maga szeretne nekem mondani valamit?... No várjon, majd ha megöregszünk!... Minden héten eljön hozzánk és majd elbeszélgetünk. Akkor mindent el fog mondani... És én majd fázom, behunyom a szememet és hallgatni fogom...

Antal gróf azonban nem vette észre, hogy apránként csakugyan öregszik a nagyon szép asszony, hogy fehéredik a haja is; folyton úgy látta, mint először: egy sor gyöngy volt a nyakán s ibolya a keblén és mindegyre vágyott mondani néki valamit, azt, hogy: fehér... fehér... fehér...

Akkor vette észre, - s mintha akkor ébredt volna föl, - mikor valahonnan Erdélyből, az elszegényedett atyafiság egy szépséges szép fiatal leánykát küldött Klára grófnénak, hogy adná férjhez: a kis Klariszt.

Egy sor gyöngy volt a nyakán és ibolya a keblén.

- Hisz egészen olyan, mint maga! - mondotta Antal gróf.

- Mint a milyen én voltam, - mondotta Klára grófné.

A mosolygása is olyan bódító volt, a nézése is olyan rejtelmes.

De mégsem egészen, mert volt valami a kis Klarisz szemében, valami kimondhatatlan, szinte szomorú... Vannak fiatal leányok, kik mosolyogva, egészen vidáman, szerelmes szóra pirultak, de néha úgy néznek, mintha valami rettenetes nagy szomorúságot látnának.

Antal gróf azt érezte ilyenkor, hogy meg kell vigasztalnia és hogy mindazt, a mit örökké el akart mondani Klára grófnénak, tulajdonképpen ez a leányka tudná úgy hallgatni, mint a hogy ő képzelte. A mikor beszélt vele, mintha Klára grófnéhoz szólott volna, de bátrabban...

Klára grófné pedig elnézte őket és mosolygott; hisz tudta ő, szórul-szóra, hogy mit mond a leánynak Antal gróf. Fehér... Fehér... Fehér... Csodálatos jó asszony volt ez a valaha nagyon szép asszony: tudott megöregedni. Csak azt látta, a mit szeretett; a mit nem szeretett, azt nem látta.

Klára gróf azonban szinte neheztelt a barátjára, látva, hogy a kis Klarisznak kurizál. És a feleségének tett szemrehányást:

- Mondja Klárácska, mit csinál maga azzal a szegény Antallal? Hát igazán el akarja vétetni vele azt a kis izét?...

Klára grófné csak mosolygott és így történt, hogy Antal gróf, miután 30 évig szerelmes volt Klára grófnéba, 54 éves korában megnősült, feleségül vette a kis Klariszt.

II.

A Madonna lovagja.

Talán nem is annyira az volt a bolondság, hogy Antal gróf, miután harmincz évig szerelmes volt Klára grófnéba, ötvennégy éves korában megnősült s feleségül vette a kis Klariszt, - hisz ilyesmit követtek el már mások is, - hanem inkább az, a mit azután csinált. Azért megirigyelhetik a legideálisabb ősei is.

Elmondok én mindent, szép sorjában.

A kis Klarisz akkor mult húsz esztendő, mikor Antal grófné lett belőle.

Az atyafiság oda volt örömeiben. Egész Erdély emlegette a Klarisz hallatlan szerencsését. A kis béka!... Milyen bajosan akart cseperedni! Tizenhét éves korában még dugdosták a világ

elől, kurta szoknyát hordattak vele és akkor fogta magát, hirtelen, szint'egy reggelre, úgy kiformásodott, hogy az egész atyafiság elámult. El is határozták, hogy ebből a lányból csinálnak valamit!... Összeálltak a nagynénik, kitől a mi tellett, hogy elküldik szerencsét próbálni: adtak egy sor gyöngyöt a nyakára s egy bokréta ibolyát a mellére... Ha mást nem, hát egy kis világot lát szegényke, farsangozik Pesten - és hallj' ide, alig az imént került el hazulról: Antal grófné lett belőle!

A nagynénik jobban tudják, hogy történt, mert a kis Klarisz igazán csak behunyta a szemét és ment, a hova vitték.

A mint megesküdték, - milyen nyakra-főre csinálta ezt is! - szaladt vele Antal gróf.

- Tán már félti tőlünk, a vén bolond! - mondták a fiatalok.

De azért csak ment Antal gróf, messze, messze, vissza az ő világába, a középkorba, - abba a szepességi várkastélyba, hol az ősei éltek, a kikről már beszéltem: az ibolyás vitéz és a Madonna lovagja és a nagy vadász.

Most lesz hát végre valósággá, a mit harmincz éven át összeálmodott magának a Klára grófnő lába előtt...

Viszi haza a párját, egyedül lesznek, semmit se fognak tudni a világról és semmiről és senkiről, csak egymásról, mindig, mindig együtt... Mintha telisteli lett volna a lelke bódító illatu fehér virággal (teli is volt), alig győzte várni már azt a pillanatot, hogy hintse a párja elé, mindenüvé, a hová lép, a hová nyul és mindenüvé, a hová csak tekinteni talál, oda is, meg az ölébe, a keblére, vállaira, arczára és aztán majd letérdel melléje s úgy imádja, úgy öleli, csókolja a bódító illatu fehér virág özönében... Minden megvan, kész az egész álom s hozzá a várkastély és a szerelem, - harmincz év óta.

Éppen jókor érkezett a kis Klarisz.

Már mentek.

De hogy elvesztették egymást, mihelyt ketten maradtak! Mihelyt Klára grófné nem volt mellettük!

Tavaszdó vidéken vitte őket keresztül a vasút. Néhol egész mezők voltak harangkelyhü sárga virágból, szinte hallani lehetett, mint csengeti őket a köztük futkosó fiatal nap.

- Mennyi virág! - gondolta Klarisz.

Antal gróf is ezt gondolta.

De hát miért nem mondták meg egymásnak?...

Azért, mert most, hogy így ketten maradtak, most érezték csak, mennyire idegenek, mennyire semmi közük egymáshoz és az a furcsa, hogy ők így ketten vannak.

- Kissé fáradt, nemde? - kérdezte Antal gróf.

Klarisz bólintott, be is hunyta a szemét (így a sárga virágokat se látta már) és mintha elszunnyadt volna Antal gróf is.

És egyikük sem aludt.

- De hisz nem ez az! - tépelődött a férfi.

- Jó Isten, ki ez? - gondolta szorongó szívvvel a leány, vagyis az asszony.

Mentek, mentek: az egyik érezte, hogy távozik valahonnan örökre, hová vissza nem térhet többé; a másik meg, szegény szép leány, hogy: megy valahová, a honnan soha többé vissza nem jöhet.

Alkonyatkor értek Késmárcra. Ott még tél volt.

És csupa tél volt bent a hegyek közt. A havas hegyoldalokon sötét fenyő rengetegek, de mintha égett volna a fekete erdők alja, örömtüzek lobogtak az út mentén, végig, egész a várkastélyig. Fáklyás csatlósok ügettek a lakodalmi batár körül, negyven hajdu vágtatott a tűzzel előttük, negyven a nyomukba, mind néma, marczone, skárlátposztóba öltözött, párducz kaczagányos cseléd. Két tűzfelhő közt, tűzkoszoruban vitték nagyurukat és a párját.

Olyan különös volt ez, vad, mesés, olyan szép és olyan félelmes.

Lángban állott a várkastély is. Máglyák lobogtak a bástyákon; tűz a tornyokban, két oldalt a kapu előtt tűz; harsona szólott a várfalokról; máglyák lobogtak a várudvaron és a skárlát díszbe öltözött cselédség némán bókolt a grófi párnak.

Mekkora falak voltak ott!

Haragospiros fényt vetett rájuk a tűz és fekete füstfelhők kavargtak a tornyok körül. Huszárok, csatlósok, vadászok és inasok tartottak gyertyát a lépcsőkön, mint szobrok, úgy meredtek a falhoz, csak a gyertyák lángja lobogott.

Fönt, a végtelen folyosón, a családfa nagy falképe előtt sorakoztak az asszonycselédek; térdet hajtva bókoltak.

És ennyi ember között egy szó se, egy hang se.

És ők se tudták, hogy mit szóljanak egymásnak.

Volt ott talán száz szoba is.

Két komornyik tárta előttük az ajtókat s ők idegenül bódorgtak egyik szobából a másikba. Az asszony-házban a várgazda várta asszonyát a családi ékszerrel, kupaszámra lehetett volna ott mérni a gyöngyöt; - az öltöztető fráj kitergette a csipkét, a vontarany szövetből, nehéz kamukából, tarczolán selyemből varratott régi köntösféléket, gyöngyös prémmel szegett szoknyákat, aranybogláros főkötőket, drágaköves tűkre fűzött török varrásu patyolat arctakarókat; - a kulcsosasszony várta a kulcsokkal; - egy kis leány meg, hogy reszketett, néhány szál rozmaringot nyújtott át neki az ágyasház küszöbén.

Ezt a kis leányt megczirógatta; Isten tudja, miért nem csókolta meg, pedig meg akarta csókolni.

Éppen így hozták haza valaha párjukat a régi Antal grófok is.

Az ősi szokás az volt, hogy aztán, mikor az asszonycselédek megfésülték éjszakára asszonyukat és ráadták a hálóköntöst, a legidősebb komorna (szép fehér haju asszony) bezárta az ágyasház ajtaját és egy aranytálczán elvivé a kulcsot az ő nagyuruknak...

A tüzeket kioltották, a kastély népe lenyugodott, a kulcs, az aranytálczán ott volt az asztalon, Antal gróf megyen mindjárt a feleségéhez.

De mit mondjon neki?!...

Addig töprengett, addig tanakodott, míg végre ő is, mint azok az igazi Antalok mind, kik itt éltek valaha, az ibolyás vitéz, a Madonna lovagja és a nagy vadász, kieszelte a maga legendáját. Hogy hiszen ő csalódott! Nem azt hozta ide, a kit szeret, hanem egy kis leányt, egy idegen, egészen idegen kis leányt, a kinek szólni se tud szerelemről. Csak ide kellett érkezniök, hogy belássa, mennyire csalódott. Ő benépesítette álmaival ezt az egész kastélyt, ezer fészket rakott a szerelmének itt harmincz év alatt, elképzelte boldogságát az erkélyekre, a bástyapartok fenyőfái alá, minden kandalló elé, a hegyekre nyíló ablakfülkékbe, - de nem ezzel a kis leánynyal, nem, nem, nem... És ezt kötelessége bevallani!

Fényes ötlet volt ez.

Antal gróf neki is indult, hogy megy és bevallja.

Mintha egy pillanatra restelte volna magát ebben a hős tenoristához méltó szerepben, de már akkor benyitott s egy ijedt arczu teremtés, a felesége ott állt az ajtó előtt.

- Kérem, ne...

Inkább könnyörgés volt ez a sikoltás. A szeme kisírva, valóságos kis leány a fehér csipke köntösben, kit megbüntettek valamiért, becsukták egymagára s azóta ott sirdogál az ajtó mögött.

- Maga sirt?

- Igen.

- Miért?

Vállat vont. Nem tudja, vagy nem meri megmondani.

- Tőlem félt?

Hallgatott.

És reszketett, reszketett.

Antal gróf a keze után nyult, jóságosan, igazán csak jóságosan. Megdöbbenve tapasztalta, hogy milyen vonakodva, küzködve s mégis milyen elszántan hagyja kezében kezét Klarisz.

- Tőlem fél?

A fejével intett nemet, görcsösen, akár valami szigorú parancsnak tenne eleget, a szemét is behunyta, úgy intett: hogy, nem, nem, nem fél!... Hogy tessék! Itt vagyok, a tied vagyok!...

Mintha a józanító hideg tél csapott volna be rá, elbocsátotta az asszony kezét.

Hát ilyen vén vagyok én már?!...

Egy pillanat alatt megértette a helyzetet, de csak egy pillanatig szégyenkezett, olyan jó ember volt. Aztán már arra gondolt, hogy hisz ez az asszony a boldogtalanabb! Most kezd élni s már gyilkolják az álmait!

- Szerencsétlen! - szóit hozzá azon a delejes hangon, melyen csak az tud, a ki szenvedő gyermekéhez szólva tanulta. Hogy jutott hozzá Antal gróf?! Pedig ilyen hangon kérdezte: - Hát maga mit csinált?

És mintha az örvény széléről rántotta volna őt vissza, úgy korholta; leültette, vigasztalta, biztatta; melléje ült, az apjává lett neki, hogy: - micsoda dolog ez! ki látta, hogy valaki így bánják az életével! hát szabad az, hogy egy fiatal leány ilyen vakon rohanjon a boldogtalanságba!.. Még azért is pirongatta, hogy miért jött hozzá feleségül?! Vallatta, hogy kit tett így szerencsétlenné?!

És így tovább, mert tudjuk mi, ugye, hogy milyen veszedelmes ideálista volt ez a mi grófunk.

Így s addig, addig, míg szép csöndesen sírva fakadt Klarisz és sírt, sírt, lehajolt a férje karjára és ott pihegett, úgy beszélt el sok, sok szakadozott apró mondatban, hogy nincs is álma, de igazán nincs, - csak hát férjhez ment ő is, mert minden leánynak férjhez kell menni; mert mi lett volna belőle, ha férjhez nem ment volna; hogy mióta emlékszik, örökké azt hallotta, eszén legyen, ha férjhez akar menni; ha szaladt, ha megállt, ha nem ült egyenesen, ha nevetett, ha sírt, ha szólt, ha hallgatott, mindig, mindenért azt hallotta, hogy kinek kell majd, hogy mi lesz belőle, ha nem megy férjhez!

...Istenem!!

Antal gróf meg vénült, egyre jobban vénült mellette, szegény gyermek mellett és mind azzal biztatta, hogy ne féljen!

És megígérte neki sokszor, hogy majd gondoskodik ő a boldogságáról! Majd kigondolnak valamit!

De mit?...

Klarisz elszunnyadt, a karján - ő meg nem mozdult, hogy föl ne ébressze. Olyan szépen aludt.

- Lássá Klárácska, milyen izét csinált maga megint! - mondta volna a feleségének, ha ezt látta volna, Klára gróf.

III.

A nagy vadász.

Nem a mai világba való história ez, tudom előre, hogy sokan el sem hiszik, de azért már csak elmondom végig, ha eddig mondtam. Talán akad mégis, a ki bólint majd hozzá egyet-egyet: olyik bús öreg ember, a kinek fiatal a felesége, vagy némelyik szomorú fiatal asszony, ki öreg emberhez ment férjhez.

Antal gróf megfogadta, hogy gondoskodik a felesége boldogságáról s mi tudjuk, mennyire nem kell kételkedni abban, a mit egy Antal gróf megfogadott.

Mintha folyton azt várta, azt ügyelte volna, hogy valaki megszeresse Klariszt, - valaki, például egy trubadur.

Így van ez a régi románczokban is.

A vár vén urának ifjú hölgy a felesége; az alkony rendesen ott leli őt a várerkélyen s mialatt a hegyek mögé hanyatlik a nap, ő merengve néz a távolba; egyszer egy vándor dalnokot vezet a végzet a távolból e vár alá s lantjáról dal száll az erkély felé és dalol soha nem hallott búbajos éneket... De a vár vén ura nem vetteti börtönbe, hanem majd lemegy, karonfogja a fiatal dalnokot és ő teszi egymásba a reszkető fiatal két kezét; maga pedig elvonul boldogságuk útjából valamerre, a hol többé senki rá nem talál...

Ilyenformán eszelte ki ezt a históriát Antal gróf.

Eleinte nem mutatkozott, nyoma se látszott, bármint kereste, sehol se találta Antal gróf a trubadurt.

Pedig nagyon kereste.

Mint az árnyék, kísérte a feleségét mindenüvé. Mióta elhagyták azt a zordon szepességi várkastélyt, egészen jókedvű asszony lett Klariszból. Mintha egy csöppet sem érezte volna, hogy nem boldog. Mije is hiányzott! Semmije. Voltak pompás fogatai, volt gyönyörű ruhája és ékszere, nagyszámu cselédsége és ráadásul mindezt látták és irigyelték az erdélyiek. De azért Antal gróf tudta, hogy nem boldog és azt akarta, hogy boldog legyen, olyan boldog, mint a milyennek ő képzelte a boldog embereket. Ezért aztán mindenki azt hitte, hogy Antal gróf eszeveszetten félti a feleségét és alkalmatlan vén embernek tartották. Lassanként a felesége is. Hogyne, hisz leste minden mozdulatát, vigyázta, kire néz s a gondolatait is tudni kívánta. Ha szólt valakihez Klarisz, Antal gróf bizton megkérdezte, hogy mit beszéltek? Egyedül sehova nem mehetett, az ablakhoz se léphetett, hogy rögtön melléje ne állott volna. Ha kissé fölpirult, már ügyelte, mi történt, nem is sóhajthatott, hogy meg ne kérdezze, miért sóhajtott?... Ha egy

szál virágot látott az asztalán, rögtön kíváncsi volt, kitől kapta, vagy kinek szánta?... Szám-talanszor vallatta: „Ugy-e Klarisz, megigéri nekem, hogy nem titkol előlem semmit?... Mert vallatta, bár inkább könyörgő formája volt a hangja, a mi még izgatóbb és végre kiállhatatlan. És az is, a hogy leste, ügyelte és a hogy mindent tudni kívánt, az se történt olyan nyersen, durván, a mint én itt elmondom. Nem rontott rá, mint valami zsandár, hogy: „hallja maga! hol vette ezt a virágot? Kitől kapta? Kinek szánta?” Oh, dehogy!... Pedig így talán még jobb lett volna. Az volt a lázító, hogy mindig gyöngéden, messziről, ezer apró kérdés mögé rejtőz-ködve sompolygott a körül, a mit gyanuba vett. Például a virág. Eleinte mintha észre se vette volna az illető virágokat, (pedig rögtön észrevett mindent s ezt Klarisz nagyon tudta már), csak utóbb s azonnal dicsérte, - ni milyen szép virág! És örvendett, hogy olyan szép virágja van Klarisznak!... Klarisznak pedig nagy kedve lett volna összetaposni a virágját. De ő is mosolygott, Antal gróf is mosolygott.

Néha meg úgy viselte magát Antal gróf, mintha nem is ismerné azt az idegen hölgyet, a feleségét, kivel Isten tudja, milyen véletlen folytán került össze egy kocsiba, egy páholyba, egy asztal mellé.

Ilyenkor még izgatottabb volt Klarisz s még kiállhatatlanabbnak találta az urát. De azért mosolyogtak mind a ketten.

Az volt a legborzasztóbb, mikor időnként azt emlegette Antal gróf, hogy ő már úgy is nevetséges vén ember!...

- Nézze csak Klarisz! Hogy reszket a kezem. Ugy-e? A magáé nem reszket.

Ilyenkor Klarisz is kinyújtotta a kezét s mutatta, hogy az övé is reszket. Minden embernek reszket a keze.

Vagy néha fáradt volt Antal gróf, elálmosodott a színházban és restelte ezt és kérte Klariszt, hogy nevesse ki érte, hogy ne törődjék vele, hisz hasznavehetetlen vén ember ő már...!

Ilyenkor beállított a feleségéhez. Mintha nagyon megfázott volna, olyan didergő formája volt.

- Kezdődik megint, - gondolta Klarisz s már arra se volt kíváncsi, hogy ugyan honnan kerülgeti majd azt, a mit mondani, vagy tudni akar.

Panaszkodott.

- Mennyire megváltozott maga, Klarisz! Meg bizony. Az ijedt leányból, ki sírva panaszkolt négy év előtt, hogy adták férjhez, asszony lett azóta, öreg ember felesége s megtanulta mester-ségét: tudott mosolyogni akkor is, mikor a könnyei készültek kicsurranni. Antal gróf mód nélkül elcsudálkozott volna, ha valaki megmondja neki, hogy ő tanította erre a feleségét.

- Bizik még bennem!

- Hogyne.

- Megigérne nekem valamit?

- Szívesen.

- Lásza, attól félek, hogy nevetséges vén embernek tart majd?

- Oh, dehogy.

- Megigéri?

- Meg.

- Mihelyt azt érzi, hogy szeret valakit, azt aznap megmondja nekem?

Klarisz elpirult.

Hogy elpirult! - konstataálta Antal gróf, de már akkor kaczagott a felesége és ígerte neki: hogyne, rögtön, aznap mindjárt meg fogja mondani, hogy kit szeret.

- De aztán mit csinálunk vele? - kérdezte, egyre kaczagva a jó tréfán.

- Hát már nem emlékszik, mit ígértem magának?... Azt akarom, hogy boldog legyen.

- De hisz én boldog vagyok!

- Csalódik. Ilyen öreg ember mellett, mint én!?... Ne ámítsa magát, Klarisz!...

És panaszkodott, hogy mennyire terhére lehet ő Klarisznak, kérte, hogy legyen majd őszinte hozzá, bizzék benne, mert ő nem akar senki boldogságának az útjába állni.

Ennyire voltak, a mikor egy este, - éppen Klára grófnénál tánczoltak akkor este, - Antal gróf vágya teljesült: megérkezett, meg végre a trubadur.

Egy csöppet sem olyan volt, mint a milyennek a régi románczok leírása után képzelné az ember. Se lant nem lógott a vállán, nem is tudott dalolni: éppen olyan angolosan szorított kezét, mint a többi urak, kik a piaristáknál tettek érettségít, elvégezték a keleti akadémiát és vadásztak Indiában.

Antal gróf akkor látta először s a trubadur szólította meg:

- Ugyan mondd csak bátyám, ki az a szép asszony?

Az a szép asszony Klarisz volt.

- A feleségem.

- Kérlek, mutass be neki.

Fesztelenül karjába fűzte a karját. Antal gróf pedig oda vezette a feleségéhez és bemutatta neki.

Mind találgathatjuk, mi lehet az oka, hogy két teremtés, egy asszony, meg egy férfi, kik soha nem látták egymást és nem is tudtak egymásról, midőn találkoznak, az első pillanatban meg-érzik, hogy ők örökké egymást keresték. Így történik néha, annyi bizonyos. Hogy kigyúl az arcuk! Hogy néznek egymásra! Annak is sebesebben dobog a szíve, a ki mellettük ül.

- Ez az! - rémült meg Antal gróf és úgy megborzongott, mint a ki kihajlik egy magas erkélyről s az jut eszébe, hátha lezuhanna...

Le bizony, le, már ő esett és kapkodott maga körül, hogy megkapaszkodjék valamibe. Szédülve támo lygott el mellőlük. Nem marasztják? Nem. Törődtek is azok ő vele! De ő maga érezte, hogy fölösleges, hogy útban van, hogy kotródnia kell onnan.

- Hát téged mi lelt? - kérdezte tőle régi barátja, a víg Klára gróf.

- Semmi - felelt ijedten. - Kissé elsédültem.

- Látod, mit izélsz annyit! - s karon fogta, kivezette őt az előcsarnokba. - Nem dűlnél le néhány perczre? - És bevezette őt a felesége szobájába, a hol csönd volt.

- Szegény öregem, milyen sápadt vagy! Akarod, hogy szóljak a feleségednek?

- Nem! Nyugtalankodnék. Elmúlik ez rögtön.

- Hát csak pihenj, öregem! Itt szép csöndesen kipihenheted magad - biztatta őt Klára gróf s részvéttel tudakolta tőle, nem volna kedve szivarra gyűjtani?... Csakhamar eszébe jutott azonban, hogy mégse, ott nem lehet szivarozni, mert az a Klárácska szobája... Sóhajtozott egy kicsit, lehet azért, mert valamit csak kell csinálni, mikor az embernek így elsédül a barátja, meg milyen kár, hogy nem lehet szivarozni a Klárácska szobájában!... Dűnnyögött egy

darabig s valami olyasfélét is mondott: - milyen számárság ez az izé, hogy így megvénül az ember, úgy-e?... Elgondolkozott s utóbb, mint a kinek valami nagyszerű ideája támadt, a mivel okvetetlenül megvigasztalja már most a barátját, így szólt:

- Lásd, a jövő héten elnézhetnénk valamerre szalonkázni! Mi?!... Maholnap itt lesznek.

Kitekintett az ablakon, nyilván azt nézte, jönnek-e már a szalonkák? Aztán módját ejtette és ügyesen megszökött betegje melől, de hogy megnyugtassa a lelkiismeretét, bement a szalonba és megszűgta a feleségének:

- Nézzen majd be Klárácska ahhoz a szegény Antalhoz s adjon neki valami izét, mert elszédült.

Antal gróf pedig elnézegette, Klára grófné szobájában, régi ismerőseit: az apró nippeket a kerevet mellett álló kis asztalon, az ezüst egereket, a barackmagból esztengályozott bölcst, a kis aranybálványt, melyet ő hozatott neki Pondisériből, van már husz esztendeje, egy szomorú, nagyon szomorú bronz csacsit, a flakont, mely a szerencsétlen Lamballe hercegnőé volt, legalább is ezt állította az a ritkaságkereskedő, a kitől megvette valaha, Klára grófnénak... És azt a miniatürt, Klára grófnő régi, régi arczképét: egy sor gyöngy a nyakán és ibolyacsokor a mellén...

Ez a kép volt előtte, midőn egy kéz érintette a vállát, szeliden, mintha régi álmának egy galambja rebbent volna a vállára. Klára grófné állott mögötte és jóságosan mosolygott, a hogy a fehérhajú szép öregasszonyok tudnak mosolyogni, mondván:

- Lásza, lásza! Hogy megöregedtünk azóta! Bizony!... Más minden olyan, mint a milyen régen volt. Az egész szoba és künt is: a nyitott ablakon át látni lehet a csillagos éjszakát, a tavasz szendereg odakünt, szinte hallani lehet a pihegését... Csakugyan, milyen ügyetlenség az, hogy meg kell öregedni!

Klára grófné nem kérdezte tőle, mi baja? Ő ne tudta volna, hogy mi baja!?

- Jöjjön, - mondta neki, úgy mint hajdanában néha, mikor meg-megsajnálta, hogy olyan nagyon szerelmes és biztatta, hogy majd elmulik, - Klarisz a kocsiját kérte, haza akar menni.

A kocsiban, hazamenet, félve várta Antal gróf, hogy szól-e hát a felesége? De Klarisz nem szólt aznap este s másnap sem.

Két éjszaka tanakodott Antal gróf, alkudozott a boldogságával; de mikor észrevette, mint kezdi már biztatni magát azzal is, hogy hátha csak tévedett, úgy megdöbbsent, mintha valamennyi Antalok, - a sok keresztes vitézek, kik mindnyájan konok ideálisták voltak s úgy pocsekolták az életüket, mint mi a szép szót és a többi Antalok, az ibolyás vitéz, a Madonna lovagja és a nagy vadász, de még a szép királyasszony gárdistája és a tuczatgróf is, - mintha mindnyájan zsebredugták volna előtte a kezüket.

Mert megesik az néha, hogy megcsalja az embert a felesége s el kell igazítani a dolgot, a mire ott a puská, kard és kutyakorbács, de a ki behunyja a szemét s azt mondja: engem nem csalt meg a feleségem, mert én nem láttam semmit! - az legyen lovász vagy egyéb hivatalnok, de kotródjék az Antalok közül, kik nem alkudtak ilyen kényelmesen...

Aztán meg ő azt ígérte a feleségének, hogy gondoskodik a boldogságáról.

Harmadnap látogatást tett náluk a trubadur. Láta, mint rezzen össze Klarisz, mikor az inas belépett a névjegygyel. Úgy pirúltak, olyan ügyetlenek voltak, olyan ostobaságokat beszéltek egymásnak, mintha már is rejtegetni való bűnük lett volna, hogy szeretik egymást.

Szegények! - és istenbizony, megesett a szíve rajtuk Antal grófnak. Hogy az ilyen kristálytisztán buggyant forrás büzhödt pocsettává poshadjon, azért, mert egy vén ember terpeszkedik előtte?!...

Azzal a nessel, hogy megnézi, megjöttek-e már a varsódi lankásokba a salonkák, elutazott a Szepességbe. Klára grófnak megígérte, hogy majd telegráfiroz utána idejében.

Hatodnapra kapott is tőle Klára gróf táviratot: hétfőn induljon s úgy igazítsa a dolgot, hogy a hajnali vonattal érkezék a nérei stációra. „Ott várlak az őrháznál, egyenesen lesre állhatunk.” A varsódi erdőalj egy félóránnyira fekszik onnan.

Hétfőn Klára grófot felköltötte az inasa, mikor Késmárkról bement velük a vasut a nérei vonalra. A gróf ásitózva gyujtott szivarra, mert az a számárság, hogy a salonka olyan koránkelő állat.

Még alig virradt, a midőn egy puskalövésnyire a nérei őrháztól, egyet zökkent és nyílt pályán megállt a vonat. Nagy sípolás, ajtócsapkodás, futkosás, lárma, - hát ezeket mi az ördög leli?!...

Az, hogy valami kocsi került a sínekre s a vonat pozdorjává zúzta gazdájával együtt; a lónak hátsó lábait vágták le a kerekek. Erre már csak kinézett Klára gróf is.

A kocsi egy könnyű kis sárga dog-cart volt és Antal gróf ült benne.

Abban a szerteroncsolt véres holmiban, melyet beszállítottak az őrház konyhájába, ember ugyan föl nem ismerhette volna Antal grófot. A pályáőr jajgatott mellette, kétségbeesve, hogy ő nem tehet róla, a méltóságos ur maga az oka mindennek, már egy hete, hogy itt kísérti egyre a jó Istent, tegnap éjjel is egy hajsza, hogy el nem csapta a kocsiját a masina!... A bakter felesége, egy kóczos tót asszony, a hogy az ágyból ugrott ki a szerencsétlenség hírére, (két gyerek szepegett az ágyban) az is esküdözött, hogy Istenkém, Istenkém!... Ők lebocsátották a sorompót, de mivel a méltóságos nagyúr félrehuzatta, hát ők mit is mertek volna tenni az ellen... Ott a vadász, a ki megmondhatja!

A vadász vaczogott, rázta a láz, a sínek közt ténfergett, mintha tűt keresett volna. Apránként tudták csak kivájni belőle - már akkor a vonat rohant tovább, - hogy a gazdája, mint rendesen, maga hajtott, őt a fordulónál leparancsolta a kocsiról, hogy nyissa ki a sorompót... hogy ő látta már a piros lámpát ma is, tegnap is... hogy Istenem... Szegény ördög! Elkezdett zokogni. Mert hátha ideje lett volna fölkapaszkodni a vágató kocsira, a gazdája mögé!... Akkor az ő vére is ott volna most abban a tócsában, a sínek közt... És a gyerekeit, meg a feleségét emlegette, azokért jajgatott.

Az a különös, hogy Klára gróf, bár maga is agyon volt rémulve, mégis egyre ezt a szegény vadászt biztatta, hogy ne jajgasson annyit.

A varsódi erdősz is előkerült.

Ő meg azt beszélte, mennyire örült a grófja, hogy megjöttek a salonkák és hogy milyen örömmel várta a a méltóságos urat is, a Klára grófot! Mennyire meghagyta, még tegnap, hogy jó reggeli legyen készen, mire a les után majd visszamennek az erdősházba!

És mindenki tudott valami jeleset Antal grófról, - az Isten nyugtassa!

Nagy szerencsétlenség volt ez.

A nérei vasuti baktet becsukták, el is csapták talán, hasztalan esküdözött, hogy ő lebocsátotta a sorompót, de ki mert volna ellenkezni, mikor a gróf sietett és azt parancsolta a vadásznak, hogy ki kell nyitni!... Nagy urnak minden szabad, mégis a szegény ember bűnhődik érte.

Igy pusztult el Antal gróf, a legutolsó azok közül az ideálisták közül, a kik egy csokor ibolyáért is készek voltak meghalni. Tulajdonképpen nem is tudja az ember, melyik volt a nagyobb

köztük? Azok-e, kik Krisztus urunk lándzsájáért rohantak száz halálba, mintha tánczba mentek volna, vagy pedig ez a mi Antalunk, ki egy hétig tanulta, miként jusson úgy a vasut kerekei alá, hogy még csak ne is sejtsék, mit csinált, azok, a kiket boldogokká akart tenni?... Szerencsésen sikerült neki.

Klára gróf beszélte utóbb otthon a feleségének:

- Lássá Klárácska, milyen pehje volt mindig ennek a szegény Antalnak! Egész nyáron semmi dolga az embernek s őt most is éppen szalonka huzáskor érte ez az ízé!

(Páris, 1898.)

MORNING GLORY.

Rózsaszínűen habzó, ezer ízű, fűszeres ital a morning glory, melytől mindenféle rózsaszínű bolondságra érez magában készséget az ember.

Mr. Henry, az American Bar udvarias és komoly keeper-je keveri bűvészi gyorsasággal azoknak a gentlemaneknek, kik méltányolni tudják az ő alkotásait: a long- és medium-, meg sport drinkseket, a cobblereket, cocktailokat, fizzeket, punchokat, flippeket és sourokat.

Mr. Henry művészetnek tekinti azt, a mit csinál s igaza van, mert csak így lehet valamit jól csinálni. Mr. Henry jól csinálja: hófehér piké spencerben keveri az italokat a magas márványasztal mögött, száz és száz palaczk között, melyek mind hamisítatlan tartalmu és hiteles eredetű palaczkok. Skócia, Anglia, a Németalföld, Champagne, Porto, Kiev, a Szerémség képviselve vannak ott, hogy az Indiákról került arakot, a baltimorei noggot, a prairie oystert s a Kentucky-, Canadian Club-, Martinez- és Sangaree punchokat se feledjük az európai italok mellett. A palaczkok ezen különben is disztigvált társaságának pedig a teljes előkelőség jellegét az adja meg, hogy mindenik híven megőrzi a maga egyéniségét: a hasas delft kancsók elégedetten terpeszkednek a kievi szalmafonatu butykosok mellett, az ólomgalléros skót pintesek, a szerémségi sötétzöld butéliák, mint megannyi barbár kishemesek, zordonkodnak a Champagnéból, meg Portóból való aranyos és bíboros mentéjű apródok között; régi, régi nagyur az a whisky is, mely száz év előtt bevakult palaczkban, azon agyagosan s pókhálósan állott a többi közé, holott tömérdek joga volna külön ezüst tálczát kívánnia maga alá.

Mr. Henry kezeügyében fekszenek a narancs- és citromszelet halmocskák, apró kristály vedrekben a gondosan szitált czukorpor, a bors, a fahéj, szegfűszeg és szerecsendió, ezüstvederben a szironyos jég, mögötte, a csillogó üvegpalczokon ezüstkupák, számtalan kis és nagy pohár, egy fülkében diszkréten duruzsol a fénylő vörösréz szamovár. Mr. Henry villámgyorsan kapkodja össze egy ezüstkupába mindezekből azt a csipetnyit, a mire egy-egy italhoz szüksége van, csalhatatlan biztossággal loccsant föléjük ebből és amabból a palaczkból, aztán keveri vagy rázza, jóízűen csörög a jég, valóságos szemfény vesztés a dolga!... Mert nincs a jó keepernek semmiféle kézikönyve, inspirációira kell hogy hallgasson, a fantáziája szabadon érvényesül.

Mr. Henry nem a sablon szerint működik, de vannak hangulatai, egyazon cobblert például másként létesít, a mikor levert vagy spleenes, mint a mikor derült a kedve; csak egy kis árnyalat az egész, néhány csöppel több brandy vagy gin, egy erélyesebben végzett loccsantás a yaleből, az ital karakterén határozottan megérzik. De a technikája minden körülmények közt mesés: két egymásra szorított pohárban olyan orangeadot jegeszt, hogy a tálczára pördített pohárnak csak az oldalára nyomja a két szál szívószalmát s menten odafagynak. Mr. Henryval rendesen kezet szoktunk szorítani. A magas márványasztal előtt nagyon magas székek állanak s ott órákig is képes elüldögélni az ember, mert élvezet azt nézni, a mit ő csinál. Valami bálba készült valaki, vagy az operából jött ki egy cigarettára s ott feledkezik. Mr. Henry egy szót se szól az emberhez s az ember se szól egy szót sem. A ki éppen akar, az kényelmesen elgondolkozhat akár hajnalig, a magas márványasztalra könyökölve. A ki inni akar, az ihatik, oda kell hogy nyújtsa a poharát s egy pillanat alatt megtölti Mr. Henry.

Lent a teremben éppen olyan a társaság, mint a magas márvány asztalon. Köpczös németalföldi urak terpeszkednek egy-egy fázékony, vidrabundás kievi ur szomszédságában, stb. stb. Éppen mint a palaczkok.

Azaz hogy lent, a teremben hölgyek is vannak.

A hölgyekről azonban nem egészen biztosak és hitelesek az adataim; van például olyan, a ki valószínűleg orosz hercegnő és gyönyörű nagy gyémántokkal bír, melyeket keblén, nyakán, fülében, hajában és ujjain visel, vannak viszont igen szép ladyk, sőt művésznők is, kik közül nem egyet láttunk elragadóan táncolni s hallottunk énekelni vagy a Casino de Parisban, vagy az Ambassadeurben... Nem emlékszem rá tisztán, hol, de annyi kétségtelen, hogy kedvesek voltak s itt is nagyon kedvesek és fölöttébb diszkréték és előkelőek. Az öltözeteik is gyönyörűek.

Az American Bar terme tiszta Louis XV. stílusban rendezett kis terem, csupa márvány, kristály és brokát selyem; a színek halavány zöldek és halavány lilák; a szőnyeg fakult eper színű; a mennyezet azúros ég s leheletkönnyű bárányszerű foszladoznak rajta; a kis asztalok hófehérek, csupán a peremeik mentén látszik csekélyke rózsaszínű sáv, olyan halvány, mintha nem is szín volna, csak a fehérnek az árnyéka. A kandallóban egyet-egyet lobban az izzó tuskó s a tükör fölött Watteau népe indul Cytherébe. A kandalló elé, tűzsámolynak, két kis bronz Ámor guggolt le nyilaival. Az asztalokon sárga és mályvaszínű selyemernyőkkel borított párosgyertyák égnek, nem az a hideg villanyfény, hanem szelíden világító, néha megmeglebbenő lángú igazi gyertyák. Puderezett parókájú, fehér selyem harisnyás, fehér keztyűs lakájok szolgálnak s olyan óvatosan, olyan halkán mozognak, hogy csak az veszi észre őket, akinek szüksége van rájuk.

Ilyen az American Bar; avégett írtam le ilyen körülményesen, (bocsánat a sok angol szóért!), mert néhány históriát láttam és hallottam itt, melyeket el akarok mondani s ha furcsák lesznek, tessék kérem arra gondolni, hogy itt láttam és hallottam őket, ezen a furcsa helyen, hol egy bájos Louis XV. teremben keveri cocktailait a komoly amerikai keeper: Mr. Henry.

Különb is a sok idegen szó, ez a keverék, ez a furcsa: ez most a divat. Ez a legfrissebb divat. És éppen ezt a divatot szidja az én barátom, a kit nevezzünk Rob-Roy-nak.

Mert mi a divat?...

- Egy czudar gonosztevő! - biztosít mosolyogva Rob-Roy.

Ő oktat engem életbölcseiségre, ő kóstitotta meg velem a morning-gloryt s ő szoktatott ide a Barba, ebbe a sarokba, a kandalló mellé, a honnan mindenkit kényelmesen lehet látni és ráadásul, - Rob-Roy azt mondja, hogy kárpótlásul, - néha egy-egy szép, de milyen szép kis lábat is láthat elmélkedései közben az ember. Megesik ugyanis, hogy egyik-másik az érkező hölgyek közül, miután leemelték válláról a lakájok a prémes belépőt, borzongva suhan ide a kandalló elé s a tűz felé nyújtja parányi lábait, hogy megmelegedjék. Rob-Roy ugyan azt mondja, hogy egy csöppet se fáznak azok a kis lábak s az egész história csak arra való, hogy mi megcsodáljuk őket, - ez azonban reám nézve tökéletesen mindegy, sőt nagyon kedves dolognak tartom a hölgyek részéről az ilyen eljárást és hálás készséggel csudálom meg azokat a lábakat.

Kivált egyre emlékszem: kék kövekkel kirakott ezüstcsatt volt a laktopánján, mely hegyes volt és formás, mint egy dárda feje... Menten eszembe jutott Puskin strófája és Anyegin...

Rob-Roy akkor este tisztán itta a pálinkát, whisky fix-et s kinevetett a versemért.

- Czudar gonosztévő minden új divat. A vénülő ember illúzióinak a gyilkosa! - mondta mosolyogva, de bizonyos melankóliával Rob-Roy, belékóstitolva morning gloryjába.

Mert lényeges az, hogy mit iszik, mikor így bölcselekszik.

A whisky fix, az a bikaszédítő pálinka, kegyetlenné teszi; olyankor senkinek nem irgalmaz, önmagának legkevésebbé. Tagadja, hogy ő boulevardier.

- Nincs boulevardier, nyavalygó legenda az, éppen mint a *Kaméliás Hölgy*, az a szentimentális hazugság, melylyel Dumas bolondított el két nemzedéket: nincsenek szellemes, gavallér boulevardier-k, csupán naplopók vannak, kik hat óra felé a boulevardon csavarognak, az Opera és a rue Drouot között... Akarja tudni, hogy lett belőlem is ilyen csavargó?... stb. stb.

A brandy-Daisy, melynek több az illata, mint az íze s az ember issza bizalommal, mert alig lehet észrevenni, mint kábul el tőle, az alattomos italtól, igazságtalanná, részrehajlóvá teszi őt. Ilyenkor nem győzők vele disputálni, egyre azzal torkol le:

- Maga barátom, maga még gyerek! Higgyen nekem, biztosítom, nem érdemes tudomást venni a többről. Nincs a világon egyéb, nincs, csak a szőke asszony!... Nézze, elmondok én magának egy históriát. Ott ülök egy este Tortoni előtt... stb. stb.

A port sangaree viszont, melytől már az első pohár után lüktet az ember halántéka, elfárasztja, szótlanná teszi; kissé hátralöki a czilinderét s miközben botjával ákombákomokat czirkál a szőnyeg bolyhai közé, csak úgy a foga között morog, hogy: - számárság!... Kész öngyilkosság, de temperamentuma csak a barnának van!...

Egyszer, nagy lelkesedve beszélte, hogy milyen bölcs dolog, a mit most kezdenek: minden asszony festi a haját! A rozsdavörös nagyon érdekes!...

- Tulajdonképpen micsoda ostobaság is az, hogy azért, mert valaki véletlenül szőkének született, hát egész életében hordja azt a szőke színt, mint valami libériát. És ugyan miért ne lehetne valakinek kék vagy zöld a haja?... Fehér selyem derékhez milyen pompásan illenek az azurkék haj! Mi?... És mit szólna a zöldhöz?! Tudja, olyan villófényű, szinte kísérteties zöld! Milyen szenzációk!... Egy félhomályban tartott, régi aubussonokkal borított teremben. Mi!?...

Egy palaczk champagne-sour állott előttünk s pezsgett a poharainkban is, a mikor a zöld hajról beszélt Rob-Roy.

Most morning gloryt iszunk, mely rózsaszínűen habzik s a melytől én mindenféle rózsaszínű bolondságra érzek magamban készséget és csak úgy félig hallom azt, a mit ő beszél.

Az illúzió után barangol.

- A divat, ez a galád divat pofozza ki az embert a világból. Lépten-nyomon röhög rám, rikácsolja: vénülsz atyafi, vénülsz, mit keresel már itt?!... Azért, mert másként szabják a szoknyákat s másmilyen kalapokat hordanak az asszonyok!... Mondja, hatnak magára ezek a mai kalapok?... Mintha egy marék gyomot borítanának az asszonyok a fejükre, hol a kalap, a mely olyan bájos árnyékot vetett a halántékok fölé?!... Szoknya meg, ma-holnap nem is lesz már a világon. Az a borzasztó bicikli-nadrág... Olvasta a Figarót? A Passant cikkét? Őt olvassa, ne Puskind. Hova lesz mindaz az édes izgalom, mely valaha olyan hasonlíthatatlanná varázsolta az emberek életét itt a boulevardokon? Mondja, törődik maga manapság azzal a dámával, ki a szeme előtt lép a kocsijába? A mi időnkben bezzeg, meghatottan vetettünk egy-egy diszkrét pillantást arra a kevés kicsire, a mit köntösajának föllibbenő csipkéi irgalmasan megmutattak a bokáira feszülő selyem harisnyából... Ma biciklin járnak a dámák s akár térdig láthatja az egész harisnyát. De mondja, mit ér ez így?... A derékig kivágott báli ruhák után még csak ez hiányzott, hogy semmi se maradjon az asszonyból. Nyomor! Elköltik magukat teljesen. Ma-holnap én jövök zavarba, ha egy asszony kerül elé az utcán. Indiskréció lesz rájuk nézni. A csipkéekkel biciklit olajozhatnak...

Ekkor hirtelen megfogta a karomat s csak a szemével, de diadalmasan, mint a leshelye elé rebtent fajdra a cserkésző vadász, intett, hogy - ni! oda nézzek!...

Oh, de én már láttam akkor és néztem, - gyönyörűséggel néztem és a Puskin verseire gondoltam. Mert ugyanaz a parányi kis láb nyult a kandalló előtt, a bronz Ámor nyilai fölött, a tűz felé, kék kövekkel kirakott ezüst csatt volt a laktópánkán, mely hegyes volt és formás, mint egy dárda feje... Chantilly csipkefodrok között egy kevéske látszott a fekete selyem harisnyából és valahonnan a csipkeredők közül egy keskeny-keskeny sárga atlasz-szalag vége aranyos fénnyel libbent ide-oda. Mint a dárda torkára bodrozott másli.

- Oh, ezek a rongyok! - súgta Rob-Roy. - Mi lesz a világból ezek nélkül!

- Ki ez? - kérdeztem tőle. - Nem ismeri?

- Ne törődjék vele, - szólt türelmetlenül Rob-Roy, sőt rá se nézett az asszonyra (pedig szép volt), csak a csipkékre s arra a falatka szalagra. - Attól tartok, hogy ismerem s így aztán rögtön az ördögé lesz ez a néhány percnyi illúzió is. Várjon csak, fiatal barátom, majd megtanítja magát is takarékoskodni szenzációival a divat...

Aztán megint beszélt tovább. Én pedig igazán búsultam, mert elment a kandalló elől kék kövekkel kirakott ezüst csattos laktópánkáiban az a kis láb s látom-e még valaha?!...

- Ugyan ki lehet?

- Micsoda könnyelműség! - pörölt velem Rob-Roy. - Örvendjen, hogy nem tudja, kicsoda. A csipkék, az ezüst csatt, a szalag, ezek a rongyok, ez a lényeges. Az asszony?!... Az mindegy... Persze, ezt maga most még nem akarja hinni, de ha itt tölt, mint én, harmincz évet a boulevardokon, majd akkor igazat fog adni nekem. Igen, igen, szeretne most itt hagyni, ugye?... Vigyázzon! Néha elkezd az ember valamit s kénytelen végig csinálni. Pedig...

Nézze, akar egy históriát? Irja meg, csináljon belőle valamit, de főként okuljon belőle.

Velenczében találtam egy leányt, fekete volt a haja, fekete a szeme, de tudja, fekete, fekete...

Azaz, nem így kell kezdeni...

Egyszer lementem Velenczébe. Valami számárság történt itt velem, vagy esett, vagy fáztam, megszaladtam magamtól vagy mástól, szóval lementem Velenczébe s ott sóhajtoztam Quadri előtt a boulevard után. Higyje el, ott sincs egyéb, csak a mi innen kerül oda: egy-két jól öltözött párisi asszony és punktum.

De akkor még hittem az operettekben s lestem a magamét. Hogy egy holdvilágos kék éjszakan a karomba kapaszkodik Colombina és aztán, alla barca! alla barca! - majd együtt dalolunk a lagunákon...

Az estéket csak elcsavarogja az ember valahogy a piacon, de azután, meg másnap, mintha örökké önmagát bámulná az egész város. Nekem nem sokat mondtak az ócska vásznak, a palota meg csak akkor érdekel, ha ül az ablakban valaki.

A helyett, hogy pakkoltam volna, hát fölfedeztem a Jesurum kirakatát s a kirakatban egy mesés csipke kelengyét. Hogy mennyi ostobaságot elképzelttem én azok előtt a rongyok előtt... Hány, de hány asszonyt öltöztettem beléjük!... Kezdtém megszeretni Velenczét, elácsorogtam a kirakat előtt mindennap s lassanként az a számárság is eszembe jutott, hogy... Becsületemre, valami menyasszonyféléről ábrándoztam, házasság is járt az eszemben. Így mozduljon ki az ember Párisból! Csak menjen barátom, menjen maga Velenczébe, majd meglássa!...

Képzelve, megvettem a kelengyét.

Egy nap az orrom előtt ment be a boltba két vaskos néni s látom, hogy szedik ám be nekik a csipkéket; forgatják, fogdossák, mint kofa a libát; a talián szaporán esküdözik; alkusznak. Beleizzadtam. Szerencsére meggondolkoztak. Nyomban lefoglaltam az összes rongyokat, táviratoztam ide pénzért s harmadnapra teli volt a szobám csipkével.

Persze, akkor már okvetetlen föl kellett beléjük öltöztetnem valakit.

Most kerül sor a fekete szemű lányra...

A Loggetta lépcsőjén találtam. Ott szundikált a korzó után, egy szál piros szegfű volt a füle mellé tűzve s a köténye teli volt virággal. Napokig kerestem, minden asszonyt csak abból a szempontból néztem, hogy: hát ennek hogy állana a kelengyém? Hát ennek?... Nem ment el fehérnép előtttem, hogy rá ne próbáltam volna a csipkéimet. Válogattam, pedig milyen mindegy!...

Ez az! - gondoltam rögtön és felköltöttem a fekete szemű leányt.

Nem tudott semmit, se enni, se beszélni. Biztosítom, semmit sem tudott, csak nézni, mozogni, mosolyogni. Annyi bizonyos, hogy nézni azt tudott, azokkal a fekete szemekkel!

De csak a csipkéimet kellett ráadni, rögtön tudott mindent. Olyan dáma lett menten belőle, hogy elhülve tátotta a száját utánunk egész Velence. Bízvást parádézhattam vele.

Az a mulatságos, hogy utóbb velem is úgy bánt, mintha nem is én szedtem volna őt föl a Loggetta lépcsőjéről, hanem ő az, a ki megpillantva engem a Palazzo Ducale ablakából, le szállott hozzám és csókra nyújtotta a kezét. Aludt szegényke s megálmodta a hamupipőke meséjét és éppen akkor költöttem föl, mikor rajta volt a királykisasszony köntöse...

De ez mind nagyon kedves volt így, az én operettem s képzelje csak, lassanként magam se szerettem már arra gondolni, hogy nem a Palazzo Ducaleból szállott le hozzám.

Hazahoztam és ha csak egy hónapig, egy hétig megmarad még az én királykisasszonyomnak... Tudja, kis híjja, hogy feleségül nem vettem, úgy belé voltam bolondulva a csipkéimbe... Más vette feleségül...

Tulajdonképpen itt kezdett volna megírni való história lenni az én kitűnő barátom, Rob-Roy elbeszéléséből, de Isten tudja mi lelte s mikor idáig ért, hirtelen egy palaczk scotch whiskyt rendelt.

És attól már dühösen okoskodott:

- Látja azt a sok palaczkot Mr. Henry előtt, ott az asztalon?... Az ember azt képzei, hogy mind csupa nektár! Ittam valamennyiből, alávaló galád pálinka mind. Csak a palaczk más-milyen, a pecsét, meg a gyékény, meg a czifraság rajtuk... Mr. Henry pedig, ő a Szerelem, Ámor, - egy nagyképű gentleman, élelmes bar-keeper, ki a morning gloryt kotyvasztja a világnak... Eh!... Akar egy pohár tiszta whisky?

(Páris, 1898.)

A BÁDOG CSACSI.

Itt az íróasztalomon, egy kis kordé elejibe fogva, egy szürke kis bádóg-csacsi. Rob-Roytól kaptam karácsony éjszakáján s most elmondom a történetét.

Olyan elsavanyodva kódorogtam akkor este egyik kávéházból a másikba, mint aki nem tudja, hol fog aludni.

Azok az urak ásítoztak mindenütt, kiket örökké látok az utcán, a boisban, a versenyeken, a színházakban, túrhetetlen ostobaságokat beszélnek, kiállhatatlanok. Lázítja az embert a Londonban vasalt fehér ingmellük, az örökös virág a gomblyukban s mennyi buta önteltség kándikál keresztül a monoklijukon!... És ráadásul: az én mellemen is itt csillog a fehér pánczél, gomblyukamban virít a mimóza és szememen a monokli... Annál inkább! Önmagát utálja bennük az ember s időnként úgy érzi, mintha a hajléktalanok menhelye elé verődött csavargók között várná az ajtónyitást, hogy ágyba kerülhessen az utcáról. Ezek azok a hangulatos pillanatok, a mikor az ember szeretne pofonverni valakit a kedves barátjai közül, vagy képes szerelmet vallani, akárkinek, a ki egy kissé szeliden megsimogatná a homlokunkat, mondván: szegény fiú!...

Végre megtaláltam Rob-Royt.

Úgy állt a baccara asztal mellett, téli kabátban, fölhajtott gallérral, fején azzal a mindig ragyogó czilinderrel, botjára támaszkodva, mint a ki okvetlenül bele akar kötni valakibe. Alig szívta, inkább csak rágt a szivarját, a hamu hullott az ingére s odagyúlt a mellénye ölébe. Időnként a botja kampójával lökdösött a bankár elé néhány tantuszt; nem a kártyákat, az embereket ügyelte. Határozottan impertinens módon viselte magát és nyert, mint egy pinczér.

Hívtam, hogy gyerünk valamerre.

Csak azért sem! Nyilván skandalumot akart, de nem akadt rá vállalkozó.

Amúgy is kevesen voltak s egymásután szállingóztak el az emberek. Néhány szürkeképi gíbicz nézegette magát a tükörben, az inasok a falhoz támaszkodva ásítoztak, karácsony este lett ott is.

Nem maradt senki, a ki bankot adjon. Rob-Roy körülnézett, hogy „no, ez csinos kis kompánia!” Intett a teremkomornyiknak, az összeolvasta a Rob-Roy tantuszait, volt elég és egy csomó bankót nyújtott át neki.

- Azt szeretném tudni, hogy mi a menykőt csinálunk ezzel ma este! - szólt az én barátom és zsebregyúrta a bankókat.

De hát azért csak gyerünk!

A kapu előtt az estlappal kínált bennünket egy sanyaru polgártárs és sóvárogva pislogott a kialudt szivarcsutkára, melyet ki nem adott volna a fogai közül Rob-Roy. Ha karon nem fogom, hát megbotozza az utánunk kullogó atyafit.

- Mégis csak szemtelenség!... Ez az egy, ez a kis bagó, a mi jól esik az embernek s éppen ez kell neki!

Igaz is! Hogy már azt a szétrágott szivarcsutkát is el akarják venni az embertől!...

Sehol senki. A barban nincs egy macska se, a kávéházakban csupa gyanus alakok. Haza? Az embernek az inasa is karácsonyozik valamerre.

A pinczérek valóságos szemrehányással mustrálják az embert: - no, ez is! Ma is itt csavarog...

Iszonyu napok ezek! Még az utcát is elveszik az embertől. Az angyal táborozik a boulevardokon s micsoda népség tolakodik még éjjel felé is! Minden betörő kriszkindlit árul.

- Nem veszi észre, - káromkodott Rob-Roy, a mint ott lődörögtünk Paillard előtt, a karácsonyi sátrak közt, - hogy milyen impertinens formájú az emberiség így karácsony idején!? Mint a nátha, úgy üt ki a családi érzelem mindenkin. Csak úgy lóg ki a szeretet, meg a boldogság még a mellény-zsebükből is. Mind siet, mind vesz és mind viszi valamerre, a mit vett, mint a macska az egeret, vagy hivalkodik hóna alatt a pakkal, itt mutogatja az embernek, hogy lásd, lásd nekem... Azt szeretném tudni, mi közöm nekem hozzá?... Mit érdekel az engem, hogy egy rakás csámpássá taposott papucsba mit rak ma éjszaka az angyal!?... Csupa családapá, meg családanya, meg családtag az egész világ. Nézze! - s a Café Americainre mutatott, hol tudvalevőleg már a második császárság korában, előkelően öltözött szép dámákkal ismerkedhetett meg, rövid bemutatkozás után, az ember és a kormányforma változása, a köztársaság mitse változtatott e szokás lényegén, - üljön ott le ma este egy asztal mellett és fogadjunk, hogy két pohár pezsgő után kitör a nátha. Soha hírét se hallotta az illető dáma sem apjának, sem anyjának, de azért elmeséli a családi tragédiáját s a harmadik pohár után eldalolja magának azt a bizonyos bölcsődalt, melylyel kis leány korában ringatták... Ismerem azokat a családi tragédiákat! Jegyezze meg fiatal ember ezt s tapasztalni fogja idővel, hogy ezekben a családi tragédiákban az áldozatnak rendesen szokott lenni egy anyja, a ki kapitány özvegye és egy unokabátyja, a ki néptanító, - egy csalfa, hűtlen, ádáz néptanító. A bölcsődalt a kapitány özvegye dalolta... Nem sokat utaztam, de ez így van, bizonyos, Kamcsatkától a külső boulevardokig. Infámia ez a karácsony... Ma reggel az álmodtam, hogy képeskönyvekkel van teli az ágyam és csokoládé szivart szopogattam...

Jártunk, jártunk, jártunk, ki a Porte St. Denisig, meg vissza, karonfogvást, hogy el ne veszítsük egymást. Mit is csináltunk volna egymás nélkül, abban a sokadalomban?

- Mi lelte? - szólt hosszú hallgatás után s éppen ezt akartam tőle kérdeni magam is.

- Mondja, igazán, mire gondolt?

- Hát maga?

- Mintha én is kezdenék emlékezni egy néptanító unokabátyámra.

- Nekem is alighanem az özvegy jutott az eszembe... A kapitány özvegye.

Tényleg, infámia ez a karácsony. Hátha megvacsoráznánk? Rob-Roy is helyeselte az ideát, mert máris kezdte magát úgy érezni, mintha ministrálnia kéne valamelyik éjjeli misén. Mindenfelől hangzott a harangszó, a Notre-Dame-é ott bűgött el fölöttünk, zengő palástot teregetve minden apró zsivajra.

Beültünk a Café-riche első emeleti bowwindowjába. Ott össze lehet húzni a függönyöket s nem háborgatják az embert.

Antónió, a maître d'hôtel, egy diplomata komolyságával jegyezte föl, mit óhajtunk és biztosított bennünket, hogy nem lesz kifogásunk intézkedései ellen. Nagy emberismerő és tapintatos lélek Antónió. Nem szóltunk róla, de ő kitalálta, hogy kedvünkre lesz, ha a cselédség mentől kevesebbet mutatkozik és e szerint intézkedett.

Egy hatalmas tálcán egyszerre szolgáltatott föl mindent: az osztrigák, a pástétom, a jégre szeletelt libamáj, szóval az egész banális, számtalanszor megunt éjjeli menü ott volt az asztalunkon; a kávéfőző masinát mellém állította s kért, hogy figyelmeztethessen, miszerint a gyufa is ott van a szivaros dobozokon. A likőrös palaczkokat Rob-Roy kezeügyébe helyezte, az ablakpárkányra. Azután diszkrétan visszavonult. A pillantásban, melyet búcsuzóul vetett ránk s az asztalra, volt valami a jó dajka ama gyöngéd pillantásából, melylyel kedves kicsi-

nyeitől búcsuzik, miután lefektette és szép gondosan betakargatta őket a bölcsőben. A jó Antónió!...

Hallottuk, a mint halkan utasította a függöny mögött strázsáló komornyikot: ne feledd, hogy ezen uraságok zavartalanul kívánnak maradni.

Ennyi gyöngédség s pláne karácsony estéjén, tagadhatatlanul jól esett Rob-Roy-nak és engesztelőleg hatott reánk. A vacsoráról nincs mit beszélni, de a kávé jobb volt és a likőrök is izlettek.

Rob-Roy neki-neki hevült, belekezdett sok mindenfélébe, de nem mondott végig semmit. Csak úgy kószolgatott az emlékei között.

- Az a számárság, hogy minden históriának van vége is. Skandalum, hogy a vége mindannyinak egyforma. Mikor így néha kezdem őket sorra kérődzni, ilyenkor látja az ember, hogy milyen ostobaság volt... Mind egyforma.

Megvacsoráltunk, megittuk a kávé is, - de már most aztán, most mit csináljon az ember?!...

Ő éppen szivarra készült gyújtani s már égett kezében a gyufa, a midőn rám szólott hevesen:

- Fiatal ember! - és mintha testamentumot készült volna diktálni: - jegyezze meg jól, a mit mondok...

Nyilván valami nagy életbölcsest akart mondani, de körmire égett a gyufa, hát inkább hirtelen rágyújtott és aztán egyebet nem mondott, csak fujta a füstöt és én is fujtam a füstöt.

Mintha egy kissé untuk is volna már egymást...

- Antónió! - szólott a derék emberhez, miután elintéztük vele a számlánkat, - van önnek felesége?

- Oh, igen, - válaszolt Antónió.

- És gyermekei is vannak?

- Egészen autentikusak, - felelt komolyan és udvariasan Antónió.

- Láss, fiatal barátom, láss, ez az Antónió, ez perfekt ember! - még a lépcsőn is csóválta a fejét Rob-Roy, hogy: - valóban, ez az Antónió!... Milyen derék ember!...

A boulevard is tűrhetőbb volt, inkább hasonlított saját magához, mint az imént, éjfél előtt. Néhány sátorban kínálták még a kriszkindlit, mert hátha vacsora után mást gondol az ember.

Csakugyan, a Taitbout sarkán nagyon szónokolt egy játékkereskedő. Megálltunk s elnéztük a holmiját: masinás játékszerek voltak, olyan furcsák! Kis kordé elé fogva egy kis csacsi, egy csökönyös, rúgkapáló kis szürke csacsi; neki-neki indult s nyomban czurukkolt, egy czilinderes kis angol egyre ostorozta a kordéból; egy pepita nadrágos bádog művész meg tipegett jobbra-balra s nyűtte a vonót; két piros nyakkendős néger szorgalmasan nyujtogatta a nyelvét. Ők is bádogból voltak...

Rob-Roy rágta a szivarját.

Egy anyóka mellénk tolt a taligáját s biztatott, hogy vegyünk tőle fehér orgonát és ibolyát...

Rob-Roy intett egy bérkocsisnak. Gondoltam, hogy jó lesz bizony, gyerünk hát haza!

- Be kell rakni ezeket a holmikat a kocsiba! - szólt a játékkereskedőhöz és bepakoltatta az összes játékszereket a kocsiba.

- Éljen Félix Faure! - kiáltott nagy örömeiben a játékkereskedő, a virágárús anyóka meg könyörgött, hogy neki is hagy jusson a boldogságból.

Hát berakatta a kocsiba annak a fehér orgonáit meg ibolyáit is Rob-Roy, kiről szentül azt hitte a körénk csoportosuló népség, hogy felöntött a garatra s magam is a vacsora hatásának tulajdonítottam ezt a vásárt.

- Akar velem jönni? - kérdezte tőlem.

- Persze! Hogyne! Hisz egy ember mit csinál ennyi bádoggal? Majd eljárszunk velük kettesben s legalább eltelik az idő hajnalig.

Abban a kocsiban nem volt hely a mi számunkra, mi egy másikba ültünk.

De csak akkor ámultam még el, mikor lakcíme helyett azt mondja a kocsisnak Rob-Roy, hogy hajtson ki Boulogneba!

A kocsis nagyot nézett. Hogy éjfél után kettőkor baktasson ki Boulogneba, falura!?

Rob-Roy behúzódott gallérjába, rágta a szivarját s mivel nem akart már megint beszélni, ajánlottam, vennénk át egyet a bádoggal közül a mi kocsinkba, hátha úgy hármasban kellemesebben telik majd ez a kirándulás.

Mire kiértünk Auteuille alá, annyit mégis sikerült kivájnóm belőle, hogy angyalosdit járunk, kriszkindlit viszünk Boulogneba.

Hogy kinek? A nevét nem tudja annak a familiának, becsületszávára fogadta és dühösen, hogy nem tudja, azaz elfelejtette, de a házra emlékszik, ott majd a kocsis beadja a holmikat s visszajövünk. Kis ház, nincs benne más familia. Megigérte, hogy egy csacsit megtartunk és azt nekem adja.

A szajnaparti omnibusz-állomásnál kiszálltunk s onnan gyalog kereste az utat Rob-Roy.

Megmondta előre, hogy előbb egy hosszú park-kerítés, aztán jobbra kell fordulni, aztán egy szűk utcza s abban valamelyik ház, a kapu fölött Szent Flóriánnak a szobra...

Nagyszerű! Éppen mint valami regényben: Boulogne rejtelsei vagy a Titokteljes karácsony-éjszaka! Figyelmeztettem Rob-Royt, hogy elfeledtünk jelszót adni a kocsisoknak, a melyről majd a veszély pillanatában egymásra ismerjünk...

Szerencsésen megtaláltuk a házat.

Négy ablakos, emeletes kis ház, Szent-Flórián a kapu fölött. Semmi nesz, a házban is halotti csönd, a zsáruk betéve. Szótlanul tértünk vissza a kocsikhoz, egy lélekkel se találkoztunk. A kocsisok némán várták a történendőket.

Rob-Roy megparancsolta a kocsisnak, ki a bádoggal csacsikat hozta, hogy hajtson a ház elé, csöngessen be: „és be kell adni azt a czók-mókot. Ha a kapus kérdi, hogy kinek, hát annak a familiának az emeleten. Szaporán!”

- És ha a kapus ellenséges magatartást tanúsítana!?!... A kapust el kell némitani! - mondtam komoran.

- Úgy van! - szólott patetikusan Rob-Roy és pénzt adott át a kocsisnak. - Ha a kapus ellenséges magatartást tanúsítana, el kell őt némitani!

A kapus nem tanúsított ellenséges magatartást.

Karácsony éjszakája volt, a mikor az Angyal jár...

A bádoggal csacsik, a fehér orgonák s az ibolyák Boulogneban maradtak, mi pedig jöttünk haza és hogy ilyen pompásan sikerült az expedíció, főként mert megtaláltuk a házat, (hála Szent Flóriánnak!), nagyon jó kedve lett Rob-Roy barátomnak és már most nagyon sokat beszélt: „Jegyezze meg fiatal ember ezt”... „Jegyezze meg fiatal ember azt...”

A fiatal embernek sikerült megjegyeznie a sok életigazságok és jó tanácsok közből a következőket:

Látott egyszer valakit Rob-Roy, a ki szép volt. Olyan szép, hogy skandalum! Persze, rögtön követte őt.

Itt részletesen szólott Rob-Roy arról, hogy mikből mit következtethet egy okos ember, egy hölgyet követvén. Némi kis pszichológia és rendben van. Hogy jár az illető? Mi érdekli a kirakatokban? Azonnal tisztában lehet velük az ember! Vegyük például ezt.

„Az avenue de l’Opéra elején pillantottam meg. Toalett izléses, semmi svindli, hosszú kabát vagy efféle; cipők, keztyűk korrektek. Egy pillantást vet a kirakatra, melyben gyerekruhák vannak: asszony, gyermeke van. A műkereskedő, Thiébaud bronzai előtt megáll egy percze: intelligens, jó házból való. Néhány ember megfordul utánna, hogy milyen szép: nem néz ugyan senkire, de egy-egy futó pillantást vet a kirakatok üvegtábláiba s igazít a kalapján. Kissé még naiv, jól esik neki a hódolat. A Grand-Hôtel felé tart: talán csak nem idegen?... Oh nem, sokkal bátrabban halad keresztül a kocsúton... Szó sincs róla, párisi: egy izben megáll, megfordul, a sarkon lévő banképület kapuja fölött van egy óra, azt nézi. Az az óra úgy elvész az ablakok, a czégtáblák és a czirádák közt; azt csak egy *párisi asszony* ismerheti... Látja, fiatal ember! Így kell okoskodni. Ezután már csak azt kell eligazítani, miként mondja meg neki, hogy imádja és a többi. Minden attól függ, hogy van-e az emberhez bizalma a kicsikének?”

A megismerkedésre talált módot Rob-Roy, bár az okoskodás nem igen vált be.

„Annyi tény, hogy roppant előkelő lelkületű teremtés volt, de Boulogneban lakott s mikor másodszor láttam, ugyanaz a ruha volt rajta, melyet első találkozásunk alkalmával viselt. Ez zsenirozza az embert és azonnal tisztában volt vele, hogy valami kis regényre szívesen vállalkoznék a kicsike, alapjában pedig fél iszonyuan. Szavamat kellett adnom néki, hogy soha nem fogok tudakozódni kiléte után s egy óra multán elmondta ő maga, hogy kicsoda, hogy hol laknak, mert olcsóbb Boulogneban és hogy a Flórián van a kapu fölött. Az ura... Képzelse, gázhivatalnok... Nem képzeli, milyen megható volt az a kíváncsiság, melylyel a nagyvilági élet iránt érdeklődött s milyen szomorúan mondta, hogy ők soha se mennek sehova. Látja, fiatal ember, ilyen igazságtalan néha a sors!... Harmadszor is találkoztunk. Elfogadta meghívásomat egy sétakocsizásra. Az auteuillei pályaház előtt vártam őt egy számozatlan bérkocsiban. Majd a guta ütött meg! Egy kis gyereket hozott magával, a fiát! Hát ugy-e, mit szól ehhez?!... Dühös voltam, pedig hogy örvendett szegényke az elegáns kocsinak! A gyerek is örvendett s én czirógattam egész délután. Nehogy félreértsen: a gyereket czirógattam, egészen összebarátkoztunk, bácsinak hívott s fesztelenül taposott a cipőimen. A mi azt illeti, senki se mondta volna, hogy egy kis gázhivatalnok, helyesen volt öltöztetve. Az anyján, szegényen, megint csak az a ruha volt, melyet első találkozásunk alkalmával viselt. Negyedszer is találkoztunk. Ugyanott vártam őt a kocsiban. Ugyanaz a ruha! És hát, nem megint magával hozta a kis gázhivatalnokot!... Ez már sok!... Hogy én ilyen kiseddóvodai kirándulásokat rendezzek!... Különben is nevetlenkedett a fráter. Egy izben az anyja keze után nyúltam, kissé viaskodtunk, a gyerek, mint egy vércse, úgy kapott a karomba s tán kikaparja a szememet, ha el nem bocsátom az anyja kezét. Na, gondoltam magamban, ebből is elég ennyi!... Kedvesen elbúcsúztam tőlük, az omnibusz-állomás környékén szálltunk ki a kocsiból, végig kísértem őket a parkkerítés mellett, aztán jobbra fordultunk s ott a szűk utca elején: adieu!... Szegény asszonynak megígértem, hogy majd a következő szombaton megint kocsikázunk és nehogy otthon hagyja a kicsikét, mert hozok majd neki egy staniczli bonbont...”

- Hát aztán?

- Hát nem elég ebből ennyi?! Punktum, ennyi az egész. Tudja az ördög, hogyan, ma este eszembe jutott az a gyerek. Adósa maradtam a staniczli bonbonnal, hadd örüljön a bádog-csacsiknak.

- Mikor történt ez a história?

- Tudom is én. Lehet tizenöt-husz esztendeje.

Mekkorát nevettünk!... Tizenöt-husz esztendeje!!... Hisz azóta megnőtt a gyerek s ki tudja, hova lett a szép asszony?! Ki tudja, ott laknak-e még a szent Flóriános házban?!

- Milyen különös! - szólt utóbb Rob-Roy, - nekem úgy tetszik, mintha a múlt héten történt volna az egész.

Hajnalodott, mire hazaértünk.

Megköszöntem neki a bádog-csacsit s jó éjszakát kívántunk egymásnak. Melegebben szorított velem kezét.

A kocsiból szólt ki utánam, hogy adjak neki egy szivart.

És mialatt a tárczámmal babrált, valamit dörögött, hogy:

- Nézze fiatal ember!... Ne szóljon kérem a kávéházban erről a számárságról senkinek.

(Páris, 1898.)

MESE A BOLDOGTALANSÁGRÓL.

Arról okoskodtunk, - kitünően vacsoráztunk és pompás havannával kínált bennünket a házigazda, - hogy a boldogság tulajdonképpen ellensége az emberiségnek.

A boldog ember védtelen másokkal s önmagával szemben, kész prédája az első jött-ment Jágónak... A boldogság valóságos butító szer... Vége az olyan ember „evolúciójának”, ki belézőkkent a boldogság kátyújába... A boldogság alatt, persze, szerelmi boldogság értendő, embernek pedig, természetesen, csak azon intellektuális lény tekinthető, ki legalább Stendhalt olvasta s idegei és hangulatai vannak.

Ki-ki elterpeszkedett egy karosszékekben. A jóllakott emberek egyetértésével állapítottuk meg, hogy a boldogság legfőljebb péknek való.

- Elpoczakosítja az emberiséget! - mondotta egy színész barátunk, ki zseniális ember, ha időnkint nekiszánja magát, de különben annak a véleményét vallja, a ki előtte szólott, mert ez kényelmesebb. Elve pedig, hogy a legjobb szivar a kissé nedves commerciales és az igazság az, a mi kényelmesebb. Néhány év óta kezd elhízni.

- Souffrir, c'est sentir! - szolt Bourget magyar jóakarója, egy szellemes, kritikával foglalkozó barátunk, ki világhírű volna, ha francziául írna. És ő ezt nyilván tudja is, mert rendesen zárkózott, kedvetlen. Hogyne! Nincs ötven ember itthon, a kinek érdemes írni! A többinek gyakran meg szokta mondani cikkeiben: szamarak vagytok tisztelt olvasóim... És az az érdekes, hogy ez tetszik az olvasóinak.

- A boldogság a közepszerűség kerítője! - bólintott, némi csönd után (a kritikus francia mondatát emésztettük ezalatt) egy író társunk, koszorus tárczaíró. E csinos mondása benne lesz jövő vasárnapi tárczájában. És a mi mondásaink is.

- Hisz éppen az a boldogság! - szolt szokott szelid hangján Kovács professzor, a ki ugyan csak magyarul ír meg évenként néhány orvosi cikket, mégis világhírű tekintély s cikkeit egymástól kapkodják el a külföldi szakközlönyök.

Operatőrnek készült, egyik büszkesége volt már a berlini egyetemnek, midőn irányt változtatott s az elmegyógyászattal kezdett foglalkozni. A hipokondriáról írt egy csodálatos könyvet. Persze én csak olyan mesékkel álmodó íróember módjára tudom méltányolni az ő könyveit, szigorúan orvosi részéhez nem értek, nyilván becses dolog az is, mert az óvatos és sovén angolok tanszékekkel kínálták meg érte, pedig Angliában nem szokásos poéták kezére bízni sem az orvosnövendékeket, sem a betegeket. Rajongva bámulom azonban könyvének laikusok számára is világos részét, lélektani magyarázatait, a hipokondriáról adott elméletét s azokat a passzusokat, melyekben e betegség monografiáját szedi össze: mily remekül állítja be a fajsorvadás fokozatait; milyen megczáfolhatatlan logikával jelzi az utakat, melyek a hipokondrián, a vitálítás, erély s az erkölcsi érzés szegényedésének e hovatovább veszedelmesebb és ragályosabb nyavalyáján keresztül az örületbe vezetnek; hogy tart lépést a hipokondria a modern élethajszá rohamosodásával, hogy neveli a női hipokondriát a férfiasság silányodása s mint válik lassankint hipokondrikussá a szexuális együtt járó erkölcsi-gyávaságban leledző férfi, mi, kérem, mi, kiknek idegeink és hangulataink vannak!... Gyönyörű Kovács professzor könyvében az a fejezet is, mely a gyógykezelés általános elvéül megállapítja, hogy: - *a képzelt betegségnek orvossága az egészséges szenvedés.*

Kérdeztem egyszer, hogy mint operatőr, miként tért át a lelki betegségek körül tapogatózók közé?

- A kés alatt vonagló pácziens egészséges jajgatása biztatott, - válaszolt ő s mosolyogva magyarázta, hogy egy kis praxis után az operáló orvos kiérezheti betegje jajgatásából, lesz-e ember belőle?...

A magyarázat elég formás volt ahoz, hogy beérjem vele. Néha gondolkozom rajta. A szenvedők sikoltozása elől menekült?... Vagy a szenvedés gyógyító erejét fődözte föl s ezt kívánta alkalmazni?... Mindegy, lelkesedünk a professzorért mindnyájan.

Néha eljő közénk, figyelmesen, szinte szerényen hallgatja okoskodásainkat. Néha elmosolyodik, hogy milyen szertelen poéták vagyunk s nekünk ez nem esik rosszul.

A minap kissé beszédesebb volt. Védelmére kelt a közepszerűségnek.

- Ugyan, kérem, ne ócsárolják annyira a boldogságot, ne nézzék úgy le a közepszerűséget! Biz én nem tudom, azok tesznek-e több szolgálatot az emberiségnek, kik verset s regényt írnak, képeket festenek, vagy pedig a pék, ki kenyeret gyúr, kiflit süt és nyolcz gyereke van tíz év alatt.

Hogy lehurrogtuk!... Soha ilyen banalitást föl nem tettem volna a professzoról.

Hanem aztán megterítették a kártyaasztalokat, a társaság nem törődött tovább a boldogság kártékony voltával. A professzor nem kártyázik, tizenegy felé ott hagyott bennünket. Mihelyt kihúzta a lábát, a kritikus konstátálta egy keverés közben, hogy „ez is csöndes agylágyulásban fog elpusztulni”... Éjfél után magam is kotródtam. Kritikus barátom bizonyosan elmondotta rólam is, hogy maholnap Kraft-Ebing vagy Laufener kezire kerülök, jóllehet az idült hülyeség gyógyíthatatlan...

Ugy, éjfél után, mikor kissé kábult fővel, keserű szájjal, egy kialudt szivarcsutkát rágva bandukol hazafelé barátai közül az ember, vannak pillanatai, ne tagadjuk, hogy irigylis a péket... Nyolcz gyerek!... Mindegy, jó volna néha egy kis paraszt boldogság!... Hogy az ördögbe ne! Otthon, hideg legénylakás... Bizonyosan üres a gyújtótartó is az éjjeli szekrényen...

Nagyon el voltam érzékenyülve. Legényembernek nem jó ilyenkor hazamenni, szürke gondolatai feketékké lesznek otthon.

Kikerültem az Üllői-útra, aztán be a kaszánya mögé, hogy a Dunaparra jussak. Az Angyal utczában egy kis kávémérésféle előtt eszembe jutott, hogy jó volna, ha égne a szivarom, bemegyek gyufáért...

Benyitottam.

Ha nyakonöntenek, nem lepett volna meg jobban: a szutykos kis helyiség egyik asztala mellett könyökölt Kovács professzor. Egy kopasz, borostás képű, kopott, vén ember ült vele szemben. Sakkoztak. A sakktábla mellett két pohár s egy palaczk konyak állott, a palaczk körül néhány ezüstforintos. A professzoron rajta volt szép prémes bundája, (kitelt volna az árából az egész butik), de fekete nyakkendője kioldva, inggallérja nyitva, mintha úgy tépte volna föl; az arcza piros, azt hittem részeg... Jobb szerettem volna észrevétlenül távozni. De föltekintett, rámismert, kezet nyújtott, mintha az egyetem folyosóján lettünk volna.

- Szokott sakkozni? - kérdezte. - Nézze milyen kutyaszorítóba került a királyném! - és bemutatott a partnerének, Berger úrnak, ki mogorván nézett rám, rögtön figyelmeztetett is, hogy nézni nézhetem, ha tetszik, de „beleszólni” nem szabad, mert mester párti, három forintba megy.

- Akár föl is adjam, te nyertél - szólta Berger úrhoz a professzor.

Most is látom azokat a piszkos körmöket, melyekkel Berger ur összehalásztta az ezüst forintokat az asztalon s látom a bizalmatlan, sunyi mozdulatot, a hogy mellényzsebre dugván, még egyszer megtapogatta a zsebét, csakugyan ott vannak-e?

- De még ezt a kis gügyit lenyeljük, mi? biztatott aztán bennünket az öreg, barátságosabban tekintve rám is.

Értelmes, széles homloka volt, egyébként azonban bizvást valami kiérdemesült betörőnek nézhette őt az ember.

- Uraságod nem iszik? - kérdezte tőlem. - Már ezt a kicsit kár itt hagyni, úgyis fölszámítják.

Ittunk.

- Uraságod is orvos?... Nem?... Azt gondoltam. No mert kis hijja, hogy én is az nem lettem. Együtt kezdtük az egyetemet Dezsővel, - igazolta magát az öreg betörő s hívta tanubizonyoságul a professzort is. - Nem igaz, Dezső? Mi?!... Koplaltunk eleget, a fene egye meg!... Melyik gróf győzné azt a tömérdek költséget! Meg a bonczolást se vette be a gyomrom. Hát csak így vagyunk, ni!... Ennek a Dezsőnek, bezzeg jobban szolgált a szerencse. Nem mintha irigyelném, az is hunczut, a ki irigyl, csak úgy mondom!... No de én most már megyek hazafelé, mert majd megint nyelvel az asszony.

A professzorhoz fordult:

- Majd megmondom neki, hogy veled voltam. Nem igen szokta elhinni, de hát mindegy, mégis szelidebb, ha téged emlegetlek.

Kivett a mellényzsebéből egy ezüst tallért, zörgetni akart vele a konyakos palack oldalán, mint a ki fizetni szándékozik.

- Hagyd el, öreg, majd fizetek én - tiltakozott a professzor.

Az öreg (jobban megnézve nem is volt ő annyira öreg, mint inkább megviselt) látható megkönnyebbüléssel rejtette vissza mellényzsebébe az ezüstitallért. Ő nyert, úgy illett, hogy ő fizessen, meg is próbálta, eleget tett a becsületnek.

- Pedig hát nem büszke - mondta nekem, a professzorra mutatva - nem, ez! Más bezzeg, az ő helyében!... Jó'jczakát!...

Indult.

Utközben jutott eszébe: - Pénteken csinálunk megint néhány pártit, mi? Nem üzensz az asszonynak valamit?

- Tisztelem...

Kovács professzor még akkor is nézett utána, mikor már elment s messze járhatott, szigorogva vékonyka übercziherében és olyan fal mellé lapulva, még éjszaka is, a hogy az esett emberek sompolyognak a sorsuk előtt, egyre félve, hogy no most, most rug rajtuk egyet!

- Furcsa, úgy-e? - kérdezte, szóra nógatva engem.

- Különös ember... Jól sakkozik?

- Kitünően. Tíz agyra való munkát végzett azért a három forintért. Látta a homlokát?

- Kicsoda?

- Napidijas a vámházban, - és megismételte: - a vámházban!...

- Jól megnézte?... Tudja, hogy egy hajsza!l hijján, most én viselném az ő sorsát, én körmölnék a vámházban... Egy kis boldogságért robotol már vagy husz esztendeje. Nem irigyl!?... Én irigylem. Ő boldog volt, belőlem csak hires ember lett...

Nekikönyökölt az asztalnak és beszélt, hol közönyösen, mintha egyébről, holmi érdekesebb klinikai esetről beszélne, hol meg czinikusan, akár a saját tetemén dolgoznék a boncz-teremben. Egy-egy mondat után elhallgatott, ide-oda tologatta a sakk figurákat s ilyenkor kis hijja, hogy ki nem csurrantak a könyei.

Ámulva hallgattam; mindegyre azon iparkodtam, hogy elhitessem magammal, miszerint csakugyan ő, Kovács professzor ül előttem most, hajnal felé, egy külvárosi kis kávéházban... Az europaszerte híres tudós, az irigyelt, az elegáns professzor, ki után, néhány óra mulva, suttozó tisztelettel fordulnak majd meg az utcán: „ni! Kovács Dezső!...”

- Egy ájtatos özvegyasszony nál kerültünk össze, a Rókus mögött. Az özvegynek volt a konyha mellett egy sötét kis kamrája, de szerencsére elfért benne két ágy, kiadta hát hónapos szobának. Ebbe a hónapos szobába tévedt egy tizennyolcz éves fiu Székely-Udvarhelyről: én... Vaskos, zömök, vasgyomru parasztgyerek, egy papnénak a fia. Az anyám nyolcz-tiz forintot küldött havonta, több nem telt, annyi is keservesen, a kis nyugdíjából. A másik ágyat egy sopron-megyei sváb tanítónak a fia bérelte ki, ez a Berger. A kanizsai piaristáknál volt takarítógyerek, a nyolcz gimnáziumon keresztül. Jó kedvű, igénytelen, az esze mint a beretva. Orvosok akartunk lenni mind a ketten. Hogyan? Miből?... nem tudtuk egész bizonyosan, de azok leszünk!...

Az a nyomoruság, hogy enni is kell!... Berger gyakran emlegette, milyen nagyszerű ebédeket szoktak rendezni a piaristák, mikor a püspök Kanizsán jár bérálni!... Kappan, fagylalt is van, meg mandulás kifli!... Nekem is eszembe jutott olyankor, hogy milyen pompás töltött káposztákat főzött néha otthon az édes anyám!...

Amit a konyhában főztek az özvegnél napközben, annak a szaga egész éjszaka érzett a mi szobánkban.

Eleinte dühösen tanultunk. Elérzékenyedve mutogattuk egymásnak a hazulról kapott leveleket: „Édes fiam! Mi, hála a jó Istennek, mindnyájan egészségesek vagyunk, amit néked is kívánunk,” stb. stb... Ingünket és zsebkendőnket magunk mostuk ki, szombat esténként a mosdótálban. Majd jobb sorsunk lesz egyszer!

Berger földözte föl, hogy van az özvegynek egy leánya is. Sovány, fekete nagy szemű... egy leány!!... Én ki nem állhattam az özvegyet, a leányára se voltam kíváncsi, attól féltem, észreveszik, mennyit koplalok; Berger megismerkedett velük s engem is biztatott, hogy ne legyek olyan számár, „nagyszerű meleg van a szobájukban, egész nap fűtenek!”...

Egy vasárnap este, decemberben, meghívtak bennünket kávézni. Nagy darab kuglófot tett az özvegy a kávéspohár mellé, de nem nyultam hozzá, nehogy azt higye, hogy éhes vagyok. Pedig de szerettem volna megenni, egyszerre lenyeltem volna!... Olyan furcsa volt az nekem; idegen emberek asztala mellé üljek, egyem. Az özvegy töviről-hegyire kivallatott s egyre biztatott, hogy „a jó Istenke majd csak megsegít bennünket!”...

A leány nem igen törődött velünk, se velem, se Bergerrel. Kávézás után a kályha mellé ült s valami német Bazárban lapozgatott; az anyja bezzeg elpanaszolta, hogy ők is voltak jobb sorban, mikor az ura még élt és irodaigazgató volt a kincstári jogügyigazgatóságnál; hogy ő egy tisztartónak a leánya; hogy van egy régi pörük, ha azt megnyerik, és a többi... Szóval, a jó Istenke majd csak megsegít bennünket!

A leánya egyszer aztán közbeszólt, hogy talán már elég is volt mára a litániából, mire az özvegy engedelmesen elhallgatott, mi pedig kotródtunk a szobánkba, hol halkán közöltük egymással, hogy ki nem állhatjuk azt a gögös lányt. Pedig Berger már akkor szerelmes volt belé s én is csakhamar az lettem, szerelmes.

Eddig csak azt resteltem a háziak előtt, hogy koplalok, ezután már azt is szégyeltem, hogy foltosak a cipőim s kopott a ruhám... Képzeld el a hím pávát, mikor tetszeni kívánna a nőténynek, parádézni szeretne, de tépett az uszálya s mind hasztalan berzenkedik.

Berger tovább győzte a nyomorgást, mint én. Tandijam se volt a második félévre. Elhatároztam, hogy egy darabig beállok valahova pénzt keresni. Az özvegy, régi ismeretségei révén bekomendált a vámházhoz, napidíjas lettem. Berger szidott, hogy kislelkű vagyok, de mikor az első hónap végén megmutattam neki a harmincz forintomat s elmentünk egy kocsmába és jóllaktunk, nagyon, nagyon szomorú lett, nem is úgy beszélt velem, mint eddig. Mintha elidegenedett volna tőlem.

Vettem egy rend ruhát, nyakkendőt, kalapot, mikor így kiöltözve meglátott, sápadtan támadt rám: „Te szerelmes vagy a leányba?!...”

Csakugyan, én is azon vettem észre magam, hogy szerelmes vagyok. Nem is tagadtam; Berger leült az ágy szélére.

„Megmondtad néki?” - kérdezte rekedten s mielőtt felelhettem volna, kitört: „Különben is, mi közöm hozzá! Tőlem csináljatok, a mit tetszik! Fölfujhatjátok az egész világot!...”

Megszűnt köztünk a barátság, csak éjszakára járt azután haza, az özvegyékhez be nem tette a lábát többé.

Én?!... Mihelyt szabadultam a vámházból, siettem haza, a leány mellé. Kicsinylőleg bánt velem. Volt olyan nap, hogy egy szót se szólt hozzám. Mindegy...

Egyszer sétálni hívtam. A szemem közé kaczagott. „Sétálni? Maga sétálni szokott!?... Hisz nincs egy pár tisztességes keztyűm se! Ilyen cipőkben” - s mutatta nehéz, vastagtalpu cipőit, - „nem lehet sétálni!”...

Nem képzeli, mennyire szégyeltem magam.

Néha szelidebb volt hozzám. Olyankor szerettem volna valami nagyot, nagyot mondani neki... Nem tudom mit. Szerettem volna iszonyuan szenvedni érte, vagy akármit... Szerettem volna a földön fetrengeni, a lába előtt, mint egy kutya, hogy rugjon, rám taposson, üssön... Hogy merek szerelmes lenni belé, ilyen senki, ilyen koldus, mint én!?

Néha késő estig az ablak mellett ültünk, néztük a Rókus sivár, szennyes sárga falait s arról beszélgettünk, mi volna jó... Nekieredt az én egészséges paraszt fantáziám. Milyen jó volna Erdélyben, valahol egy kis faluban, csöndben, nyugalomban élni; az anyám is ott laknék velünk... Ha volna az embernek például hatvan forint biztos jövedelme havonta...

„Maga,” - ezt suttogva is alig mertem elmondani, - „maga virágokat nevelne, majorságot tartana...”

Reszketve lestem, mit felel erre?

Mintha észre se vette volna, hogy hisz én szerelmet vallottam néki, rám se tekintett. Az ablaküveghez szorította a homlokát s úgy mondta:

„Nem! Én, lássa, férfi szeretnék lenni! Első emberré lennék!”

Ma is látom, mint lepi el, mialatt ezt mondja, forró lehelete az ablaküveget, látom, hogy kezd verejtékezni, könyezni ajka előtt az üveg...

A következő hónap elején keztyűt vettem neki. Kinevetett érte.

„Megbolondult maga?” - mondá. - Mi az ördögből él, ha rám költi a harmincz forintját?!”

Milyen bután állhattam előtte!... Az anyja biztatott, hogy a jó Istenke majd csak megsegít bennünket...

Besompolyogtam a szobámba. Éreztem, hogy milyen nevetséges lehettem. Lássa, akkor gyűlöltem azt a leányt, nem szántam volna megverni. És sirtam, megalázottan, kínomban.

Bejött hozzám. Nyilván az anyja küldte: eredj hát be hozzá, szólj neki valamit! még elhurczolkodik innen!

Megállt az ajtóban.

„Kérem,” - mondá, - „ne haragudjon, nem akartam megbántani.”

Nem tudtam, mit szóljak...

Olyasmit hebegtem, hogy szívesen vennék mindent, de nem tehetek róla, szegény vagyok, lopni csak nem mehetek...

„Ki kéri!? Mit törődik maga velem? Mit figyelmeztet még maga is a nyomoruságunkra!? Hadjon nekem békét!

„Azért, mert én magát...” - nyögtem, - „Hát nem tudja, hogy én...”

„Tudom” - vágott közbe ridegen.

„Tudja...”

„Persze. De hát mit akar? Maga? Mi?! Én is koldus vagyok. Mi lenne belőlünk? Egész életében irnokoskodik majd a vámházban? Itt lakunk majd ebben az oduban?...

Ilyen volt a szerelmi vallomásunk.

Azután tavasz lett.

Egy-egy este mégis rávettem, elmentünk sétálni, együtt. Egyszer az Orczy-kertben csavarogtunk s valahogyan megfogluk egymás kezét, és úgy, kézenfogvást, szótlánul haladtunk egymás mellett. Be jól esett! Szívesen meghaltam volna, olyan boldog voltam.

A sors ekkor is irgalmatlanul ráncsfutott, akár vaspálczával csapott volna kezünkre. Egy ör durva röhejjel szólt ránk: „Holnapra is jó lesz hagyni valamit! Elég mára a nyalakodásból. Egy, kettő! hazafelé, csukják a kertet!”

Ő sirva fakadt, én nem tudtam egyetlen vigasztaló szót se találni.

És milyen utálatos volt az otthonunk is! Az a füledt levegőjű szűk lépcső, az állott szagu konyha, meg az én penészes, sötét szobám...

Szerelem! szerelem!!

Azóta se voltam szerencsétlenebb, nyomorultabb, megalázottabb... Boldogabb se, az igaz.

Igy ez tovább nem maradhat, gondoltam magamban akkor éjjel. Első ember leszek, nagyon híres, nagyon gazdag! Akárhogy!... Zokogva vergődtem soványka ágyamon... Hirtelen rémülve ugrottam föl: azon kaptam magam, hogy azon tépelődöm, hova dugnám, ha sok pénzt tudnék lopni?!... a vámházban, az állampénztár folyosóján gyakran láttam, mint hordják kosarakban a sok pénzt.

Vaczogva gyújtottam gyertyát. Berger is fölébredt. Már hónapok óta nem szóltunk egymáshoz. Részvételtjesen kérdezte:

„Mi lelt? Roszul vagy?”

Elmondtam neki mindent. Szegény fiu!... Oda ült mellém, az én ágyamra, didergett ő is. Aztán könnyezve vallotta be:

„Én is szeretem. Mit csináljunk?”

Képzelteri.

A pislogó gyertya... az a kis kamra... és két gyámolatlan, elhagyatott fiu, amint biztatják egymást, hogy - ne sirj! majd csak kiheverjük!

Hát a leány?! Az mit érezhetett ez alatt?!

Aztán elbucsuztam a leánytól. Küldött ő is.

Megyek! Nagy ember leszek!

Megfogadtuk egymásnak, hogy mindennap délben, pont tizenkettőkor egymásra gondolunk és egymás nevét mondjuk, mindig, mindig, míg csak vissza nem jövök...

Akkor mentem Bécsbe, onnan Berlinbe, mikroskóp alá dolgoztam, úgy küzködtem keresztül az egyetemi éveket. Minden délben a leányra gondoltam...

Berger pedig elfoglalta helyemet a vámházban, ma is ott van és feleségül vette a leányt...

Gyerünk haza, mi is!

*

Hazaérve, szomorú legénylakásomba, hasztalan feküdtem le, nem tudtam elaludni.

Mindez így együtt: a színész, a kritikus, a hipokondria, Kovács professzor, a leány, Berger, hogy szenvedni kell, hogy nem jó boldognak lenni, - mindez addig kóválygott a fejemben, addig gyötört, míg leirtam híven mindent s most, hogy idáig jutottam, azon gondolkozom, hol a vége a mesének?

Hol az egészről az igazság?

(Montreux, 1898.)

KHALED.

Gautier barátunk járt itt a minap, sátorponyvákat vásárolt s ásatásainak naplóját nyújtotta be az Akadémiához.

Nagyon csodáltuk.

Ő a khétek, hétheiek vagy hittitek, e csodálatosan eltűnt nép egykori fővárosát, Kadest keresi az Orontes felső völgyében, Sziriában, a saját költségén, hat esztendő óta, - mi pedig azóta egyre itt sétálunk az Opera s a rue Drouot között, tavaly skót nyakkendőket hordtunk, az idén pávazöldet.

Mindig különös ember volt.

Azok közül a sajátságos lények közül való, kik, mintha születésüktől fogva tudnák, mit kell elvégezniük az életben s azt elvégzik tűzön-vizen. Mikor mi javában téptük s faltuk még a suhanczok éretlen gyümölcseit, ő már tudott arabul, Masperoval olvasta a hieroglifákat s Oppertnek nem volt hűségesebb tanítványa az ékirásról tartott leczkéin. Száz-százhuszezer frank évi jövedelemmel!... Öreg és tapasztalt barátunk, Rob-Roy olyan, különben jófajtájú cigarettához hasonlította őt, mely nem szelel.

Egyik egyiptomi kirándulása alkalmával támadt az a pazar ötlete, hogy míg a tudósok a khétek neve fölött tanakodnak, ő megkeresi néhai fővárosukat. A II. Ramzes hőstetteit éneklő Pentaurosban van szó a nagy Fárao ama hadjáratáról, melyet a megférhetetlen khétek ellen viselt, ezen a nyomon indult Gautier s a luxori és ipszambuli vésetek révén igazodott tovább. Két tumulust talált: Tell-Et-Tint, a homsi tó szigetén és a Tell-Neby-Mindohot. Elhatározta, hogy az elsőt ásatja ki; az egyiptomi képek vízzel körülvetten ábrázolják Kadest s e vizeket csatorna köti az Oronteshez; továbbá a környéken legeltető pásztorok legendáiban is él még Kades emléke, sőt a tumulus aljában álló szárazmalom neve Thahun-El-Kédés s mi több, az arab historikusok Kédés-tavának nevezik a homsi vizeket, melyeket tulajdonképpen az Orontes áradásai hagynak maguk után...

Látni való mindezekből, hogy Gautier barátunk tudja, mit csinál. Minden fölösleges mozdulattól irtózó modora, nyugodalmas szótlansága még Rob-Royra sem tévesztette hatását.

- Az ember úgy érzi magát mellette, - dörmögött Rob-Roy, monokliját forgatva, (a nélkül, hogy hozzányúlna, egy arczrándítással megfordítja szemén a monoklit, mit egyikünk se képes megcselekedni), - mintha egy hete nem borotválkozott volna... Lássátok, hogy nézik az asszonyok! Mintha meg akarnák kószolni... Bennünket bezzeg ismernek!... Önkénytelenül a zsebemhez kapok, mikor egy asszony rám tekint...

Persze, tudakoltuk tőle, hogy asszony dolgában, milyenek a viszonyok az Orontes-mentén? Akadnak-e ott is szerelmi panamak? Van-e még szerelem, legalább Sziriában?...

Gautier azonban azt felelte, hogy vonatkozó dokumentumokra ásatásai folyamán nem talált.

Pedig mégis, talált ő ilyesmit.

Aznap, midőn elutazott, (nem győzött sietni Párisból) a Grand Hôtel udvari erkélyén ültünk; térdére terített úti takarójából úgy áradt az az édes, nyugtató keleti illat, a henna, hogy szinte riadtan lassította meg lépteit, a ki közelünkben elhaladt. Mert ott, a Grand Hôtel udvarán, ott a legszédületesebb a mi farsangos sietésünk; hogy nyargal, rohan, hogy iparkodik s törtet, hogy siet mindenki... Azt hisszük, valami elmulaszthatatlan dolgunk van, valami pótolhatatlan élvezet várakozik ránk...

- Milyen egyedül vagytok ti itt! - szólt ő szép csöndesen, úgy öt óra tájban, midőn csak taszigálódva juthat keresztül az ember az udvaron.

- Csakugyan, - felelt neki rendíthetetlen komolysággal Rob-Roy s nagyokat ásított. Az ember azt hitte volna, hogy szundikál, de egyszer csak fölébredt és bement az olvasóterembe; ugyanakkor ment be az erkélyről az olvasóterembe egy föltűnően szőke dáma, talán orosz... Mindegy. Rob-Roy meg fogja értetni magát.

- Ugyanazt a históriát elülről kezdeni s mindig ugyanúgy! - mosolygott Gautier.

- Hja, ilyen ez a szerelem!

A fejével intett, hogy nem, óh, dehogy! - s akkor beszélte a következőket.

Nem tudom, sikerül-e olyan egyszerűen elmondanom, mint a hogy ő beszélte.

- Kilenczvenháromban kezdtem keresni Kadest. Szeptemberben jártam ki Konstantinápolyban a török kormány nélkülözhetetlen ásatási engedelmét. Hamdy bej, a császári múzeum igazgatója segített; egy hét nem telt belé, útban voltam Sziria felé s október elején már sánczolták embereim a tell-et-tini dombot. Sok bajom volt az embereimmel, nem tudtam bánni velük, a téli esőzések is megakasztottak munkánkban.

Kilenczvennégy tavaszán vertünk ismét sátrat a szigeten. Utitársam, a lioni természetrajzi múzeum tudós alkalmazottja, Buffard, két hónap multán oly beteg lett, hogy kénytelen volt visszatérni Európába; nem bírta ki a homsi-tó irgalmatlan klimáját. Magam maradtam. Munkásaimmal még kevésbé boldogultam volna, ha időnként segítségemre nem jön Mahmud effendi, a szultán komisszárosa, méltóságos modora meg-megtámogatta az én ideges, akkor még türelmetlen, kissé túlkíváncsi buzgósságomat.

- Lassan siess, uram! - tanított keleti bölcseségre - s ne menj a napra, míg árnyékban ülhetsz...

Igen, de a munkásaim is jobb szerettek árnyékban ülni, mikor pedig megindult a szennyes tejszinű tó fölött a dühös tavaszi szél, úgy bekuporodtak az ásott sánczokba, hogy alig tudtam őket elővájni. Szedett-vedett pásztornép, nagyon szelidek voltak, de lusták, mint az emésztő krokodilus; alázatosan vigyorogtak, mikor haragudtam rájuk, lekuporodtak a lábamhoz, czirógatták a térdemet: „Jó gazdánk, nem jó az minékünk, ha te haragos vagy!” Vagy pedig biztattak: „Vágynál megverni valakit közülünk? Verjél meg, kérünk téged, valakit közülünk. Mi vagyunk a te szolgálid.”

Akár tíz esztendeig is elkapargatták volna azt a dombot.

Egy vén szipirtyó, egy hasított ajku fellah asszony került közéjük; csunya volt s a rongy, mely arcza előtt lógott, folyton a mocskos breton ablakfülkék elé akasztott függönyt juttatta eszembe... Ez a vénség dalolt nekik és szerencsét is árult; színes kavicsokból, üvegdarabokból rázta ki a jövődöt a kötényében. Áhitattal hallgatták őt esténként. Nem ígérhetett akkora szerencsét, hogy napról-napra s megint újra el ne hitték volna neki. Nekem is megjövendölte, hogy megtalálom a kadesi királyok kincsét, hetvenkét zsák aranyat és drágakövet, de frissen fakadt szikomorus barkával kell három holdtöltekor megérintenem a dombot... Egyben ajánlkozott, hogy ő elmegyen és hoz nekünk barkát. Még a munkásaim könyörögtek, hogy küldjem őt szikomorus gallyért, mert addig nem érdemes tovább ásni.

Már-már engedtem, midőn egy nap, alkonyat felé, egy sugár, szép alaku arab érkezett hozzánk a nyugat felé húzódó nádason keresztül. Gyalog jött, lassan, magasra emelt homlokkal. A szultán udvarában se lépnek méltóságosabban a vezérek. Övig vizes volt. Hozzám lépett és így szólt:

- Én vagyok Khaled.

- Mi jóval jársz, Khaled?

- Te munkát adsz itt az embereknek. Szolgálni akarlak.

Munkásaim olyan tisztelettel húzódtak félre előle, mint az ebek, mikor korbácsot éreznek. Engem is meglepett, hogy ez a méltóságos idegen napszámba kínálkozik.

- Olyan vagy ugyan, - szólott tovább Khaled, - mint a hiéna. Megháborgatod a meghalt dolgok pihenését, de mivel tudós ember vagy, szolgálni akarlak, mert a tudományod jó lesz nékem. Ásni azonban nem fogok én.

- Hát mihez értesz? Mi hasznodat vegyem? Mit tudsz, Khaled?

- Parancsolni.

Olyan komolyan beszélt, eszem ágába se jutott elmosolyodni e furcsa ajánlat fölött. A „parancsolni” különben az ő nyelvén egyértelmű az „engedelmeskedtetni” fogalmával.

Megfogadtam munkavezetőnek. Ő majd rendben tartja az embereimet.

Éjszakára visszament a nádas tulsó felére.

- Sátram van ott és tevéim...

Az én embereim nem örvendtek a szegődtetésnek s a vén asszonyt beszéltették, hogy gonosz szeme van Khalednek, féljek.

Másnap, hajnal előtt, Khaled sátra ott állott a sánczok aljában, távol a többi sátraktól.

Hallottam midőn kiadta a parancsot, nyugodtan, szinte halkán, de ellenállhatatlan méltósággal:

- A sátorhoz senki ne közeledjék!

A munka pompásan ment. Engem ezután számba sem igen vettek többé az embereim, de ő, egy pillantással igazgatta őket. Megállt valamelyik földhányáson, lebecsátott karokkal, szépen, festeni se lehetne szebbet; tarbusát lengette a szél, bő köntöse gyönyörű redőket vetett s elállt úgy, mozdulatlanul, órákig. Kiabálni egyszer se hallottam. Egy kézmozdulattal jelezte időnként az embereknek, hogy no most, pihenjenek!... Csak intett s azok dologhoz láttak. A verejtékét se merte volna letörölni egyik sem, Khaled engedelme nélkül. Velem egész héten alig beszélt.

A vén asszony azonban lopva bujtogatta esténként az embereket Khaled ellen s ha csak szerét ejthette, ott ódalgott Khaled sátra körül.

Hatodnap hajnalban beállított három ember hozzám:

- Jó gazdánk! Khaled gonosz életet él. Mi tudjuk, hogy egy ifjut rejteget sátrában. Halima (a vén asszony) együtt látta őket az éjszaka. Jó gazdánk, te nem tarthatod tovább szolgálatodban ezt az embert.

Nyomban utánuk belépett sátramba Khaled. Alig tekintett a panaszkodókra, azok alázatosan kotródtak kifelé.

Az egyik, a sunyi Sadi-Omár, Khaled háta mögött, mintha csak aféle czimborája lettem volna, úgy integetett, hogy ne szóljak ám Khalednek arról, a mit ők jelentettek!...

Khaled jelentette:

- Halimát elkergettem.

Várta, van-e kifogásom intézkedése ellen? Bólintottam, hogy helyesen cselekedett. Nem szóltam, ő se beszélt többet.

Aznap este bérosztás volt s élelem után mentek az emberek Homsba. Khaled beszélni kívánt vélem. Azt gondoltam, pénz kell néki. Nem, ő is csak annyit fogadott el, a mennyit a többiek kaptak egy heti élelemre, - hanem arra kért, követném őt a sátrába.

No, az csakugyan megható volt...

A szűk kis sátorban, egy tizenhat-tizenhét éves leányka feküdt a tevezsákokon; sápadt, sovány, beteg... Elég volt egy pillantást vetnem rá, láttam, hogy a tüdővészesek utolsó napjait éli. Mosolygott Khaledre, ki gyöngéden czirógatta végig lázas homlokát. Csodálatos szeme volt a leánykának, szép, olyan szép, a milyen nincsen, csak mikor az örök válás küszöbéről tekint szerelmes párjára a szerelmes leány. A haja, - különös, - kurtára volt nyírva; nyilván, ezért hiresztelhette Halima, hogy Khaled fiut rejteget sátrában. Khaled, még halkabban, mint rendesen, így szólott:

- Ime, lásd magad. Te bizonynyal tudósabb vagy, mint a homsi akzahana (gyógyszeráros) és én azért szolgállok neked, hogy meggyógyítsad őt nekem. Már hat napja szolgállak, gyógyíts rajta valamit hat napi béremért.

A leányka is bizodalommal tekintett rám.

- Megteszek minden tőlem telhetőt, - mondtam s Khaled bizott ígéretemben.

Valahogyan rávettem, hogy szállítanók át a leányt az én sátramba. Legalább utolsó óráit iparkodtam enyhületesebbekké tenni. Embereim még szorgalmasabban engedelmeskedtek azután Khalednek, megtudván, vagyis inkább megsejtven a dolgok állását.

Dara, a leány négy hétig viaskodott a halállal. Khaled ezalatt szolgált engem lelkiismeretesen. Egy pillanatot el nem csent volna az időből, melylyel szegődése szerint, nekem tartozott. Soha az arcza, egy mozdulata el nem árult semmit lelki tusáiból; soha édeskedni nem láttam őt Dara mellett. Esténként megczirógatta a leány homlokát, ennyi volt az egész.

Ki volt Khaled? Ki volt a leány?

Máig se tudom. Nem volnék ember, ha nem éreztem volna meg mellettük, hogy szerették egymást. De igazán.

A munkásaim, kivált Omár-Sadi, persze rögtön tudtak mesét rájuk.

Dara nagy kisasszony gyermeke. Homsban született, anyja dajkaságba adta egy pusztai beduinsátorba. De meghalt az anyja, elemésztették; Darát a beduinok visszavitték Homsba, mikor tíz éves lett, de Dara örökké visszavágyott a pusztába. Khaled, a ki hatalmas beduin-főnök, egyszer Homsban járt, puskaporért; találkozott az utcán a leánynyal, ki vizért ment a cziszternákhoz; megállította tevéjét s inni kért a leánytól. „Mely törzsből való vagy?” - kérdezte a leány, - „ismered a Beni Sabakat, a kik engem neveltek? Hol vannak?” „Ismerem őket. Birkáikat a mi sátrainktól nem nagy távolságban legeltetik” - válaszolt Khaled. „Akkor én véled megyek!” - monda a leány és fölmászott a teve hátára és leült Khaled mögött...

És így tovább. Mindenik másként tudta s szebben sugta tovább. Munkaközben halkan daloltak, a betegek.

Napnyugatkor halt meg a leány.

Teljes szélcsönd volt a meszes homsi vizen. Khaledot hívtam. Lassan jött le a sátorba. Leguggolt s tenyerére emelte a leány fejét. Mutatta neki a leáldozó napot.

- Fogjad a kezét, - mondta nekem - de ne szorítsd meg, fájna néki...

Nem fáj már akkor annak semmi.

Az embereim dalolása lehallatszott hozzánk a sánczok közül.

Este, szép világos este volt, Khaled tévére rakta sátrát. Nem engedte, hogy a leányhoz nyuljunk. Maga csavarta egy frissen mosott burnuszba, aztán a mellére ölelte s elindult tévéje mellett, gyalog, arrafelé, a honnan érkezett, a nyugati nádason keresztül. Vitte a halottját...

Nem akarta, hogy kövessük. Nem is követtük. Embereim, mint mikor dühös szél fúj, némán, szomorúan kuporodtak be a sánczokba.

- És? - kérdezte kis vártatra valamelyikünk, mivel Gautier barátunk nem mondott többet.

Vállat vont a kérdésre s ugyanazon nyugodt hangon, egyébről kívánt beszélni, mondván:

- Az a kellemetlen, hogy Kadest nem leltük a tell-et-tini szigeten, de nyilván ott lesz Tell-Neby-Mindohban, a Laodicea ad Libanum romjai alatt. Az egyiptomi dokumentumok szerint csak e két helyen kereshető. Majd meglátjuk!...

(Páris, 1899.)

EGY VERÉB.

A két öreg leány a földszinti szalonban várta esténként, hogy a kicsit lefektessék. A kandelóban lobogott a tűz s ők ott ültek előtte, szemben egymással, két magashátú, párnázott karosszékben. A kerti balkonra nyíló üvegajtó szárnyai tárva voltak s künt nesztelenül szendergett a fák között az enyhe augusztusi éjszaka.

Kilencz óra felé szokott előkerülni az emeletről Kati, a nagy normandiai dajka és jelentette, roppant lihegve, mintha egész délután ezzel a hírral szaladt volna:

- Alszik, hogy alszik! Jaj, én kis Istenkém, milyen szépen alszik!

Mire az egyik öreg, Nina néni, a jó mama, rendesen összeborzongott s könnyörgött neki:

- Kati, az ég áldjon meg, ne szuszogj úgy!... Nem bírom.

- Én? - válaszolt méltatlankodva Kati. - Hiszen nem szuszogok én!

- Hogy felesel! Hallod, Czeccil, hallod, hogy felesel velem ez a gránátos!? Kergesd el már, kérlek.

A másik öreg, Czeccil néni, a nagymama, mosolyogva kereste elő a kezeügyében álló asztalkáról gyöngyház nyelű lornyetjét (mennyi törekeny apróság fért el azon a kis asztalon!), lassan kinyitotta, szeme elé emelte, de azért mégis csak úgy az üvegek fölött nézett a dajkára, kérdezőn:

- Szépen alszik?... Jól betakartad őt, Kati? Tudod, milyen hűvösek az éjszakák. Az ablakot nem hagytad nyitva?... Mindjárt megnézzük.

És előbb az egyik öreg, Czeccil néni, a nagymama szokott föltipegni az emeletre, lábujjhegyen, nagyon halkán. Integetett, fenyegetőzött mind a két kezével a lépcsőházban s végig a folyosón, hogy csöndben legyenek, pedig egy lélek se volt ott. A gyerekszoba ajtaja előtt megállt, hallgatózott s csak hosszú habozás után merte lenyomni a kilincset és azután is várakozott néhány perczig még, mielőtt benyitott volna.

Egy tejfehér pohárból szeliden derengett szét a szobában az éjjeli mécses világossága. Czeccil néni óvatosan vonta szét a kis ágy csipkefüggönyeit, elnézte hosszasan a leánykát, ki egy sevresi dámát szorított csöpp öklibe s úgy aludt. Czeccil néni szerette volna megcsókolni, de nem merte, mert hátha fölébreszti, azt azonban nem tudta megállani, hogy feléje ne suttozja:

- Édes kis bogaram te...

És bár nem is suttozta, inkább csak gondolta ezt, mégis ijedten az ajkához kapott utána. Azután igazított a takaróján, megvizsgálta, van-e elegendő olaj az éjjeli mécsesben, jól be vannak-e téve az ablaktáblák, (egy ezüstös levelű nyárfa bólintgat az ablak előtt) s mielőtt kiment, egy könnyű kis spanyol falat állított az ablak elé.

- Ha látnád Nina, hogy alszik! - szólt a testvéréhez, lent a szalonban.

- Hát mit csináljon? Persze, alszik. Jól teszi. Bár csak én is tudnék aludni.

- Milyen önző vagy te Nina! Te csak magadra gondolsz.

- Kire gondoljak?...

- Talán meg se nézed ma este szegénykét?

- Mit nézzek rajta? Majd látom holnap eleget.

De azért néhány percz alig múlik s az a másik öreg, Nina néni, a jó mama is módját leli, hogy fölтиpegjen az emeletre. Tulajdonképpen a flakonját keresi s mivel éppen arra vezet az út az ő szobájába, hát betekint hozzá. Persze!... Még megfullasztják, úgy betakarták!... Az éjjeli mécses is, éppen csak hogy a szemére nem rakják!... Szinte az hiányzik, hogy be nem falazzák rá az ablakot!...

Igazít hát Nina néni a takaróján, az éjjeli mécses az ágy mögé teszi, kinyitja az egyik ablaktáblát (behallatszik az ezüstös nyárfalombok susogása) és a spanyol falat úgy állítja az ágy elé, a képes felével, hogy majd reggel, mikor fölébred, arra essék az első pillantása. Egy sor czicza mosakodik azon, tíz fehér angora, mert minden esztendőben ragasztottak rá kettőt, a születése napján.

Czeczil néni már éppen készült utána. Zsörtölődve fogadta őt lent a szalonban.

- Hát van lelked, te Nina?!... Tudom, hogy megcsókoltad! Még fölébresztet szegénykét.

- Ne félj, tőlem ugyan alhatik! Úgy is elemésztitek ti azt a gyereket időnap előtt.

- Ugyan, hogy mondhat sz már ilyet?

- Azért mondom, mert így van, - szólt csaknem szigorúan Nina néni és leült a kandalló mellé; olyan borzongó, apró mozdulatokkal helyezkedett el a szék zöld selyempárnái közé, mint a tyúk, mikor fészket váj magának a napsütötte porban.

Czeczil néni, ölében az aranycsattos bibliával, megvárta, a míg jó kényelmesen elhelyezkedett s akkor szólt, sóhajtvá:

- A jó Isten a megmondhatója Nina, hogy mivé lenne szegényke, ha rád bízták volna.

- Hogy mivé?... Hát azt hiszed, hogy a te Szent-Páloddal, meg a Szent-Péterreddel majd beéri?... Te azt gondolod, majd ő is itt imádkozik veled, míg meg nem vénül?... No barátom, abból ugyan semmi se lesz!

- Nina! Nina! Milyen republikánus hangon beszélsz te.

És megvitatta a két öreg minden este, ott a tűz mellett, - mert nyáron is fűtenek, - hogyan kell nevelni a kicsit, a ki az ő gondjukra maradt és Czeczil néni lett a nagymamája, Nina néni meg a jó-mamája. A nagymama azon volt, hogy megbérmálják mentül előbb, a jó-mama azt kívánta, hogy táncolni tanítsák, zongorázni, járni, kelni módosan.

- Te Nina, te talán azt se bánnád, ha megszöknék innen valami zongoramesterrel.

- Csak hagy szökjék! Bárcsak én is szöktem volna.

- Te még burnótozni is megtanítanád.

- Szapriszti! Ha jól esik neki?!... Én is burnótoznám, ha jól esnék nekem.

- Ugyan Nina, hogy mondhat sz már ilyet?

- Azért mondom, mert így van! Azt tegye, a mi jól esik neki. Te imádkoznál annyit, ha jól nem esnék neked?... Bizd csak rám a gyereket, majd férjhez adom én.

- Férjhez adnád? Volna lelked, te Nina?!

- Talán bizony itt vénüljön, mint mi...

Czeczil néni egy kis hallgatás után kérdi:

- Talán bizony magad is férjhez mennél még, te Nina?

- Meghiszem azt! - felel vidáman Nina néni. - Csak akadnék olyan bolondra, a ki elvegyen!

Czeczil néni mosolyog, bár azt találja, hogy úgy beszél az ő testvére, mint egy zsandár.

- És ugyan kihez mernéd adni azt az ártatlan teremtest?

- A kife beleszeret.

E megdöbbenő szavakra felelni se tud azonnal Czeczil néni. Összekulcsolja finom fehér kezeit a biblia fölött s halkán suttogja el, a mit gondol:

- Mi lesz akkor belőlünk?...

És egy darabig csöndben vannak. A kertben lassu szellő bolyong, szerelmesen rezegetve csókolóznak vele a nyárfa-lombok. Nina néni behunyta a szemét s úgy tesz, mintha elszunnyadt volna.

- Te, Nina!... Alszol?...

Nina néni nem felel.

- Nem is törődnél te vele... Hallottad, hogy köhögött tegnapelőtt is?

- Persze köhögött, - szól Nina néni, de nem nyitja ki szemeit, - a kápolnában hült meg. Úgy kell! Minek hurczolod magaddal misére. Akár a pinczébe dugnád!

Ennyi pogányságra nincs mit felelni.

Czeczil néni a kis asztalkáján csinál rendet, hogy aztán visszavonúljon. Már készül is, menni akar s Nina néni egyedül maradhatna a tűz előtt, ha meg nem szólítja:

- Te Czeczil... Föl kellene porondoztatni a kertet. Kétszer elesett ma.

- Te bíztatod, hogy futkosson!

Így igazították esténként a kis leány sorsát, napközben pedig meséltek neki.

Reggel a nagymama - ő korán kelt, - mesélt neki Szent-Ferenczről, ki a madarakkal beszélgetett. És fölvezette a szobájába, neki ígérte mindenét, ametiszt olvasóit, aranykapcsos bibliáját s az alabastrom Madonnáját...

A jó-mama csak délfelé került elő a szobájából s olyan szép volt hurczos selyem köntösében, ezüstfehér fürtjeivel a halántékain, mint egy pasztelkép a szalonban. Ő a kertben mesélt a kis leánynak, az igazi királykisasszonyról, a ki hét derekaljon keresztül is megérezte, ha egy szem borsó volt az ágyában. És ő is fölvezette a szobájába, neki ígérte mindenét, tengersok csipkekendőit, az ezüst bontófésűjét s a kristály flakónokat az öltöző asztaláról.

Délután tanították.

- Légy te jó, édes kis bogaram! - oktatta a nagymama.

Azután a jó-mama bíztatta:

- Ne vess, angyalom, mindig!

És csupa boldogság is volt az az egész brignancourti kastély, az almafákkal beültetett dombok közt, megbújva a nyárfák alá. A kertben, egy sűrű, sűrű bokros zúgban aludt a princesz, a ki az orsóval megszúrta az ujját és ott epret is szedhetett a kis leány. A forrás mellett egy sziklaoltáron állott a Madonna szobra és a forrás partján, a moha között, fehér csuprokban hült a tejszín. A kis leány tudta, milyen mesés világból jön a forrás vize s tudta, hogy hova szállnak el a madarak. Mindent tudott és boldog volt, éppen olyan boldog, mint a két öreg leány.

Egy reggel azonban egy verebet talált a kertben, a ki nem rebbent föl, mikor feléje közeledett. Ott feküdt a földön és poros volt a szárnya. Örömmel nyúlt utána, de akkor sem mozdult, mikor megfogta. Szólitotta, nem mozdult. A szemeit se nyitotta ki. Futott vele az öregekhez:

- Mi leli? Nem repül, mint a többi? Nem szól? A szemeit miért nem nyitja ki?

Az öregek egymásra tekintettek s azt mondták neki:

- Alszik.

- De majd fölébred? - kérdezte a kis leány, suttogva.

Czeczil néni azt felelte, hogy - igen.

Nina néni nem szólt és a kis leány gyanakodva nézte őket.

- Mikor?

Nem feleltek neki.

- Én is így alszom?

- Igen.

- Ti is?

- Igen...

Elvitte hát a madarat és lefektette az ágyába, hogy aludjék ott nyugodtan. Napközben számtalanszor megnézte s egyre szomorúbb lett. Még mindig alszik!...

Az öregek is szomorúak voltak, mintha ravatal állott volna a kis leány szobájában, a ki nem futkosott a kertben, mert már most félt, hogy megint ilyen sokáig alvó madarat fog találni. Este pedig... Azt kívánta, hogy az ágyában maradjon a veréb.

- Alig tudtam elaltatni, - jelentette Kati, a dajka és lihegett, szinte lerogyott, olyan fáradt volt.

Szótlanul üldögéltek a kandalló előtt, ők ketten, sokáig.

- Mit mondjunk neki holnap, Nina?

- Megmondjuk, hogy meghalt.

- Majd azt kérdi, hogy mi az?

- Hát meg kell neki mondani.

- Mondd meg te, Nina!

- Én?... Jobb lesz, ha te mondod meg.

- Azt ígértük neki, hogy fölébred.

- Te ígérted.

- Pedig... Nem ébred az már föl soha... Úgy-e, Nina?

- Soha, Czeczil, soha...

És szép csendesen megfogták egymás kezét, hogy erősebbek legyenek és együtt tipegtek föl a gyerekszobába, szótlanul, lábujjhegyen, nagyon halkan.

Czeczil néni vont a szét reszkető kézzel a kis ágy csipkefüggönyeit. Nina néni pedig kilopta a leányka párnájáról a halott madarat. Azután siettek, úgy siettek ki a szobából, nehogy ott fakadjanak sírva.

Levitték a kertbe. Nina néni vájta meg a gödröt egy ezüst kávéskanállal és eltemették a madarat; sírját gondosan betaposták, hogy nyoma se lássék másnap.

- Fölébredt, elszállt... Így mondjuk majd neki, úgy-e Nina? - kérdezte Czeccil néni, csöndesen zokogva a kandalló előtt, a testvérétől, ki behunyta a szemét s úgy tett, mintha elszunnyadt volna.

(Brignancourt; Normandia, 1897.)

HERÓDIÁS.

A *Mediterrané* ebédlőkocsijában találkoztam a mult héten, Marseilleből jövet, M. de M. barátommal. Kissé meglepett, milyen borotvátalan, elhanyagolt ábrázattal ült asztalhoz és hogy ő, a csalhatatlan izlésű ember, yacht-kosztümben kelt vasutra, mi annál furcsább, mert hisz alig két hét előtt adta hírül a *Figaro*, hogy ismét az ő hajója, a *Gilimi* nyert első díjat a dieppei versenyeken. Hanem azért rögtön gratulálni akartam bársonyos talpu goelettjéhez, melyen együtt kódorogtunk tavaly vagy három hétig az azurpartok mentén; nárobi naplopás volt az, mintha pehelyőczeánon henteregtünk volna és csupa kék mosolygást hintett le ránk az ég... Azóta disputálok magammal, hogy nem, még se lealacsonyító foglalkozás a munka!... Ugy-e, nem?!...

Mielőtt elmondhattam volna a Gilimiről mindazt a hálás szépet, a mit mondani akartam, ő közbevágott, hogy köszöni, köszöni, hogy elég tisztességes bárka a *Gilimi* és hogy üljek le, ha reggelizni akarok.

- Ugy-e, csak az hiányzik, - szólt mintegy a gondolataim közé látva s idegesen rántva lejjebb homlokán a fehér tengerész kaszkett ernyőjét, - hogy a Dieppeben nyert arany serlegből igyam itt a teát?

- Azt hittem, Dieppeben tölti a nyarat; - szóltam, hogy mondjak valamit.

- Én is, - válaszolt ő.

- A Gilimivel jött le Marseillebe?

Bólintott, hogy - igen.

Hallgattunk vagy öt perczig. Ő szólt végre:

- Most reggel szöktem meg róla... Látja, még gúnyát se válthattam...

- Rossz utja volt?

Bólintott, hogy - igen.

- Vihar?

Megint csak bólintott, türelmetlenül, mint a kinek terhére van a szó.

Nem értettem, hisz a tenger hetek óta olyan szelid volt, mint egy kis kerti tó. Észrevette, hogy kezd izléstelenné válni a helyzetünk s beszélni próbált, a dieppei verseny részleteiről; milyen derekasan feküdt szél alá a *Gilimi*, mint a fecske, mikor vihar elől repül... De csakhamar beleunt ebbe a témába, hasztalanul erőszakolt egyebeket is, végre banális módon, valami olyast mondott, mennyire örvend, hogy így találkoztunk!

- Ugyan?! Dehogy örvend. Minek fárasztjuk egymást? - s kezet nyújtottam neki. - Megyek szivarozni. Itt vagyok a harmadik kocsiban, majd nézzen be hozzám, ha esetleg elmulik az emberevő kedve.

Megszorította a kezemet.

Valami asszony, gondoltam, elnyújtozva kupémban az ülésen s végig se képzeltem még, micsoda gyönyörűséggel marczangolta ezt a fekete szemű pompás legényt valami Doucetnél öltöztetett vércse, - már utánam jött és hozta a sebeit.

Persze, egy asszony...

„A dieppei kaszinóban, a kis lovagnál láttam először,” - beszélt - „lehet úgy körülbelül tíz napja. Micsoda mesés asszony!... Ismeri Moreau képét: Antipás feleségét Heródiást, a mint szent János fejéért tánczol?... Nos hát, az az asszony!... Tudja valami olyan, a kit ha ezer vég indiai selyembe burkolna, akkor is mezítelenül látna maga előtt.

Eszeveszetten játszott, marokkal szórta a négyes számú lóra az aranyat, de jóformán oda sem ügyelt arra, hogyan forognak a lovak; ha nyert, besöpörte a pénzt, a következő futás előtt meg visszatolta a numerusára; ha veszett, éppen olyan olvasatlanul markolt ki a zöld posztóra az előtte levő aranyhalomból. Nem a játék izgatta, nem az, hogy nyer vagy veszít: az aranyban szeretett vágkálni. Ha látta volna, mint fürösztötte belé az ujjait, a tenyerét, kezefejét, a csuklóját! Keztyű volt a kezén, de mondtam már az imént, az ember látta, mint borzong a keztyű alatt is a bőre, milyen kéjt szerez neki a sápadt érc érintése. Egy-egy kopottabb aranytallér, ha az ujjai alá került, azt szinte undorodva lökte odébb s egy aszott arcú ember, ki a háta mögött állt, az vette föl előle az ilyen szennyes aranyakat.

Azt mondták, hogy az az ember a férje; Antipás, mikor már valamennyi prófétáját lefejeztette Heródiásának.

Mondhatom szájalmas, csaknem ellenszenves figura volt szegény, úgy távolról. A ki nem tud egyenesen állni ilyen asszony mellett, annak rendesen cseléd formája válik, ha ugyan nem hasonlít inkább a kutyához, mely egy-egy neki vetett falatért kushad a terített asztal mellett. Vagy... Képzeld, hogy ott reszkessen az ember egy asszony mögött s érezze, hogy százötven ember... Eh! tudom is én!... Aztán észrevettük rajta, hogy szinte vaczognak a fogai, mikor fogyni kezd felesége elől a pénz, lázasan lüktetett a halántéka minden futásra. Egy ízben mindent elvesztett az asszony s hogy az az ember nem tett eléje, mint rendesen, friss pénzt, hátra tekintett reá és valami lehetetlen nyelven, - a milyenné az afrikai gyarmatokon zagyválnak a különböző vidékek idiómái szerint a bennszülöttek az angolt, - szólt hozzá. Nem értettem őket, de hiszen nem volt bajos azt kitalálni, mit mondhattak egymásnak. Hígyje el, engem lázitott, hogy milyen alázatosan mentegetőzött az az ember azért, mert nem tudott több pénzt rakni az asszony elé!

Hanem az asszony!... Az fejedelmi volt, annyi bizonyos. Egy végső, kurta szó után, mely úgy hasított, mint a korbács-suhintás, összerezdültek a szempillái s az ember kotródott előle, ki a teremből, ő pedig föllállt.

Láttam, hogy nyújtózik gyönyörű csipkemanillja alatt, a két órai ülés zsibbadtsága után; unottan tekintett rajtunk végig s mintha ott se lett volna az a százötven-kétszáz ember, ki csak öt falta a szemeivel, egyet ásított és kiment az erkélyre. Megügyelte már, hogy kel föl délutáni sziesztája után az alomról a Jardin de Plantesben a mi kecses nőtény tigrisünk? Hát úgy.

Az asszonynép leste minden mozdulatát. Lopkodták a kalapmintáit; óvatosan utánozták a toalettjeit; jónevelésű dámák ajkán elakadt a szó, ha esetleg elhaladt előttük a tengerparton s irigy áhitattal fordultak utána. Egyébként nem volt ott senkije. Kalandosabbnál kalandosabb hírek keringtek ugyan róluk, de tény, hígyje el, nem túlzok, asszony, ember ösztönszerűleg félt tőle és csak messziről merték csudálni, éppen mint a ketreczbe fogott tigrist, - gyávaságuk palástolásának vettem azt, a mit suttoztak, hogy némelyek szerint az urának része lett volna néhány év előtt valami indokinai gyarmatpanamában. Bizonyosat, bár emígy még veszedelmesebb, senki se tudott róluk. Az ura egy-egy reggel bement az expresszen Párisba. Aznap az asszony egyedül sétált a korzón vagy a kaszinó erkélyén töltötte a délutánt, - másnap azonban már mellette volt. Szólni alig szóltak egymáshoz.

Tudja, nem sokat tanakodtam. Meg akartam ismerkedni vele. Tengerjáró ember vagyok, az első kedvező szél keltére felvontam az árbóczköteleket. Kissé bántott, hogy elkerülhetlenül

kezet kell néhányszor szorítanom az urával, de hiszen majd jól megmosdom azután. A sós víz levisz mindent. Elhatároztam, hogy meghívom őket a Gilimire, pár napi tengercsavargásra.

Egy délután bemutatkoztam az asszonynak az erkélyen. Azt gondoltam, ismeri a nevemet.

Mintha fogalma se volna arról, mire való a bemutatkozás, arra látszott várakozni, hogy mit akarok hát még?! Szótlánul nézett rám.

Mentegetőztem, hogy ilyen formátlanul, de hisz fürdőhelyen... Hogy talán előbb a férjével kellett volna kártyát cserélnem, de hozzá sincs sehol szerencsénk... Bizonyosan lesznek azonban közös barátaink a párisi társaságban... Emlegettem egy-két jó nevet... De folyton csak magam beszéltem, ő szótlánul nézett rám. Nem volt a nézésében semmi talánszerű vagy nyugtalanító, egyszerűen csak nézett, mint holmi bogarat, melyet eléje csapott valahonnan a szél s nem törődik vele, ott marad-e vagy tovább repül. Képzelteri, milyen kényelmetlenül éreztem magam! Néhányan észrevették, mibe fogtam. Hisz tudja, egy-két majom vagy riporter rendesen szemmel tart, akármi az ördögöt csináljak. Utóvégre hát könyörgésre fogtam a dolgot, hogy legalább tisztességesen kotródhassak előre.

- Bocsássa meg, kérem, ha parasztságnak találja a mit csináltam, de szóljon valamit s ne akarja, hogy kinevessenek. Nézze, már is hányan lesik, hogyan pirít rám!

Erre megszólalt, parancsoláshoz szokott hangon, - fogjak egy széket, s üljek le.

Megköszöntem az irgalmát, de bizony azután is csak magam hordtam a szót. Hanem hát beszéltem is ernyedetlenül. Olyan vehemenciával, mintha minden szavamra megannyi elragadó kedvességet felelt volna. Egy ízben, úgy vettem észre, elmosolyodott buzgóságomon. Ezt megcsiptem!

- Lássá, - szóltam - már megsajnál. Legyen még egy parányival irgalmasabb hozzám, szóljon, azaz parancsoljon valamit.

Erre elnevette magát.

Ezt is megköszöntem, de egyszersmind figyelmeztettem, hogy ez végtelenül több, mint a mennyiért én esedeztem, s már most nehogy visszavegyen belőle!... A játékeremből kihallatszott hozzánk a buzdító csöngetés. Arra kissé ügyelt.

- Ugy látszik, kevés az amatőr s lanyhán megy a játék. Önnek ma nincs kedve játszani?

- Nincs pénzem, - válaszolt érdesen és erre a furcsa válaszra, szinte magam jöttem volna zavarba, ha hozzá nem tesz egy kérdést: - Maga játszik?

- Nem mulattat, - feleltem, - de ha parancsolja?!

- Engem se.

- Unatkozik?

- Mindig.

- Mit szeretne?

Erre ismét olyan üresen nézett rám, hogy azt hittem, a kérdésem bizalmas merészségén ütődött meg. Fogalmam se volt már, hogy milyen hangot használjak hát tulajdonképpen, királynői főtartása, meg apatikus nyugalma zavarba hozott volna egy indiánt is.

És már most képzelje, hogy kivetett a sodromból, mikor abban a majesztétikus pózban így szól:

- Mit akar tőlem?

Hát erre mit szólhat egy civilizált ember?...

- Nézze, kérem, - szóltam, mintha nem is érezném a barbár kérdés bunkóját. - Ön unatkozik. Nem volna esetleg kedvére egy kis kirándulás? Ha parancsolni óhajtana a yachtommal?

- Miféle yacht?

- A Gilimi.

- Az a magáé?!

Fölállt. Én is. Vártam, mit akar? Ment. Követtem. Muzsika volt a járása. Az alsó csarnokban azt kérdi:

- Merre menjünk? Hol a hajója?

Szájtátva bámultak utánunk az erkélyről, mialatt levezettem a kikötőbe. Tudja, olyan izgatott voltam, de olyan...

Lent a parton sipolok az embereimnek, hogy jöjjenek a csolnakkal.

A kapitányom, - ismeri a tapasztalt vén rókát, - meggukkerez bennünket a fedélzetről s látva, hogy asszony nyál áll a parton, néhány percz alatt parádés dreszbe bujtatta a népemet; lebocsátják a nagy csolnakot s mondhatom, remekül érkezett elénk hat angol evezősöm. Az asszony egy szót se szólt az uráról. Tehát én se.

- Hova megyünk? - kérdezte a csolnakban.

- A hova parancsolja.

- Marseillebe, - válaszolt egyszerűen, mintha csak kis ebédelőtti csolnakozásról lett volna szó s nem egy, szélcsönd esetén akár két heti útról. Meg se mukkantam. A kapitánynak mondtam, hogy indulunk - Marseillebe. Ő se hunyorított, másfél órát kért a készülődésre, azt is inkább a szakács számára.

Már én akkor kezdtem elkábúlni.

A Gilimi, azt hiszem, tetszett neki. Látni kívánta a kabinját, betekintett az ebédlőbe, a szalonban végig simított a zongora billentyűin, de a mint észrevette a tükröt, egyébbel ott tovább nem törődött: igazgatta a haját, a kalapját s mialatt ő így önmagával babrált, én a háta mögött csudáltam a mozdulatait... Bolond história ez!... Alig egy órája, hogy mellette voltam... Valósággal részeg attól az asszonytól, a kit így ön egy unalmas, szeszélyes teremtnak képzelhet. De ha látta volna! Szerettem volna vinni, kalózként, ki a tengerre, hogy senki vissza ne vehesse tőlem!... Pedig nem törődött ám velem. Ha hirtelen mással cseréltek volna ki, valószínűleg észre se vette volna, sem ekkor, sem utóbb, az egész úton. És ha megcsókolt volna... Lássá, kiver a verejték, a mint erre gondolok!... De akkor is közömbös volna előtte, hogy én vagyok-e, vagy más. Úgy el volt foglalva önmagával, ott a tükör előtt... Így juthatott eszébe, hogy szüksége lehet az úton egyre s másra, a mi esetleg nincs a hajón, például rizs porra, parfümökre, a cselédjére.

- Küldjön a komornám után. Mondják meg neki, hogy Marseillebe megyek. Hozza magával a szükségeseket.

Szerencse, hogy nem vesztettem el teljesen a fejemet. Vagy ki tudja, nem lett volna okosabb, ha hallgatok?!... Elég az hozzá, megkérdeztem, hogy talán jó lesz, ha az urát személyesen hívom meg? Képzem, hogy gukkerezték a hajót a partról, enyhíteni akartam a skandalumon. Bólintott, - csináljam, a mint akarom. Egy kosárszéket állíttatott a fedélzetre, látcsövet, néhány illusztrált lapot hordattam melléje, de azokhoz hozzá se nyúlt; ott várt, míg elhoztam a komornáját, az utitáskáit s megkerestem az urát.

Az ura?...

Alázatos volt. Attól féltem, hogy tolakodó lesz. Dehogy! Valami végtelen levertséggel, szinte némán hallgatott, mikor bemutatkozván, elmondtam néki a szerencsét, melyben felesége a Gilimit részesíti. Nem volt meglepetve, megköszönte kedvességemet, sőt úgy vettem észre, mintha valamin megkönnyebült volna, mikor azt hallotta, hogy Marseillebe megyünk. A megbűnhődött vétkes ember benyomását gyakorolta rám, a ki már belétörődött, hogy az rúgjon rajta, a ki éri, - csak élni hagyják!

A hajón?...

Ott se történt semmi olyan nagy dolog, mint a milyet ilyen pazar bevezetés után várni lehetett volna. Az asszony alig szólt hozzánk s higgye el, már a második nap olyanformám bánt velem is, mint az urával. Ha szólt néha egy-egy szót, az parancsolás volt. Egyébként nem törődött velem. Az első este azt kérdezte, körülbelül mennyibe kerülhet évente egy olyan hajó? És mikor megmondtam neki, hogy a ki nem resteli átnézni a kapitánya számadásait, az 150-160 ezer frankkal kihúzza esztendőnként, azt kérdezte:

- Maga gazdag?

Biztosítom, pirúltam, az ura meg - ki mihelyt a hajóra tette a lábát, rögtön rosszul lett s az egész úton kínlódott, - elfordította a fejét. Ő azonban szokott nyugalmaival azt kívánta, hogy feleljek. Azután nem törődött senkivel és semmivel.

Dél felé kelt, néha három óra után ültünk reggelihez. Reggeli után a karosszéket az árbocz tövébe huzatta s ott ült estig, ölében egy aranynyelű, smaragdokkal kirakott kézi tükörrel, melybe egy-egy hosszú pillantást vetett. Soha a lelke föl nem ébredt annak a gyönyörű állatnak. Esténként a komornája meséivel kellett hogy tartsa, mielőtt elaludt.

Elüldögéltem mellette az árbocz tövében magam is naphosszat. Nem beszéltem, hisz semmi sem érdekelte. Csak csudáltam. És nem csak engem bűvölt így el, megvesztek tőle összes matrózaim. A kapitányom úgy bámulta a kormányrúd mellől, mint egy vén asszony a feszületet, csoda, hogy zátony nélkül elvergődtünk Marseilleig. A matrózaim, mind a huszonkettő, őt leste, hol egy-egy vitorlanyílás mögül, hol meg a hátsó födélzeten gubbasztva. Vitorlafordításkor, mikor kissé a közelébe kerülhettek, kidülledt szemmel kutatták legalább azt, a mi a köntöséből látszott a kosárszék környékén. A szakácsot nem egyszer kaptam rajta, hogy a hajófegyelem daczára ott ácsorog a hátsó kötélrakások közt és az asszonyt lesi... Az ura úgy vánszorgott utána, mint egy szélütött kutya s a mikor ránézett, megdöbbenve képzeltem el, hogy az én arczkifejezésem is olyan lehet, mint azé az emberé... A rettenetes spanyol Zurbaran képein láthat a sok szentnek festett rablógyilkos fej között egy-egy aszkéta pofát, ki olyan sóvárgó áhitattal térdel a Madonna előtt, hogy attól fél az ember, imádkozás közben a lábszárába harap... Tudja, végre fizikai kínokat szenvedtem!

Tegnapelőtt délután meg akartam mondani néki, hogy szeretem. De akár az árboczrúdnak mondtam volna, nem is tudtam kinyögni. Kértem, engedje meg, hogy megfogjam a kezét, hogy a homlokomra tegyem, mert szétpattan a fejem...

- Fogja, - szólt s közönyösen, lomhán nekem nyújtotta a kezét. Az ura látta, de azért nem bocsátottam el és ő még kevésbé vonta vissza.

Aludni nem tudtam s éjjelenként, hajnalig, ittam a rumot a fedélzeten. Ne kérdezze, mik járták meg a fejemet.

Az éjjel, - Marseille alatt vetettünk horgonyt, - föl vánszorgott hozzám a fedélzetre az ura, vaczogva kuporodott mellém és rám sem hallgatva, lázasan beszélt:

- Az Isten áldja meg, ne vegye el tőlem ezt az asszonyt!

Azt hittem, megőrült.

- Látja, milyen nyomorult vagyok, ön is így jár...

Nem tudtam felelni.

És csakugyan, mialatt tovább beszélt, el-elhallgatva, közbe köhögve, kimerülten, úgy éreztem, hogy én vagyok ő és én beszélek valakinek, ugyanazokat mondva, a miket ő mond nékem és ugyanúgy.

- A feleségem szedte föl társalkodónéjának, mikor Tonkingba telepedtünk, hogy egy részvénytársaság élén milliókat keressek. Szabad kezem volt. A kormány számított rám. Volt mindenem. Becsületes ember voltam... Két év múlva elváltam a feleségemtől. Ha el nem válok... Nincs gazság, a mit el ne követnék e teremtésért... Mikor ön elhozott Dieppeből bennünket, most, már nem tudtam sehol pénzt találni néki... Maholnap úgy is tönkre jutok, kérem, ne bántsa addig.

Betakartam szegény embert a plédemmel, hisz úgy rázta a hideg. Az ügyeletes matrózt leküldtem a fedélzetről, nehogy ott füleljen bennünket.

- Ön nem törődik azzal, - beszélt tovább a szerencsétlen, - a mit azért fog hallani, hogy a hajóján laktam?! Lássa, én örvendtem, hogy kerülnek az emberek, legalább magam lehettem vele! A tisztességes emberek nem mernek megismerkedni véle, miattam... De ön!?... Mit akar? Az Isten áldja meg!... Neki hasztalan könnyörögnék. Híjja, egy szóval, holnap reggel itt hágy. Önt is el fogja hagyni... A mint fölfordulok, azé lesz, a ki utána nyúl. Meg kellene fojtani, de hát volna lelke megválni tőle?... Nem rossz asszony, nem, olyan szép, ugy-e szép? De nem kell neki senki, nem is tudja ő, hogy mit csinált velem... Önt is így teszi majd tönkre...

Csiritottam, pedig érzem, igazat beszélt.

- Igérje meg, hogy elhagy bennünket!... Mondja neki, hogy hívják, hogy halaszthatatlan dolgai... Akármit, csak hagyja őt el! Uram, mindenre kérem!... Menjen el innen! A hajó visszavisz bennünket Dieppebe, ön pedig szálljon ki... Kérem!...

Le akart térdelni eléem a boldogtalan, úgy öleltem föl. Szántam, magam is reszkettem és mégis undorodtam tőle.

Mondja, hogy szabadulhatott volna ilyen képtelen helyzetből. Ha arcuzl ver s úgy követeli rajtam az asszonyát... De térdenállva rimázkodott. És a saját hajómon, a hol vendégeim voltak mind a ketten!...

Barátom fölugrott és zihálva járt a kupéban, egyik ablaktól a másikig.

- Lássa, most itt vagyok! Nem volt egyéb megoldás. A mint megszabadultam attól az embertől, lebocsátottam a csónakot, s kihozattam magam Marseillebe. A kapitányom majd visszaviszi őket Dieppebe s igazol az asszony előtt, hogy valami távirat, vagy akármi az ördög, de azonnal indulnom kellett Párisba... Ha ugyan törődik vele, hogy hova lettem... Mit gondolhat?... És ön?

Nem feleltem.

- Ön, úgy-e, azt hiszi... Mit gondol, visszamegyek azért az asszonyért én Dieppebe?

- Valószínűleg, - feleltem neki, de azt kellett volna mondanom, egész határozottan, hogy: vissza.

(Forges les Eaux, 1897.)

EGY LOVAGIAS ÜGY.

Mint minden nagyobb városban, Genfben is kellemetlen a vasárnap délután. A lakosság ama, ha nem is legirigyelhetőbb, de nyilván legtiszteletreméltóbb része, mely igazán dolgozik, hogy megélhessen, ott is kivetkezik vasárnaponként őszinte mivoltából s úgy szentelik meg a hetedik napot, hogy megtagadják a hatot. Nem mint faluhelyt, a hol ünneplő köntösében is nemesül megmarad kiki annak, a mi, - a városi, mintha le akarná tagadni az ő becsületes mesteriségét, hogy egy délután *ur*-nak nézzék.

Gavallért játszik a szabólegény, a kereskedő segéd azon iparkodik, hogy grófnak nézzék, a varróleány pedig... Szegény szép kis leány, hogy elpirúlna, ha annak néznék, a kihez hasonlít abban a nagy, bodros kalapban, melylyel vasárnap parádézik... Mert kalapot tesz a ki hajdan-fővel jár hétköznapi s a friss karton ruha, a szép redőjű zubbony helyett undokul elszabott holmi éktelenkedik az embereken utca-szerte, pedig szemlátomást gyötri őket a vasárnapi ruha. Kényelmetlenül érzik magukat s persze, ingujjra vetkezik rögtön, a ki jóllakott, vagy a kinek egyéb oka került, hogy jókedvű legyen. Azt kell megügyelni, hogy viselkedik a munkás ember keze vasárnap délután... Azok a markoláshoz szokott, becsületes tenyerek!... Mintha pellengérré volna kikötve a hüvelyk s a többi is, mintha egymástól idegenkedve szégyenkeznék minden ujj, pláne a melyikre még gyűrű is kerül vasárnap délután...

Letértem az alsó hidra, a hol a Rhon harsogva szakad ki a tóból.

Ott, a dinamogépház nyitott ajtaja előtt állott, az ajtófélfához támaszkodva, egy ember. Önkéntelenül megállottam. Hisz én ismerem ezt az embert!...

Kék zubbony s olajos vászonsipka volt rajta, kurta száru angol pipa a szájában. Ő is meg-nézett, de olyan ezer idegenül, sőt kissé brutálisan, hogy szó nélkül haladtam tovább.

Pedig mégis ismerem!... Ugyan hol láttam?!... Visszafordultam. Abban a pillanatban fordította el a fejét, - ő is utánam nézett, de valószínűleg nem akar rám ismerni, mert nyomban megfordult s bement a gépházba.

A hogy kiegyenesedve, egyet lépett, azonnal ráismertem és végig borzongtam belé.

- Pista! - kiáltottam utána, de már akkor bement, nem hallotta, vagy talán nem akarta hallani.

Vizióként villant emlékezetembe életem egyik legkeservesebb napja s előttem állott ez az ember: láttam, mint akkor, nem így, kék munkászubbonyban, hanem a legdivatosabban szabott hosszú felöltőben, felgyűrt gallérral, rezzenés nélkül várva a golyót... a lövés eldördül... aztán egyet lép, valóban délczegen s abban a pillanatban eldördül az ő lövése... a másik a földön fekszik, az őszi dér lepte gyér fűben, támaszkodik a könyökére, föl akar kelni, de már nem tud, körmeit vájja a földbe, melléből bugyog a vér, szája habos, mondani akar valamit... üvegesedő szemének szemrehányása elől sápadtan hátrál emez... hallom mint mormogja: „Sajnálom!”... azután vállat von és megy... mi pedig ott maradtunk, a másik barátunk mellett, a kit csütörtök este arczul ütött s szombaton reggel agyonlőtt emez.

Jó tíz esztendeje már, de most egyszerre hiven emlékeztem legapróbb részleteire is e szerencsétlen *Gaál-Széchy*-féle lovagias ügynek és ismét izgatott a kérdés, mely évekig foglalkoztatott bennünket: Gaál temetése után hová tűnt el Széchy Pista olyan nyomtalanul?

Kalandosabbnál-kalandosabb hírek keringtek róla. Vadászik, Amerikába ment, majd elérkezik... Egy év multán akadt, ki azt ujságolta, hogy beállt a francziák közé a tonkingi expedícióba... Szép kis legény-lakása volt a Reáltanoda-utczában, érintetlenül hagyott benne mindent; szinte két évig várta vissza a háziúr s ő tette meg a hivatalos lépéseket, tudakozódván,

mi történjék a holmijával? Akkor ámultunk el! Senki, egy lélek sem akadt, ki rokonának vallotta volna magát; senkije, de senkije nem volt, néhány apróbb hitelezőn kívül, ki tudni kívánta volna, hova lett, él-e, hal-e?... A szabója s egy suszter is, inkább csak a mi biztatásunkra jelentkeztek, összes adóssága nem rugott ezer forintba. Milyen egyedül s milyen rendezetten élt!... Miből?... Máig se tudjuk.

Hivatala nem volt, *úr* volt, gavallér és sportman. Egyikünknek se tartozott egy garassal sem, hát nem is foglalkoztunk soha azzal, miből él? Pompásan vívott. Egyszer hazahozta a nizzai galamblövészetről a nagydíjat, de soha párbaja, tudtunkkal nem volt. Kifogástalan modoráért szerettük mindnyájan. Hisz még tréfából se mondott nagyot; ritka lovagias ügy, melyben ne tőle kértünk volna tanácsot; mérsékelten kártyázott s az ő divatja volt a legkorrektebb, követték is a fiatalok. Ha Széchy Pista felgyűrt nadrággal lépett volna be a bálterembe, bizonyos, hogy a következő bálon úgy nekigyűrközött volna az ifjúság, mintha zápor verte volna végig a parkettet.

Annyit tudtunk, hogy a bars megyei Oszlányi-Széchyek közül való; egy nagybátyja neveltette s attól örökölt jogászkorában; akkor rendezte be a reáltanoda-utcai garçon-lakást, melynek dohányzója híres volt szivartárcza-gyűjteményéről; volt ott vagy hetven darab, apró fogadások és becsületbeli ügyek címeres emlékei, magam is vásároltattam egyet, mikor az illetékes hatóság elliczítáltatta a gazdátlan holmit.

Jellemző, hogy bár annyira érintetlen állapotban, olyan rendben volt az a lakás, mintha csak délutáni sétára távozott volna belőle a gazdája, - nem találtak ott intimebb jellegű papírszeletkét, egyetlen levelet, de még egy szalagdarabkát sem, mely arra vallott volna, hogy élt valamelyes belső életet is a mi gavallér barátunk. Mikor híre ment a licitációnak, valószínűleg elállt a szivverése néhány szép asszonynak, pedig nem volt okuk rá; nem kompromittált ő senkit, korrekt maradt mindvégig, mint egy angolos kézzszorítás, finom, izléses és egyszerű, akár a nyakkendői, melyeket maga szokott volt megkötni, roppant szimplán s éppen ebben nyilvánult az ő utánozhatatlan előkelősége. Íróasztal-fiókjaiban kifizetett számlák, lovagias jegyzőkönyvek, néhány versenynaptár, egy rakás meghívó, - s csak efféle holmi akadt. Öltözőszobájának pedáns rendjét megirigyelhette volna a leglelkismeretesebb kereskedő s most, hogy kezd határozottabb körvonalakat ölteni előttem a gavallérság misztikus káprázatából kibontakozó alakja, most már megtalálom abban a lakásban az egész embert; nem a dohányzójában, a szivartárczák, a falra rakott paripaképek, fegyverek, lovagló ostorok, sarkantyúk, a havannás dobozok, öblös bőrszékek és ezüstszegélyű kristálytálczák között, nem is hálószobájának bokharákkal borított, párnákkal zsufolt széles kerevetén: hanem öltözőszobája szekrényeiben. Rend, rend, kétségbeejtő, iszonyú rend! Mintha számozva lett volna minden holmija, úgy lógott a fogasokon, évad szerint aggatva, a töméredek ruha.

Nyolczvanöt telén, mintha beléunt volna szokott szórakozásaiba, kevesebbet járt közénk, néha hetekig nem láttuk, olykor felutazott Bécsbe, vagy vidékre ment vadászni. Faggatták, hogy talán nősülni szándékozik s azzal bujkál?... Csakugyan, észrevettük, hogy szokása ellenére gyakrabban járt egy leányos házhoz, mint egyebüvé.

Dúsgazdag sopronmegyei család volt az, a nyári hónapokat kivéve, nagy házat vezettek Pesten. A családfő, különben kedves öreg úr, nem igen számított, az asszony dirigált a házban; katonás szép asszony volt s még szebb a leánya. Pistát szívesen fogadták s mindnyájan természetesen találtuk, hogy azt hódítsa meg, a ki neki tetszik: az asszonyt, vagy a leányt...

Náluk ismerkedtünk meg Gaál Dezsővel.

Jó fiu volt, de inkább aféle latejner, kinek rendesen ott fityeg hátul, a gallérra csúsztatva ki kabátjának az akasztója s tíz-husz esztendeig ábrándozik egy leányról, sőt akkor is írja hozzá a verseket, titokban, mikor már valaki más régen feleségül vette. No, Gaál nem egészen ilyen

volt. Valami atyafiság is kötötte őt a sopronmegyei családhoz. Tegeződtek a leánynyal gyermekkoruk óta. Pista nem tetszett neki, ezt nem is titkolta, Széchy letegezte a bemutatkozás alkalmával, ő azonban, mintha észre se vette volna, következetesen urazta. Pista azután nem törődött vele, többé nem létezett számára, nem látta meg.

Mikor szóba hoztuk Pista előtt, még ő védte: „Ne bántsátok! Mint aféle kalendárium-csináló, kissé ügyetlen az istenadta!”

Tényleg, hovatovább megszerettük a kalendárium-csinálót.

A kik közelebből ismerték, azt állították róla, hogy nagy képzettségű vegyész; egy jó szabó úri embert is formálhatott volna belőle. Néhányszor találkoztam vele az utcán, hazakisértem; az anyjával lakott a Kalap-utczában. Nagyon egyszerű, valóságos laboratórium volt a szobája. Bevallom, nekem imponált az a sok göreb, meg lombik s kedvem lett volna, mint gyermekkoromban a fizika professzoromat, megkérni őt is, hogy mutasson valamit!... Soha sem érezte velem, milyen tudatlan vagyok s tessék elhinni, talán éppen azért ragaszkodtam hozzá. Meg az, hogy ő dolgozott!... Akármit beszéljünk így magunk közt, harmincz éves kora felé kezd rájönni az ember, hogy van abban mégis valami tiszteletreméltó, ha valaki dolgozik... Akárhányszor gondoltam arra is, hogy előhozom neki Pistát. Mit izélnek?... Hiszen nyissa ki a szemét, Pista az asszonynak kurizál, a leány csak spanyolfal neki...

Egy izben czélozgattam is előtte ilyen értelemben, de úgy tett, mintha nem értené, kikről beszélek.

„Nem értek a szoknyapolitikához”, válaszolt, „nem is akarok belétanulni. Alávalóságnak tartom azt, hogy valaki olyan érzelmeket keltsen egy tapasztalatlan leány szívében, aminőket viszonzni nemcsak hogy nem tud, de nem is akar. Az ilyen embernél tisztességesebb a zsebmetsző.” Tompa, hideg, hangon mondta ezt, a hátam borsódzott tőle. És még folytatta is: „Lásd, én azt hiszem, hogy a ki asszonyt csal, az épp oly könnyedén válnék sikkasztóvá is, ha körülményei arra utalnak.”

Ilyen antediluvialis ideák mellett persze előbb-utóbb be kellett következnie annak, a mi történt. Gaál oly brutálisan kötött Széchybe, hogy akkor mindnyájan elhültünk a vegyész kvalifikálhatatlan durvaságán. Mert hát utóvégre, mindennek megvan a maga módja...

November elején, egy csütörtök este történt. A soproniak minden második csütörtökön fogadtak s néhányan rendszeren ott is maradtunk náluk vacsorára. Az öreg úr nagyon hálás volt azok iránt, kik vacsora után egy-egy órát kártyáztak vele. Gaál rendszeren vele maradt, mi pedig úgy osztottuk be magunk közt, hogy fölváltva, ketten kiegészítettük a pártit. A mint az óra letelt, az öreg úr maga biztatott vissza bennünket a szalonba, az asszonyok mellé, ő pedig ment aludni.

Akkor este Pistával voltunk soron.

Az asztalon össze-vissza nem volt több száz-százötven forint ára tantusznál. Pista Gaáltól jobb kézt került.

Meglehetősen hűvös hangulatban folyt a mulatság, csak az öreg úr traktált bennünket hagyományos mondásaival. Még nem telt le az óra, Gaál egy játszma után, mielőtt összeolvastuk volna a kártyákat - egy vagy két point lehetett csak a differenzia - keményen Pistára nézett s így szólt:

„Fölösleges összeolvasni, bizonyosan Széchy úr nyert...”

Aztán, az asztal közepére tolva tantuszait s a kártyákat, az öreg úrhoz fordult: „Ha megengeded bátyám, én nem játszom tovább!”

Pistának egy arczizma se moczczant. Nyugodtan összeolvasta az ütéseit s konstata, hogy: „Igen, én nyertem.”

Azután beváltottuk a tantuszokat. Az öreg úr kissé megütödvé tudakolta Gaáltól, hogy mi lelte?... Pista kísérte őt át a lakosztályába. Ha már nem játszunk, hát ő bizony lefekszik.

- Ez az úr hamisan játszik, - szólt hozzám Gaál, midőn ketten maradtunk a dohányzó szobában.

- Megörültél!?

- Kicsérélte ütésközben a talont, - mondta nyugodtan, mintha valami vegyi képletet citált volna.

- Az Istenért, hogy állíthatsz ilyet?!

- Láttam.

- De Széchyről!?... Te!... Én, mint barátja, nem tűrhetem.

- Mi az? - szólalt meg mögöttünk Pista. - Rólam van szó? - s betéve maga után az ajtót, Gaál elé lépett.

Egy pillanatig halálos csönd. A szalonból behallatszott a zongoraszó. Gaál se rezzent. A szemökkel gyilkolták egymást. Gaál szólott:

- Az ur csalt kártya...

Tovább nem mondhatta. Széchy úgy csapta arczul, hogy megtántorodott... Rémulten ugrottam közéjük, azt hittem... Tudom is én, mit hittem!...

Gaál az arczához kapott s ahelyett, hogy Széchy torkának ugrott volna, mint a ki fulad, úgy csuklott és a mit iszonyat volt nézni, nagy tágra nyílt szeméből patakosan csurogtak a könnyei...

Ma is hallom a zongoraszót s hogy kaczagnak a másik szobában és látom azt a két embert...

Nem mozdul egyik sem...

- Nincs rá tanum, ugy-e? - hörghi Gaál.

- Menj! menj! - könyörgök Széchynek, ki sarkon fordul s csakugyan, átmegy a szalonba. Gaál is távozik, az ebédlőn keresztül...

Elnéztem aztán Széchyt a szalonban. Engem a hideg rázott, alig tudtam uralkodni magamon: ő pedig mosolyogva mulattatta az asszonyokat s láttam, mint pirúl el időnként a háziasszony, a mikor Pista kerül melléje.

- Gaál hová lett? - kérdezte tőle a háziasszony.

Pista felém intett, hogy velem maradt a dohányzóban.

Egy pillanatig se kételkedtünk a különben rövid tárgyalások folyamán, hogy asszony van a háttérben. Simán ment minden. Attól tartottam, hogy a vegyész okvetetlenkedni talál, de nem.

Leszámítva, hogy milyen gyalázatosan szabott szalonkabátot húzott a párbajra, nagyon szépen viselte magát s meghalt mukkanás nélkül.

Segédei fejüket vesztették.

Tudták, hogy megfordultam néha Gaál lakásán, rávettek tehát, hogy előre hajtassak s én készítsem elő anyját a gyászírre. Abban az izgalomban jóformán számot se vettem azzal, milyen irgalmatlan föladatra vállalkoztam.

Még reggel volt, alig múlt nyolcz óra, - erre se gondoltam, - akkor állt el a lélegzetem, mikor becsöngetve, maga az öreg asszony nyitott ajtót... Mindnyájunknak az édes anyja, ugye, mire megöregszik, úgy hasonlít egymáshoz valamennyi... Mintha az én fehér haju anyám reszketett volna előttem.

- A fiam?! - kérdezte, mielőtt még szólhattam volna. - Mi történt?!

Az ebédlőbe vezetett. Két csésze az asztalon, két kifli. Terítve volt reggelire, a fiának és szembe néki. Várta haza, a kávéval.

- A fiam! a fiam!...

A míg zokogott, addig csak tudtam dadogni, de mikor lerogyott a székre és elfogta a legiszonyúbb, a nevetőgörcs és omlottak a könyei és nevetett, nevetett és beszélt a fia csészéjéhez és czirógatta azt a csészét és csókolta a csészét: „A fiam! a fiam!... a tied, édes fiam! a tied!...”

Ott térdeltem mellette, esküdtem, hogy nincs semmi baj, semmi! Menni akart, a fia elé... Mint a ki a lebocsátott koporsó után akar ugrani... Küzdöttem vele, átkaroltam... hisz semmi baj!... Nem bírtam vele, kirohant, akkor hozták föl a lépcsőn, abban a zöld kosárban, a fiát...

- Szegény asszony! - szólt nagyon komoran Pista, mikor elmondtam néki ezt a jelenetet.

Mert elmondtam, mert azt akartam, hogy sóhajtson hát ő is egyet azért az esetlen kalendárium csinálóért, de kivált az anyjáért.

Óh, hogy megutáltam akkor a mi lovagiasságunkat!

Pistának azt tanácsolták, menjen Pestről, néhány hétre, vagy néhány hónapra, míg csönd lesz. El is ment s többé nem láttuk.

Hétfőn temettük Gaált. Kedden expressz levelet kaptam Bécsből, Pistától; a levélben még egy levél volt, az öreg Gaálnénak címezve s Pista, néhány sorban arra kért, adjam majd át Gaálnénak, egy-két hét múlva, azt a levelet. Csak ennyi.

„Ne neheztelj, kérlek, e kényelmetlen komissióért, de nem ismerem Gaálék adresztét. Sziveségedet előre köszönöm. A viszontlátásra. Pista.”

A levelet kézbesítettem.

Már akkor csak csöndesen sirdogált az öreg asszony; a levelet betette egy varróasztalka fiókjába; egypárszor fölkerestem azután is, soha egy szóval sem említette Pistát.

Lassanként mi is elfeledtük, véle Gaált is, az anyját is. Ha jól emlékszem, éppen egy novemberi napon jutott eszembe, hogy fölszaladok hozzá, kezét csókolni. Ismeretlen asszony nyitott ajtót. Gaálné már nem lakott ott, nem is tudta az illető, kicsoda az a Gaálné? Talán elhurczolkodott!... El az. A házmester mondta, hogy már a tavaszkor meghalt. Csöndesen, észrevétlenül, a hogy az egyedül maradt öreg asszonyok szoktak...

És az a kék zubbonyos munkás, ki az imént ment be előlem a gépházba?... Hogy az lenne Széchy Pista?... Abszurdum!

Indultam.

Magyaráztam magamnak, hogy lehetetlen. Egyszerű hasonlatosság az egész, a milyen számtalanszor akad az életben. Mindegy, valami úgy húzott vissza.

Ismét megálltam.

De hát tényleg, hova tünt Széchy Pista olyan nyomtalanul?... Miért? Ha nem ő az, miért ment be előlem, mikor éppen meg akartam szólítani?... Kiáltásomra, melyet hallania kellett, miért nem fordult vissza?... Egy teljesen idegen ember visszafordult volna... Bizonyos!... Mentül

tovább magyarázom, annál erősebb a hitem, hogy ő az! Teljesen az a tekintet, az a főtartás, a lépése is. Soha egy született munkás úgy nem tud lépni!

Ő, bizonyosan ő! És megismert, de nem akarja, hogy én is ráismerjek.

A mi tíz éven keresztül, akaratlanul is, meg-megvillant néha agyamban, az most, egy pillanat alatt olyan logikus és világos bizonyossággá tömörült előttem, hogy inkább azon csudálkoztam: milyen egyszerű az, a mit mi rejtélyesnek találtunk!

Összevetve az előzményeket s a mit eltűnése után tapasztaltunk: egyedülléte, a lakása és most ez a munkás... Nincs kétség: *annak a szerencsétlen Gaálnak igaza kellett legyen!*

Éreztem, mint fut fejembe a vér, alig tudtam tartóztatni magam, hogy ne kiáltsak: csalt! csalt! igen, csalt! Hamisan kártyázott, óvatosan, kicsiben! Hisz miből élt volna egyébként?!...

Lázasan fűztem tovább okoskodásaimat.

Hogy arculütötte Gaált? Hogy megölte?... Mit tehetett egyebet?! Egy pillanatig se volt szabad haboznia. Egyetlen magyarázó szó s utat nyitott volna a találgatásoknak. Így mindenki asszonyt keresett a háttérben... A párbaj után pedig?... Miből élt volna közöttünk otthon, azután?... A gavallérság nem kenyérkereset s mihelyt gyanu fér hozzá, az első gyanu... Ő pedig, éppen ő, ki oly könnyörtelen rendben, a minden pillanatban leszámolásra vagy menekülésre kész szerencsefi rendjében hagyta az otthonát, számot kellett vessen azzal is, hogy akadhat, a ki sajnálni találja Gaált, hisz magam is sirattam előtte. Hogy kiszivárogoz a kártyaszobában történekből valami, gyanu kél s bosszút áll rajta áldozata... De főként, miből, hogyan élt volna azután?

És hallom Gaál hörgését: „Nincs rá tanúm, úgy-e?”

Így, szentül, így kell legyen!

Először csak elutazott, míg csönd lesz. Bécsben számot vetett a helyzettel. Kergette talán a lelkiismerete is. Talán öngyilkos akart lenni?... Az a levél, melyet Gaál anyjának küldött! Mi lehetett abban? Bocsánatkérés!?... Vallomás!? „Csaltam, megbűnhődöm...” A halálrakészülő ember töredelmes őszintesége... Ha ezt megírta, menekülnie kellett az élők közül s talán éppen azért írta, hogy kényszerítse magát a halálra, melyhez, úgy lehet, nem volt elegendő lelki ereje, hisz akkor még csak az első kötél szakadt... Azután, talán mégis elhagyta az ereje; nem tudott lemondani az életről, haza pedig, már most, semmi mód nem jöhetett. Gaálné megkapta a levelet. Széchy kiadta magát teljesen... Arra nem számíthatott, hogy az az öreg asszony soha senkinek nem szól arról a levélről. Ha élne, most megkérdezhetném!... Valószínűleg, most se szólna; a milyen jó lélek volt, nyilván úgy okoskodott az ő halálra sebzett anyai szíve, hogy a fia gyilkosának is él talán az anyja...

Így történhetett, így tűnt el Széchy.

Hogy megtörhette azóta az élet! Milyen kálváriát járt meg, míg ide jutott, ebbe a gépházba?... Munkás ember lett belőle, megvezeklett...

Ott kóborogtam alkonyatig a híd környékén, egész délután. Végre elhatároztam: bemegyek hozzá s kezet szorítok vele.

Több olyan kék zubbonyos ember foglalatokodott a gépek körül. Az egyik megszólított, mit kívánok?

Szeretném megtekinteni a berendezést. A fölügyelőhöz utasítottak.

A motor kormánykereke mellett ült, meggörnyedten, mintha szundikált volna, a felügyelő.

Ő! Lehetetlen, hogy csalódjam: Széchy Pista. Fölállt. Azt hittem, ő szólít meg, magyarul.

Tiszta francziasággal kérdezte, mit kívánok?

- Pista, nem ismersz rám? - kérdeztem őt s ha csak egyet sóhajt, a nyakába borulok.

De nem.

Arcza változatlan maradt, nyoma se látszott lelki tusakodásnak rajta, pillája se rezdült; csak annyi, hogy elfordult ismét előlem s attól az embertől, ki hozzá vezetett, kérdezte, megint francziául, mintha az talán értené a nyelvemet: - Mit mond?

- A berendezést óhajtanám megtekinteni - mondtam francziául s én pirultam el.

- Tessék! - és intett vezetőmnek, hogy kalauzoljon.

Ő pedig leült a kerék mellé, felém se tekintett többé. Mikor távoztam, köszöntésemre udvariasan emelte meg sipkáját.

A sipka olajos volt, a keze kérges, de az a mozdulat is, egy pillanatig se kételkedem, a Széchy Pista mozdulata volt az is.

De hát haljon meg békességben, a ki meg akar halni s ne bolygassuk azokat, kik eltemették magukat.

(Genf, 1898.)

PIROS ÉS FEKETE.

A mi néhai Miklós barátunk, harminczkét esztendő korában, mikor bérlője behurczolkodott az ő rábaközi kastélyába, ő pedig kihurczolkodott ugyanonnan, gyönyörű szál legény volt; Lajos királyunk ama daliái lehettek olyanok, kik szeretkezni Itáliában tanultak; ha ostort csördített, akkor is ölelésre állott a karja; másfél esztendő múlva kihurczolkodott a bérlő s ő telepedett vissza a rábaközi kastélyba, de akkorra olyan szürke, mogorva, bizalmatlan ember lett belőle, mint azok a milliomos gyapjúkereskedők, kik örökké a zsebükben vájkálnak.

Szerелеmben sok volt a szerencséje, kártyán kevés; egyik ló jobban szalad, mint a másik s nem az ő paripái szaladtak jobban; - de hát nem azt akarom elmondani, milyen gavallérosan verte el vagyonát, a rábaközi urodalmat Miklós barátunk, hanem azt, hogy miként szerezte vissza.

Mindent összeszámítva, a sok irka-firka árát ráadásul, a rábaközi urodalom a bérlőé lett, 467.000 forint vételárért, illetőleg hatvanhétezer forintért s ez összeget hiány nélkül fölvette és zsebregyúrta Miklós. Azaz, be se várta ő a sok irkafirkát. Ki kellett hamarosan számítani, hogy neki mi jár s azt adják oda!... Azzal punktum!

- Na! úgy éljek én, hogy az se melegszik meg ott! - gondolta magában, hatvanhét darab ezresei után sóhajtván, a bérlő, ki egyébként szives természetű ember volt s miután Miklós barátunk azt kívánta, hogy toldják meg az adás-vevési szerződést egy klauzulával, beleegyezett abba is.

E klauzula szerint, az eladónak jussa maradt, hogy két esztendő tartamán belül, 467,000 forintért visszavásárolhassa ősi urodalmát. Az urodalom természetesen megér nyolczszázezret, de hát nem is lett volna egyáltalában olyan szives a bérlő, ha csak 233,500 forintot ért volna az urodalom.

- Azt a kis szentelt vizet (a klauzulát) hagy hintse el maga mögött a kuncaft! - gondolta magában a bérlő és alázatosan tudakozódott, hogy: - Mit szándékozik a nagyságos ur?

- Beállok magához bérlőnek.

A bérlő azonban nem ijedt meg, tudván, hogy 67 ezreshez csak akkor kerülne 400 másik, ha Miklós barátunk saját magához állhatna be bérlőnek s két év alatt még akkor is bajosan... Néki, a bérlőnek is nyolcz esztendejébe tellett, míg eligazította az üzletet.

Persze, Miklós barátunk fejében is megfordult a hagyományos idea, az, hogy ügyesen beosztva, a hatvanhétezer pengő elég lesz egy szezonra s esztendőre, mikor lefutották a derbyt, az ember nyugodtan főbe löheti majd magát.

Hanem jutott időközben ennél valami bolondabb az eszébe. Egytől irtózott teljes életében: nem tűrte, hogy balekot fogjanak benne, - szerette volna hát lefőzni a bérlőjét...

Ehez 400.000 forint kellett s ekkora summához csak két módon juthat az uriember. Az egyik, hogy megnősül!?... A bérlőnek mindjárt kéznél is lett volna egy leánya, a Szeréna, de olyan szeplős volt a szemérmes leányzó, mint a pulykatojás, - a többi ismerősei közül pedig, nem jutott eszébe senki, a kit czélszerű lett volna ez esetben feleségül venni. Szóval, ez a módszer hosszadalmas.

A másik módot választotta.

Az ember leutazik Nizzába; a Credit Lyonnais fiókjában fölváltja a pénzét 500 frankos francia bankókra s délutánonként átjár Monte-Karlóba szerencsét próbálni. Sok fejtörés nem

kell a dologhoz, két szín közt választ az ember: piros vagy fekete? Ha arra a színre pördül a golyó, melyre föltett valaki 6000 frankot, kap a hatért tizenkettőt. Könnyű kiszámítani, hogy csak így apránként duplázva is, hány tétre kerekedik ki hatvanhétből négyszázhatvanhét. A fő, hogy jó szint válasszon az ember!...

A mint fölértkezett Miklós barátunk a monte-karlói kaszinó erkélyére, egy asszonyt pillantott meg. Volt ott több is, de a többi szinte nem is látszott, csak az az egy rikitott ki közülök, mint buzatáblából a pipacs, - izzott, lobogott, vakított, piros volt tetőtől talpig, valami olyan szövetből készült a köntöse, mint a milyennel a spanyol kapeadorok bősztik a bikát; a haja pedig, mint az arany, úgy ragyogott...

Miklós barátunk tisztában volt tennivalóival: a piroson játszik s meg fog ismerkedni ezzel a dámával, kit a sors nyilván az ő üdvöskéjének szánt!

A piroson elvesztett aznap két hatezer frankos és öt háromezer frankos tételt, összesen 27 000 frankot. Maradt 107.000 frankja s a beváltásnál nyert differencia. Az üdvöskével azonban megismerkedett. Egy hétig feléje se nézett Monte-Karlónak. Egy hét múlva összeolvasta a pénzét: maradt kerek százezer frankja s a differenciából háromezer és néhány frank. Az apró pénzzel nem szeretett vesződni.

Hát ez így nem jól lesz! - gondolta magában s jó fájának minden erélye és makacssága fölébredt benne.

Ha török, ha szakad, néki nyolczszázezer frankot kell nyerni! Ugy látszik, egy délután bajos lesz boldogulni, lefőzi hát a bankot apránként!... Előbb körültekint egy kicsit.

A puskaport, azt a százezer frankot, elrakta jó száraz helyre s ismerkedni kezdett a helyzettel. Láta, hogy vannak biz ott elegenden olyanok, kik abból élnek, a mit nyernek, de az nyomoruság, egy-két aranyat halásznak össze naponta, koczkáztatniok nincs mit, már pedig egyébként ezrekről szó se lehet. Azt kell tehát kitanulni, mikor koczkáztassa azt a száz darab ezresét?...

A nizzai nagy hotelből áthurczolkodott egy monte-karlói kis vendéglőbe s nyolcz hónapig alig költött magára kétezer frankot. Meleg ételt egyszer evett napjában; esténként egy csésze csokoládét ivott meg s leszokott a dohányzásról; asszonyokkal szóba sem állt, de megismerkedett azokkal a gyanus multu gavallérokkal, kik nagyvilági hajótöréseikből ide menekülnek egy-egy végső deszkaszálon s itt élnek... Roppant önértetekesek egymással szemben, mindannyian lenézik egymást, de a kaszinó előcsarnokának hamutálcáján hagyott félszivarját hasztalan keresi az ember... Az evezőpadhoz lánczolt gályarab nem kinlódik kegyetlenebbül, mint ezek az urak a zöld asztal mellett, mialatt napi aranyuk sorsáért pereg a kis elefántcsont golyó. Csalhatatlan metódusa van azonban mindeniknek, ezeket a metódusokat tanulta tőlük, egy-egy havanna vagy cocktail árán az *American Bar* söntés asztala mellett, Miklós barátunk. Azok csakhamar összebarátkoztak vele, magukhoz hasonlónak tekintették.

Az egyik, egy angol *major*, tiszteletreméltó külsejű, ősz ember, egy bizalmasabb pillanatban azt az ajánlatot tette neki, hogy:

- Mylord! ön tetszik nekem! - és Miklós barátunk vállára csapott, szívélyesen, mint az olyan emberek szoktak, kik nem szeretik a sok teketóriát. - Van önnek ötezer frankja? Vagy tudna keríteni ennyit valamelyes módon? Kettő elég alaptőkének, háromért veszünk kéz alatt egy masinát s beállítjuk valamelyik kisebb kaszinóba, a hol még nincsenek *kis lovak*, a Riviérán. Ehhez megvannak a kellő összeköttetések. A pénzt ön fogja kezelni, én kezelem a gépet. Legyen nyugodt, Italia fara da se... Biztos a napi 200-250 frank. Fele a kaszinó tulajdonosáé, a másik felén megosztozunk! Mi angolok azt tartjuk, hogy a munka nem szégyen.

Miklós barátunk nem ütötte nyakon a majort, megígérte neki, hogy majd gondolkodik a dolgon.

Nyolcz hónapig egy garast se tett a rulettre. Ott ténfergett a játékasztalok körül, elméletben próbálta ki a különféle metódusokat. Ha most tennék!?... Ha most!?... Hányszor elvesztette már így a százezer frankját! Hányszor átélte azt a pillanatot, a mikor elvesztvén utolsó ezresét is, haza támolyoghat majd s főbe lőheti magát...

Nézte s tanulmányozta a vakmerő játékosokat.

Az amerikaiit, ki után az inas hozza börtáskában a játékra szánt aranyakat, kik egy-egy vagyont vesztettek. Milyen hamuszürke arczczal távoztak! Ritka, a melyik belenyugodva sorsába, ne jött volna vissza másnap ismét.

A nyerőket akaratlanul, együtt csodálta és irigyelte a többi játékossal, ment utánuk, követte őket. Láta, hogy hizeleg nekik mindenki, mint szórják aztán olvasatlanul a pénzt s hetekig gyötörte ilyenkor magát: most, most kellett volna néki is megkoczkáztatnia a szerencsét!!...

Néha nyert, így elméletben. Egyszer 400.000 frankig vihette volna a pirosra... Nyert, impertinensül, egyre nyert, hagyta a tétjét, erőnek erejével veszteni akart, hogy aztán azzal vigasztal-hassa majd magát: lám! milyen jó volt nem játszani!...

Néhányszor tanuja volt, mint támolyog ki a teremből egy-egy fiatal játékos. Valami iszonyuan ferde, erőszakolt, valami borzasztó mosolygással iparkodtak az ilyenek, hogy ne lássék meg az arczukon az elhatározásuk. Utánuk sompolygott, egyet-egyet lekisért a tengerpartra, leste órákig, mint küzködnek, a halálra készülődvén. Eleinte volt úgy, hogy megosztotta volna az ilyenekkel a saját százezer frankját, lassanként azonban eltompultak az idegei, - ma neked, holnap nekem!

Azt csakhamar kitapasztalta, hogy semmiféle módszer nem biztos. Nincs egyéb, csak a vak szerencse. De miután a saját szerencséjében egyáltalában nem bizhatott, - hátha megügyelné kinek kedvez a szerencse s ő is azt rakná meg, a mit az rak?!...

Ez se vált be. Vesztett így is.

Végre, belátván, hogy a szerencse mily sebesen cserben hagyja még választottjait is, arra gondolt, hogy azokat kell megügyelni, a kik vesztenek s éppen az ellenkező színre kell rakni. Igen! ez a metódus biztatóbbnak mutatkozott. A balszerencse hűségesebb választottjaihoz.

Könyörtelenül ügyelte ezután, mint teszik magukat tönkre, egy-egy színhez ragaszkodva, azok, kik élet-halálra nyerni akarnak! Hogy kényszeritenék a szerencsét s milyen következetesen vesztenek!

Már ekkor akár az édes testvére főbe lőhette volna magát előtte, irgalmat nem érzett.

Ekkor kezdett el játszani.

Borzongva leste, ki veszti?...

Néki olyan ember vagy asszony kellett, kit a sors arra szemelt ki, hogy ott pusztuljon el a zöld asztal mellett.

A hogy a varjak kóvályoghattak a középkori akasztófák körül, úgy járkált ő a játékteremben, lesve, kinek a nyakán szorul a hurok?...

Az olyan játékosnak, a ki vesztett s aztán menekült, átkozódva, kétségbeesve, dühösen vagy sírásra készen, de másnap vissza nem jött, az olyannak nem vette ő hasznát. Azok kellettek néki, kik holtsápadtan, verejtékező homlokkal veszítettek ma, de másnap, még meg se kezdődött a játék, már ott járkáltak, izgatottan, vígan, mosolyogva, reménykedve, hogy néhány óra múlva ismét kétségbeesve hagyják el a termet. Azok kellettek néki, kiknek halántékán ott lüktetett már a végső aggodalom, kiknek az arczáról le lehetett olvasni, hogy sikkasztani, lopni, rabolni tudnának az utolsó tételük után, hogy főbe lövik magukat, ha mindenüket el-

vesztették; azok kellettek néki, kik az üdvösségüket rakták; kicsibe játszottak, vagy nagyban, mindegy: az utolsó ezres csak annyit ér ilyen esetben, mint az utolsó arany.

Egyik legsikerültebb napja az volt, midőn egész délután ügyelt egy egyszerűbb fajtájú öreg embert, ki csak egy-egy aranyat rakott s következetesen vett. Lassanként kezdett pirosodni az arcza; szünetelt és látszott a keze mozgásán, hogy pénzt számlál a zsebében. Egyenként váltott aranyakra három százast. Mind elvesztette. Kétszer kiment a teremből, nyilván menekülni akart, de csak visszajött megint. Más alig vette őt észre, Miklós egy mozdulatát se tévesztette szem elől; látta, hogy reszketnek az ujjai, a mint az asztalra tolja, egyre szaporábban, az aranyait, - végül, már alig győzte várni, hogy újra tehessen... Aztán, az utolsó aranyak!...

Ekkor, utoljára, mintha ellágyult volna Miklós.

- Ugyan, öregem! - súgta barátságosan a boldogtalannak. - Nem érdemes! hagyja már abba!

- Ugy-e?! Nem érdemes! - hebegett az öreg s röstelkedve, azzal a jellemző, kényszeredett mosollyal, úgy tett, mint a ki menni akar. - De még ezt az egyet!...

Az az egy is eluszott.

Az öreg egy ablakmélyedésbe támolgott. Miklós követte s nézte, mit csinál? Zsebkést vett elő, a mellénye alá nyult. Miklós már kapott az öreg karja után, azt hívén, mellbe akarja szurni magát... Dehogy! A mellénye béléséből fejtett ki néhány százast.

Ah! Ez az én emberem! - gondolta Miklós.

Játszani kezdett ő is, ügyelve az öreg tételeit, kinek arczán egy-egy pillanatra ott látszott a halál kékessárga maszkja; Miklós következetesen az ellenkező színre rakott.

Az öreg össze-vissza elveszthetett 1000-1200 frankot; mikor a legutolsó aranyát tette az asztalra, Miklós is abbahagyta a játékot és 420.000 frankot vitt ki a teremből. Annyian tolazkodtak utána, hogy nem is látta, merre tűnhetett az öreg.

Pedig kereste, szívesen adott volna neki annyit, a mennyit elvesztett.

Másnap beszéltek, hogy egy öreg ember a nizzai expressz kerekai alá feküdt.

Vagy másfél hónapig nem játszott Miklós. Átutazott Cannesba. Nem az öreg miatt, azt várta, hogy kicserélődjék a társaság. Babonásan lesik a tétjeit annak, a ki nyer s ez kellemetlen.

Azután, néhány hónapig apró 500-1000 frankos tétekkel dolgozott, egy nap nem kockáztatva többet, legföljebb 8-10.000 frankot s csak nyert pénzzel dolgozott.

Igy szedett össze újra vagy haromszázezer frankot.

Életmódján fikarcnyit se változtatott. Megsoványodott, megvénült, a „major” lenézte őt, de néha kölcsön kért tőle két-három aranyat.

- Sajnálom, Mylord, nincs!

- De hát a multkor nyert?

- Oh, az nem az enyim! Más számára játszom.

- Ugy!?... Sajátságos, - méltatlankodott barátai előtt a major, - hogy itt mindenféle egzisztencia szabadon mászkálhat a kaszinóban!

- Csakugyan! - helyeselte Miklós. A majort pedig megkinálta egy szivarral.

Husvét táján egy fiatal pár tévedt a kaszinóba. Ötven lépésnyire érzett rajtuk, hogy friss házások.

Az asszonyka kaczagva vetette az asztalra, - a pirosra, - az első aranyat. Hogy ezt is lássuk!!... Elveszett. Utána kettő, utána négy... Milyen siróra szomorodott az asszonyka arcza! Az ura mosolyogva biztatta: sebj! nem úgy kell itt játszani! Mindjárt visszanyerjük!!... Fél óra alatt ötezer frankot vesztek. Az asszonyka könnyörögve hívta az urát, ki nem akart tágitani; az asszonyka a karjába kapaszkodott, úgy húzta az asztal mellől; a férfi, látva, hogy föltűnést keltenek, engedett, abbahagyta a játékot, kimentek.

Vissza fog jönni! - gondolta Miklós.

Vissza, még aznap este és egyedül jött vissza a fiatal férj.

Óvatosan játszott, hol nyert, hol veszett. Miklós kezdett nem törődni véle, midőn egyszer csak látja, hogy jön ám, egyedül, az asszonyka is. A szeme kisírva s messziről ügyeli az urát jó darabig, azután melléje áll, de szólni nem mer neki, bár a férfi veszteni kezd és vesz folyton. Az asszonyka reszket, mintha ráznák, a férfi rátekint kegyetlen szemekkel: - Takarodj... De az asszonyka nem mozdul, uralkodik magán, mosolyogni próbál és eközben kezd kékülni az alsó ajka, szürkül a halántéka, szemének az alja fakul, még néz, de már nem lát, nem is arcz az már, csak koponya... Hogy mivé lett az a piruló, kaczagó, üde teremtés, a ki olyan boldogan vetette az első aranyat a pirosra!...

Ekkor kezdett játszani Miklós.

Mos! most!!... Oh, milyen biztosan!! Eszeveszettül bátran!! Most!... Akár az utolsó garasáig, minden pénzét akár egyszerre, ha lehetne, oda, a feketére, míg azok a pirost rakják!!...

Miklós nyert, folyton nyert. Körülötte tolongott az egész terem. Senki se törődött az asszonykával.

Miklós bankot robbantott.

Mesés! csudás! hallatlan!... A bankadó hivatalnok fölágaskodik s mélységes csöndben jelenti ki: - bocsánat, a játékot kis időre beszüntetjük!...

Viharosan éljenzik Miklóst. Talán meg is ölelnék, a hőst, ki ilyen gyilkos csapást tudott mérni arra az ádáz, arra az imádott ellenségre: a bankra. Ott az örvendezők között a „major” is. Miklós tehát ököllel tiltakozott mindenféle ölelkezés ellen.

Igy szerezte vissza ősi urodalmát néhai Miklós barátunk.

A bérlője eleget sopánkodott, hogy tönkre tette őt a nagyságos ur azzal a klauzulával! Ugy éljen ő!

És hát minek?!

Csak éppen hogy behurczolkodott ősi kastélyába, alig három hónapot remetéskedett benne, aztán Karlsbadba küldték az orvosai, - állítólag a gyomra romlott össze, - s ott lőtte föbe magát.

(Páris, 1898.)

ABSZURDUM!

A tó tulsó partjáról, Bouveletből, néhány nap óta nagy réztányér csattogást, trombita és dob-
szót vert át ide hozzánk esténként az ekhó. Nyilván valami vándor czirkusz stációzik ott,
gondoltam s tegnap áteveztem, hátha akad tárcza-téma a vászonsátor környékén!...

Akadtt is.

Bouvelet olyan ódon városka, inkább falu, mely csak így nyáron elevenedik föl kissé, a mikor
Svájc minden zugába, a bouveleti egyetlen vendégfogadóba is jut a turistákból. Egy hosszú,
szürke, ásító utca az egész; igazán nem is jó elképzelni, milyen szomorúak lehetnek itt az
emberek télen, mikor a zöld zsalukat leszedik a házakról.

Éppen szombat este volt.

Tisztára söpörve az utca, a rekkenő melegben átfült házak födeleit alkonyat felé megöntöz-
ték, a kutak békésen csurogtak s mihelyt partra léptem a csolnakból, éreztem, hogy no itt
holnap vasárnap lesz, templomba megy majd mindenki, a postás is, a tiszteletes úr pedig szép
beszédet fog mondani, tanulságosat e mulandó életnek meggondolásáról és a XC. zsoltárral
kezd: „Uram, te nekünk hajlékunk voltál minden időben,” - nekünk, kik olyanok vagyunk,
mint az álom reggel, mint a fű, mely hirtelen megszárad...

A tóra nyíló piacon állott a sátor és négy kerek ház.

A sátor is, a kocsik is sokkal jobb karban és formásabbak voltak, semmint előre képzeltem.
Valami tizedrangú társaság, de úgy látszik, jól megy a dolguk! Ha választanom kellene,
szívesebben tanyáznék az ő kerek házukban, mint például a Tell Vilmoshoz címzett
fogadóban.

Az előadás fél nyolcra volt hirdetve.

Addig a parton őgyelegtem, elnézve, mint veti bibor pillantásait a Naye sziklára s a cauxi
hegyekre a bucsuzó nap. Aztán megszólalt az irgalmatlan czirkuszi muzsika s mire bejutottam
a sátor alá, már szaporán hányták a bukfenczet a művészek.

Publikum gyéren volt s a kik rászánták magukat a drága mulatságra, azok is olyan inkább
gyanakvó szemmel nézték a mutatványokat, mintha attól féltek volna, hogy: no itt bizony
becsapnak bennünket!... Azt akarnák elhíttetni az emberrel, hogy a kötél-tánczos kitörheti a
nyakát, ha félrelép, pedig dehogy, hiszen ott van alatta a mentőháló és ha le is esik a lóról, a ki
ugrál rajta, azt úgylát ölebe kapják még idejében... Szóval, csak derék kálvinista emberek
ámitására kieszelt szemfényvesztés az egész, - a szerecsen Herkules, az indus nyilazó, Harry
az angol lovas és Miss Lóna nemkülönben; a Miss pláne, valamivel több köntöst is szedhetne
magára, mikor így mutogatja magát Bouveletben, hol nem csupán feleséges ember, de esetleg
egy-egy legény is betévedhet a czirkuszba...

De hát a czirkusz mellékes.

Az az érdekes, hogy egy kedves ismerősömet pillantottam meg a mánézs bejárata előtt. P. W.
Rupertet, a szobrászt.

Hogy kerül ő ide?

Négy éve nem láttam s úgy tudtuk, hogy otthon van, Filadelfiában, a hol rajonganak érte.

Intettem neki, nem vett észre.

Szokott előkelő nyugalomával támaszkodott sétabotjára s most is, itt is olyan korrektül volt öltözve, mintha a londoni Carlton Club ebédjéről érkezett volna a cirkuszba.

Hirtelen elmondom, ki volt ő négy év előtt.

A legirigyeltebb „palotás” művész a párisi „amerikai negyed”-ben. Huszonhárom éves korában világhírűvé lett Washington szobrával. (Egy fáradt lovon, kissé meggörnyedten ül a nagy polgár; megtörtént a diadalmas békekötés, az Egyesült Államok függetlensége meg van alapítva; Washington elvégezte dolgát; mindjárt száll is le a ló hátáról, leoldja kardját s lesz a fővezérből is olyan munkás, kötelességeihez hű polgár, mint a többi, kiknek hazát és szabadságot szerzett.) Azóta dicsőség és vagyon csak úgy áradt eléje. Megnősült, egy szőke amerikai leányt vett feleségül, kiből néhány hónap alatt ünnepezt szépség lett Párisban, hol a nagy verseny közepette a női szépségnek is éppen úgy meg kell küzdenie a diadalért, mint egyéb tehetségnek, - kegyetlen, néha erőszakos tusa után boldogul csak némelyik, mást meg szolgál a szerencse s hamar érvényesül. Milyen tanulságos könyvet lehetne írni egy-egy asszony szépségének a történetéről!... És hány asszonyt ünnepelek, hogy szép, pedig nem az, mint egy-egy divatos kép, szobor vagy könyv, mi csodáljuk s majd az unokáink nevetik a gusztusunkat. Az ő felesége, a mint így visszaemlékszem rá, csakugyan szép asszony, öltözni pedig vakmerően tudott; Liberty klasszikus redőket vető kényes szöveteit ő tette kapósakká Párisban s ő kezdte azt a kissé édeskés, egyszerűségével kaczerkódó madonnaszerű és mégis frivol divatot, melyhez Fra Angelico képeiről és Botticelli freskóiról szedték a motívumokat a mult esztendőkből. Szép asszony... de tudja Isten... az ilyen asszonyhoz nagyon hangulatos verset írhat, a ki tud, képet is lehet festeni róla nagyon szépet, de jobb, ha más veszi feleségül, például valami merész bankár, kinek telik az ilyen fényűzésre és reklámnak is czélszerű egy ünnepezt feleség, mikor szindikátust toboroz az afrikai aranybányáira; művésznek azonban jobb az olyan Hamupipőke, a ki úgy meghuzódik az íróasztalunk mellett, vagy úgy el tud veszni a műterem valamelyik fülkéjében, hogy keresni kell, ha dicsekedni akarunk neki, - de mikor nagyon izzadt az ember homloka, akkor híni se kell, jön magától, letörli homlokunkról a verejtéket a nélkül, hogy szellemes megjegyzést tenne s legföljebb csak annyit mond: „Édes uram, hogy elfáradtál...” Nem akarok rosszat mondani egy szép asszonyról, annyi azonban bizonyos, a Rupert műtermében is megesett, hogy nem a szobrokat néztük, hanem inkább a feleségét, ki ezt nem vette rossz néven. Egyszer észre vettem, milyen kedvetlenül harapott ajkába Rupert, hallván, hogy a felesége azt emlegeti, mennyi a megrendelésük! Hogy egy 300.000 frankos newyorki ajánlatot el se fogadhatott!... Rupertben egy porcika se volt a hagyományos bohém tempókból, tökéletes angol gavallérnak ismertem örökké, művészetéről csak a legbizalmasabb körben szólt, olyankor is inkább általánosságokban, panaszolva, milyen művészet ellenes az, hogy manapság kénytelen a szobrász kézműveseket alkalmazni, hogy mennyi elvész így az alkotás közvetetlenségéből és lelkesen beszélt néha, mennyire szeretné, ha saját maga faraghatná márványba is minden ideáját!

- Ki fizetné azt meg!? - szólt közbe egyszer a felesége. Rupert, mintha pók hullott volna az arczára, úgy kapta föl a fejét s egyébről kezdett beszélni.

Azt már említettem, hogy négy év előtt elhagyták Párist s haza mentek Filadelfiába. Három év előtt olvastam, hogy Rupert a rabszolgák felszabadításáért vívott harc emlékszobrán dolgozik, melyet mesés arányokban rendelt meg nála a híres kommodore Vanderbilt valamelyik dédunokája; a francia lapok másfél millióra tették a megrendelés tiszteletdíját s így valószínű, hogy egy fél milliót csakugyan rászánt a nábob a szoborra. Majd mindjárt megkérdezzük magától Ruperttől.

Bement Miss Lóna után a boxok közé s lementem én is. Olyan nyugodtan szorított velem kezét, mintha együtt pokkerezünk volna az este. Ugy illett, hogy első sorban a felesége hogyléte után tudakozódjam.

- Ő nagysága is Bouveletben van?

- Nincs itt.

- Párisban?

- Meglehet - válaszolt Rupert. - Nem tudom, - tette hozzá s nyomban bemutatott Miss Lónának.

Mialatt én zavartan próbálgattam a Miss számára valami bókot, Rupert a ló szügyét czirógatta.

Az is meglepett, hogy a Miss milyen bizalmasan szólott hozzá. Egy csöppet sem azon a czimboráskodó hangon, melyen azok szoktak velünk beszélni, kiknek így a boxok környékén kurizál az elkeseredett ember, de igazán úgy, a hogy a régi jó barátok beszélnek egymással.

- Együtt vacsorázunk? - kérdezte tőle a Miss.

- Hogyne - válaszolt neki Rupert, mire a Miss rám tekintett, aztán megint Rupertre, ki biztatóan bólintott neki. A Miss tehát engem is invitált: - Akar velünk vacsorázni?

Megköszöntem. Szívesen.

- A gyerekek nem fogják a barátját zsenirozni? - fordult ismét Ruperthez a Miss.

Valami furcsa arcot vághattam.

Persze, így trikóban, lovagló ostorral kezében, cilinderrel kontya fölött, furcsán is hangzik az: a gyerekek... Meg miféle gyerekek, hogy az én korrekt angolomtól kéri a rájuk vonatkozó tanácsot!?!...

Rupert elmosolyodott. Miss Lóna elnevette magát, pukedlit csinált és ránk bizta, hogy értsük meg egymást.

Rupert mellé éppen ekkor bukfenczezett be egy fehérre mázolt képű bohóc, fekete kakas volt a homlokára pingálva és szidta a svejczieket: kocsonyát kéne főzni valamennyiből!...

Neki is bemutatott Rupert, hogy az a direktor és egyszersmind a Miss férje; a gyerekek is begurultak, három fiucska és egy kis leány.

Rupert eléjük tartotta a sétatálcáját s a mint sorra átugrottak rajta, úgy mondta a nevüket: Piff!... Paff!... Puff! és Alló!... Alló volt a kis leány, az kaczagott a legédesebben.

- Nem az enyimek! - szólt Rupert. - Elég kár!... Mig lemosakodik a familia, addig fordulhatunk egyet.

Karon fogott, kimentünk a tópartra.

Kíváncsi voltam, hogy került ebbe a kompániába Washington mestere? Mit keres itt, a bohócok közt és Miss Lóna mellett az én gavallér angolom, ki Bouveletben is legalább smokingot huz hat óra után? A czirkuszból távozó emberek is nagyon megnézték, kérdezősködnöm azonban, ugy-e izléstelenség lett volna? Ő kezdte magyarázni a dolgot.

- Lássá, hogy megcsudálnak? Én vagyok itt az a hagyományos angol, ki a czirkusz-diva után utazik, szerelmes belé, vagy azt lesi, hogy mikor szegi a nyakát...

- De hát tényleg?...

- Tényleg. Három éve velük kódorgok.

- Ugyan!?

- De úgy.

- A felesége?

Vállat vont.

Önkénytelenül megálltam. Elbocsátotta a karomat.

- Ön tehát Miss Lóna -

- Oh dehogy! - vágott szavamba, mielőtt befejezhettem volna kérdésemet. - Szó sincs arról, a mit ön gondol. Nem is képzelem, milyen tisztességes családi élet folyik abban a zöld kocsiban.

- Ne vegye rossz néven, de így még kevésbé értem, hogy került ön ebbe a különös társaságba?

- Hogyan?!... Mint a kutya, a kit otthon leforráztak s ki üvöltve neki eredt az országútnak. A hol aztán írt kentek a sebére és megczírógatták, hálásan ott maradt.

Néhány pillanatig szótlanul ballagtunk egymás mellett.

- Talán olvasta, - kezdte halkabban, - hogy egy nagy megrendelést kaptam három év előtt Filadelfiában. Tetszett a téma. Azt kellett kifejeznem, mint kél a rabszolgák védelmére a humanitás. Ugy terveztem, hogy mint a farkasok elől a riadt nyáj, egy rakás szerencsétlen bújik össze egy barlang előtt, a barlang már teli van velük s a kik nem fértek be, azok ott tapossák egymást rémültükben a barlang nyílása előtt; - két lovas hajcsár ostromozná őket, két barom annyi embert, de eléjük állt egy nőalak, fegyvertelenül, szeliden s az egyik hajcsár lova ágaskodva horkant vissza tekintete elől, a másik hajcsár pedig önkénytelenül lekapta bozontos fejéről nagy texasi kalapját...

Ezen a nőalakon kellett kifejeznem, hogy tulajdonképpen mit akarok mondani. Azt kerestem hónapokig. Eleinte a feleségem ajánlkozott modelnek hozzá, de sehogyse találtuk a természetes pózt, színpadiasan patetikus maradt az alak, akárhogy próbálgattam, az arc pedig... Szóval, nem az volt, a mit én akartam.

A mellékalakhoz volt egy sereg modellem. A külvárosokban szedtem össze őket. Ott találtam ezt a czirkuszfamiliát, nagy nyomorúságban; mikor betelepítettem őket egy kerti pavillonba a műtermem közelében, olyan hálásan ijedtek meg a váratlan jólétől, hogy álmodnom se lehetett volna alkalmasabb típusokat a rabszolgáim alakjaihoz.

Kitty, - Miss Lónának ez a tisztességes neve, - három alakomhoz pózolt. Egész nap szükségem volt reá, három óránként kapott néhány percnyi pihenőt; ilyenkor kiment, de valahányszor visszajött, megmagyarázhatatlanul szebb volt az arczkifejezése, kipirult s volt a tekintetében valami, a mit én így szavakkal nem tudok önnek megmagyarázni.

Egyszer utána mentem.

A műterem mellett levő ruhatár lépcsőjén ült. Félhomályban, az ura mellett s a kis leányát szoptatta, ezt a kis Allót... Soha én nemesebbül nőnek a nőt nem láttam! Csak úgy sugárzott arczáról mindaz, a mi Messiása lehet az emberiségnek! Azt hittem, megbolondulok örömben... Ez az, a mi nekem kell!!!... Reszketve lestem az arczát, aztán nesztelenül siettem vissza a műtermembe, hogy följegyezzem, a mit láttam. A világért se szóltam volna neki, hiszen nem tudta volna ő azt kommandóra ismételni a pózoló padon, de mikor három óránként kiment, utána sompolyogtam s lestem, hogy táplálja kis porontyát, milyen csudálatosan szép, boldog s jó olyankor...

Egy hét alatt összeloptam így annyit, a mennyi az én rabszolgáim Kherubinjára kellett.

Éjszakánként bezárkózva, villamfény mellett dolgoztam; a betörő érezhet olyan szorongást, mint a melyet én éreztem minden neszre, hogy jön valaki és kisiklik kezem közül a zsákmányom. Soha se tudom megcsinálni, ha valaki meglátja, mielőtt készen lenne!... Magam öntöttem az agyagot, magam pólyáltam vizes ruhákba a vázlatot s az állványt nappalra betoltam, eldugtam a műterem erkélyének lépcsője alá...

A lázas munka kimerített, ideges rángatózások kezdődtek a karjaimban, ez a szobrászok réme. Elhatároztam, bár nehéz szívvel, hogy néhány napig nem dolgozom; sokat sétáltam s nagyokat úsztam. Kittynek az ura kísért egy csolnakon...

Hazaérkezve egy nap, a komornyik jelenti, hogy milliomosom a műteremben várakozik reám a feleségemmel...

Oh, az iszonyú volt!...

Ott álltak rejtegetett vázlatom előtt, előhúzták, kibontották a vizes kendők közül. Inkább engem nyúltak volna meg!...

Alig voltam képes uralkodni magamon.

És azok a banális megjegyzések! A sok undorító bók!

Még kritizálni merte, hogy nagyon szép, de kissé izé!... Hogy a másikat, a feleségemről mintázott alakot, ha nincs ellenemre, inkább óhajtáná!...

Szerettem volna kiutasítani. Észrevette s kotródott.

A hogy ketten maradtunk, még a feleségem tett nékem szemrehányást, hogy nem tudok bánni az emberekkel, kockáztatom a karriéremet, ha így bánok a megrendelőimmal, hogy annak, a ki egy fél milliót fizet, joga van... stb. stb. Képzelteri!...

Délután, ráadásul, megirta a Meczenásom, hogy határozottan az első vázlatot óhajtja. Feleségem nem is iparkodott palástolni meglegedettségét. De nézze! - s hasztalan magyaráztam neki, mennyivel kifejezőbb, művészileg mennyivel nemesebb a második vázlat.

- Az a kötéltánczosné!? - szólott lenézőleg...

Hát ilyen mérhetetlen messze vagyunk egymástól!? Ilyen fogalmai vannak a művészetről? Hát nincs a lelkében, csak hiuság?! Már ezután nem voltam képes uralkodni magamon.

Szobrot akar, magának?!...

Czinikusan felelte, hogy igen, megérdemli tőlem, hogy ő legyen a szoborcsoportozat főalakja.

Miért!?

Mert neki köszönhetem a megrendelést. Nemcsak ezt, a többi is.

Neki!?...

Mert ő öltözködött, mert ő szalont tartott a műterem mellett s oda tudta csődíteni a milliomosokat, kik megfizetik a művészt szutykos bankóikkal, mert ő divatba hozott, mert ő volt az én eleven reklámom!?...

És lássa, talán igaza volt, talán csakugyan neki köszönhettem az én irigyelt karriéremet... Hisz tehetsége másnak is van, de mikor nem olyan ünnepezt szépség a felesége!...

Otthagytam hát az egész butikot s azóta ezekkel a kötéltánczosokkal kódorgok. A legénykori vagyonom, azt szalon nélkül kerestem, bőven elég, hogy ők ne nélkülözzenek s én is válthassak tiszta inget mindennap. Nékik is jó, nekem is. Meg mintha családjá is volna az embernek. Piff! Paff! Puff! és Alló!...

Nos, érti most már, hogy kerültem ebbe a különös kompániába?

- Hát a művészete? kérdeztem utóbb.

- Soha inkább művész nem voltam, mint most. Hány szép szobrot faragok én így képzeletben ezekből a hatalmas svájci sziklából! Hogy csinálná meg? A mit az ember el tud gondolni, az olykor nagy, sőt hatalmas, de amit megcsinálunk, az nevetségesen kicsi, nyomorúság,

szánalmas, olyan hitványság! Píszmogni egy márványtömbbel, hogy abból nyalogasson ki valami veszendő játékszer, mely néhány száz év múlva roncsokká lesz?!... Nagyot, valami olyanformát, mint a milyet az egyiptomi művészek próbálgattak, egész sziklából egy-egy alakot, hogy legalább addig éljen, míg... Tudom is én!... Nézze, ott a Naye-sziklát (a hold éppen oda vetett) hatezer láb, az már valami, - alatta a cauxi hegy. Mintha egy alak ülne egy trónuson!... Ha abból faraghatta volna ki Mózesét Mikhel Angeló!! Higyje el, Mózes legszebb része ott zsibbad, bent veszett a márványban; kicsi volt az a rongy márványtuskó arra, hogy akkora gondolat elférjen, érvényesüljön benne. Ezer, meg ezer esztendő és millió véső kellene hozzá, nem egy rongyos emberélet s két ideges kar... Mit akar egy ember?! Férjen meg sorsa keretei közt. Ha boldog akar lenni, nincs más, csak a család, egy csomó gyerek. Nem parádéval. Nomádul, a hogy ezek élnek. És lássa, ezek művészek, meg is tudják csinálni, a mit elképzelnek. Még mindig nem ért?

- Nem. Önből a pillanatnyi meghasonlás beszél. Más a magyarázata annak is, hogy itt találkoztunk.

- Azt hiszi?... Maguk, író emberek, azt gondolják, hogy olyan a lélek, mint egy mellény, a mit ki lehet fordítani, szétfejtteni, ez a bélés, az meg a szövet, ennyi a gomb, ennyi a zseb rajta...

- Igen, igen! Ön szerelmes a feleségébe, azért hagyta ott?

Keserűen kaczagott szavaimon.

- Akkor hát a Missbe szerelmes.

- Abszurdum!

- Persze, hogy abszurdum. De mégis ez van ott azokban a mellényzsebekben s ön nagyon jól tudja.

Hallgatott.

Visszafelé mentünk. A három fiu szaladt elénk, hogy terítve van.

Alig ismertem Miss Lónára, kedves, szép angol asszony lett belőle, az urával karonfogva jöttek felénk. Két zöld kocsi között olyan sátor volt feszítve, mint a milyet a tengerparti fürdőkben szoktak használni s ott várt a tisztán, angolos gonddal terített asztal.

- Képzelje, - szólt az asszonyhoz Rupert, - ez az én író barátom azt vitatja, hogy szerelmes vagyok önbe!

- Eleinte én is azt hittem, - válaszolt az asszony helyett az ura, kibén senki rá nem ismert volna arra a bohócra, kinek a homlokán egy fekete kakas éktelenkedett az imént.

(Montreux, 1898.)

VASÁRNAP.

Vasárnap reggel volt.

A Marne partján, a fűzfaberken túl, hova, így májusban, mélázni és uzsonázni járnak ki a természetért vasárnaponként rajongó párisi familiák és szerelmesek, a hol nefelejcs, meg vizi liliomot is lehet találni, ha másokat megelőzve, jókor érkezik az ember, - kissé Nogent fölött, hol a nagy zsilipek vannak: komótosan pipázgatott Lukács mester, nézve, mint mosdatja a ladikot felesége, a szorgalmas és szelíd Márta asszony. Közbe káromkodott egy-egy sort, szidta a feleségét; oka ugyan nem volt rá, de ez már szokás, meg hogy ránczban tartsa a fehérnépet.

- Persze!... Tán leszakad a körmöd, ha megtörülnéd azzal a spongyával még egyszer?! Azt várjátok talán, hogy én nyuljak oda? Azt emlegetitek meg, aszondom!... Mit jár a szád megint?!

Az asszonyról csurgott a verejték, nagyon buzgón súrolta a ladikot s meg se mukkant. Csak egyedül volt a csónakban, de Lukács gazda úgy szidta, mintha legalább is hárman lettek volna s mind a hárman az ő robotköteles szelíd feleségei.

Lukács a révész itt, híd nem lévén a közelben, ő közvetít a két part közt, - illetőleg az asszony kezeli az evezőt, Lukács mester pedig kormányoz, dirigál és káromkodik, kivált vasárnap, mert akkor több a dolog s hogy szaporábban menjen a munka.

A tulsó partról kiáltozás hallatszott s kézzel-lábbal integettek a rév felé.

- Jó! jó! csak óbégassatok! - vélekedett Lukács mester, abban a hiszemben, hogy az átkelés végett kiáltoznak. - Mindig sietnek, akár a hideg lelné őket. Várjátok, majd rátok kerül a sor!...

Ismét az asszonyhoz intézte szavait, imígy buzdítva őt:

- Hát azzal a ladikkal mi lesz? Meddig nyalogatjátok még?!

Ekkor, nem messzire a révpadtól, egy embert vetett föl a víz.

- Jézus! - sikoltott Márta asszony, - egy ember!

Lukács gazda ki se vette fogai közül a pipát.

- Egy ember! - sivített az asszony. - Lukács! hát nem látod?

- Ne koptasd a szád! Tán én vak vagyok, vagy mi?

Az illető bukdácsolt, kapálózott, még élt, de alig egy pillanat s ismét elmerült.

- Siess hát, a jó Isten áldjon meg!

- Bizton a zsilipekre vitte az istennyila, onnan veszekedett le. Mert egyre ott tekeregnek, sajnálják az embertől azt a rongyos két garast!... Most hát igyál! - filozofált a révész, miközben zsebre dugta pipáját.

- Hát van lelked, te ember?! - nógatta őt Márta asszony s rémulten kapcsolta be az evezőket; reszketett és imádkozni is kezdett.

Ezalatt a szomszéd korcsmáros is előballagott s mások is gyültek a partra. Lukács gazda tempósan lépett a csónakba.

- Jó! jó!... Csak rám kell bízni... Még mindig szuszogsz? - förmedt a feleségére, ki már akkor dolgozott az evezőkkel.

Csakugyan, Lukács mester szerencsésen ki is csáklázta az illetőt.

Sekély folyású ott a víz, éppen könyökre fordul a part; Lukács addig kotorászott, míg végre a csáklá kampója belé akadt az illetőbe; éppen a hóna alatt fogta meg, csak húzni kellett. Márta asszony is jól belékapaszkodott („Úgy! úgy! te meg tátsd csak a szád!”) s behúzták a ladikba. Már akkor nem mozdult. Lukács mester szakértelemmel, úgy helyezte el a csónakban, hogy a feje mélyebben feküdjék, mint a teste. Márta asszony holtápadt volt, nem mert rá se nézni, („Azt a finom természeted!”...) egyre imádkozott.

Az illetőt kivitték a partra.

Micsoda tolakodás volt már akkor ott!... Meghalt! borzasztó!... de azért valamennyien látni akarták s mindenki tudott tanácsot, mit kellene csinálni.

Lukács összeszidta a feleségét, aztán ő vette át a vezérszerepet a mentés további művelete körül.

- Az a szerencséje neki, hogy éppen itt voltam én. Ha egy kicsit lejjebb sodorja a víz... - intett, hogy akkor *kampecz*, - ha maga Gábor arkangyal csákláznék is utána! Mert kutya egy víz ez!

Valaki azt tanácsolta, hogy jó lesz már dörzsölni is az illetőt.

- Nekem beszél az úr!? - szólt neki foghegyről, Lukács mester. - Nekem!? Tán ez az első, azt hiszi az úr!?... Tizenegyet, érti az úr, tizenegyet! - s bökölte büszkén a saját mellét, a mi azt jelentette, hogy ő már tizenegy ilyet húzott ki. - Ez a tizenkettedik.

Márta asszony ezalatt buzgón dörzsölte az illetőt, kiből dült a víz, de nem moczczant. Legombolták a ruháit - elég tisztességes gúnya volt rajta, a szíve nem vert. Egy leány, kis párisi fruska, de nagyon csinos, ajánlotta, hogy tükröt kell a szája elé tartani, azon meglátszik, lélegzik-e még; nyújtotta is a puderes szelencéjét, annak a tetején volt egy tükröcske.

Már ekkorra Lukács mester is nekigyürközött s látni lehetett, milyen horgonyok, evezők és szívek vannak a karjaira tetovírozva.

- Az a fő, hogy levegőt fújjunk a tüdejébe.

Egyéb erre való holmi nem lévén, egy papiros szivarszopókával meg is cselekedték, illetőleg Márta asszony vállalkozott erre is, miután nagyot káromkodván, Lukács gazda az ő markába nyomta a szivarszopókát.

És lám, mintha megmozdult volna az illető. A melle lassan emelkedett, pillái megrezzentek, éledni kezdett.

- Mi!?... Mit mondtam!?... Nem megmondtam!? Az ilyenkor a fő, hogy levegőt fújjon az ember a tüdejébe.

Nagyon örvendett mindenki; harsányan megéljenezték Lukács mestert és nyomban, - még ugyan csak alig kószált a lélek az illető körül, - meg akarták jutalmazni őt.

Egy pepita nadrágos úr, ki nyilván kereskedősegéd valamely divatüzletben, mert igen piros nyakkendőt viselt és ő kísérte a kis párisi leányt, azt ígérte, hogy közölni fogja az esetet egy képviselő barátjával, mert okvetetlenül dekorálni kell Lukács mestert, a bátor, életmentő révészt. (Éljen!!) Ígérte, hogy ő tanúskodni fog a történetekről és a többiek is megígérték ezt; mindazáltal, voltak, kik tanúskodásról lévén szó, ösztönszerűleg óvatosan hátrább húzódtak. Egy házmester, ki családjával rándult ki a zöldbe és horgászni is szándékozott, praktikusabb

ajánlatot tett: meg kell jutalmazni Lukács mestert! Úgy van!... Azonnal gyűjtést indított és akadt a folyton szaporodó közönség között olyan is, a ki ezüst pénzt adott e célra.

Márta asszony pedig szakadatlanul dörzsölte az illetőt s boldog volt a jó asszony, látva, hogy éled, már szép csöndesen lélegzik is.

Lukács gazdának csudálták a karjait, mert nemcsak a tetovírozás érdekes rajtuk, de mikor megfeszíti, akkora izmok dagadnak ki, mint egy kis nyúl.

Ismét éljeneztek, ezuttal az illetőnek, a ki megmozdult, felült. A korcsmáros rögtön szaladt konyakért, az majd teljesen talpra állítja.

- No, atyafi! Mi ujság odaát? - kérdezte az illetőt Lukács gazda.

Bambán, ijedten, mintha csakugyan nagy messziről, akár a felhők közül pottyant volna ide, tekintett körül s megborzongott.

- Fázik szegény! - sajnálta őt az asszonynép. - Persze, ilyen bő fürdő után!...

Itatták s mohón nyelte a konyakot. Ki is pirúlt, de még nem szólt. Vékony nyaku, olyan nagy fejü legény volt, a minőket Leempoels szokott fősteni a gyárból kívánszorgó munkás alakok közé; csupa hektika az egész ember.

Ekkor, persze, egy hivatalos egyéniség, a zsandár is elékerült. Vasárnapi díszben volt ő is, rettenetes bajusza nagyon kipödörve, ragyogott rajta a sok ezüstös paszománt.

Gyanakodó pillantásokkal tekintette át a helyzetet, látszott rajta eltökélt szándéka, hogy csak annak fog hitelt adni, a miről meggyőződést szerez és nem engedi magát egykönnyen félrevezetni.

Eleinte szótlán volt, mogorva és zárkózott.

Lukács mester adta elő az esetet:

„Itt ülök én, hát egyszer csak azt látom, hogy ott sodor a víz, stb. Csónakba ugrom, egyenest oda evezek stb. Megmentettem stb. Az a szerencséje neki, hogy én, stb.”

A közönség bólintott, helyeslő kifejezésekkel kísérte a mondottakat, igazolta a történeteket, valósággal tüntettek Lukács mester mellett.

- No, no! - szólt az ezüst paszomántos zsandár s megérlelődött benne az elhatározás, hogy jegyzőkönyvet kell fölvennie az esetről.

Impozáns volt az, mily ünnepélyesen vonta elé kebléből, az ezüst paszomántok és ragyogó zsinórok, meg fényes gombok közül tárczáját, a jegyzetek számára szenteltet s mily szertartásosan nyalta meg plajbásza hegyét. A gyanu és bizalmatlanság azonban nem tünt el lelkéből és összeránczolt homlokán, valamint fürkésző szemében is kifejezésre jutott.

Lukács mester, mindenekelőtt pontosan bediktálván saját nevét és saját címét, újra előadta az esetet:

„Itt ülök én, stb. Csónakba ugrom, stb.”

Az illető ezalatt megszáradt. Nem kell feledni, hogy május volt, gyönyörű tavasz, süttött a nap. Mintha semmi köze se volna a dologhoz. Ő nem szólt, szomorúan nézte a fényes vizet. Szóltak hozzá, összerezzen, nem felelt. Lassan gombolgatta magára kissé még nedves ruháit. A rendőr hozzáfordult:

- És mi?! Halljuk tehát most az ipsét?!

Olyan idegen nyelven hebegett valamit, senki se tudta, milyen nárczió lehet. Talán magyar?... Meg volt riadva s most kezdett még igazán reszketni.

- Tessék! - tört ki a zsandár, a rend ezüst paszomántos öre. - Gondoltam! Persze még francziául se tud!

Már ezután még jobban haragudott és még több bizalmatlansággal viseltetett az egész história iránt.

Márta asszony kelt védelmére az illetőnek; ő biztatta, hogy szóljon és sikerült is egy-két francia szót kierőszakolnia belőle.

Igy került ki apránként, hogy szűcs (fourrurier) az illető, emlegetett valami kórházat (hôpital) is, mit - miként azt a horgászásra érkezett házmester helyesen magyarázta, - bízvást el lehetett hinni neki, mert sok a hektikás szűcs Párisban.

- Jóformán mind hektikásak, - mondta valaki.

- No, no! - vélekedett a zsandár és mindezeknek nagyon kevés hitelt látszott adni. Ugy bólintgatott, mint a ki átlát a szitán, csak nem szól egyelőre még semmit. De majd megtudjuk mi mindjárt, hogy hol itt az igazság!

A korcsmáros vetette közbe magát az illető érdekében. Utóvégre, bárkit érhet baleset. Az ember meg akarja spórolni a révpénzt (az is pénz!), át akar ballagni a zsilipeken, kicsit megszedül, puff, benne van, az ördög elviszi... Hát nem igaz!?!...

A zsandár fagyos gyanúja olvadozni kezdett; nyilván az összes eddig hallott érvelések közül a korcsmáros szavainak volt hajlandó legtöbb hitelt adni. A korcsmáros különben is úgy pislogott rá, mint azok szoktak, kik egyébként is értik egymást.

- Valami igazoló papirost szeretnék látni! - szólott engedékenyebb tónusban a zsandár.

- Papirost! papirost! - beszélt ismét védencze érdekében a korcsmáros, - eláztak a papirosai!

E tréfa általános tetszést aratott a közönség körében s a zsandár is mosolygott, de olyan tartózkodóan, hogy hivatalos méltóságán csorba abszolute nem esett.

- De hát hol lakik? Mi a neve?

Az illető szólt valamit, mert nagyon biztatták őt, hogy diktálná be a címét.

- Tessék, itt van! - diadalmaskodott a korcsmáros s ő diktált be a jegyzőkönyvbe egy címet és egy nevet, ha csak az kell!...

A zsandár megadta magát s miközben jegyzeteit tekintette át, irgalmasan nem vette észre, mint kotródik el az illető. Segített neki mindenki, tuskolták, tolták, hogy csak siessen, - el is ment, oldalozva, el, a fűzfa berek felé.

A zsandárt karonfogta az érdeemes korcsmáros, kissé még emlegették az ügyet, aztán mindenki meg volt elégedve s ment a maga dolgára. Márta asszonynak meghagyta Lukács mester, hogy tiszta legyen a csónak, „ha jót akartok!” Márta asszony tehát neki állt és súrolta a csónakot. Lukács mester pedig szintén benézett a korcsmába. Kihallatszott, a mint beszélte az ujonan érkezőknek: „Itt ülök én, stb... Csónakba ugrom, stb...”

Az illető pedig lefeküdt a fűzfaberekben, egy zsombékos helyen, a hol nefelejcskek is voltak és a hova apró aranytallérokat szórt be a nap, sokat, sokat. Jól eső melegséggel kábitotta testét az imént ivott konyak, csakhamar elszunnyadt s jóízűen aludt.

Már sötét volt, késő este, mikor dideregve fölébredt.

Éhes volt és szomorú. Egy darabig nem mozdult, rágicsálta a kezeügyébe eső friss hajtású fűzfaleveleket. A korcsmában táncoltak zongoraszóra.

Talán éjfél felé járt már az idő, midőn kíváncszorgott a berekből, fölment, vissza a zsilipekhez s ott óvatosan, lassan, nehogy valaki meglássa, fölmászott a zsilippárkányon és a folyó közepén lecsúszott a vízbe.

Összeesapott fölötte a víz, alig loccsant. Nem vette észre senki.

(Páris, 1899.)

SZÁRADT IBOLYÁK.

...Ámor nagy isten, gyermekeim - szólott az öreg Philetas. - Fiatal, szép és szárnyai vannak. Hatalmasabb, mint maga Jupiter. Ő uralkodik a csillagok fölött. Ő az elemeken; kormányozza a világot s úgy vezeti a többi isteneket, miként ti irányítjátok a pásztorbottal kecskéiteket és bárányaitokat... Magam is fiatal voltam valaha és szerettem Amaryllidát; akkor bezzeg eszembe nem jutott, hogy egyem vagy igyam, sem pihenésre semmi vágyat nem éreztem én; dobogott a szívem; testem reszketett; sírtam és kiáltoztam, mintha vert volna valaki; hallgattam, miként, a ki meghalt; a folyamba vettem magam, mintha tűz emésztett volna...

Longus; „Daphnis és Chloé.”

Nincs egyéb a világon, gyermekeim, szólott az öreg Philetas, csak a szerelem...

Szerelemről szól ez a história is.

Nem tudom se az elejét, se a végét: egy sóhajtság annyi milliók közül, elszállt már régen, Isten tudja hova; vagy talán egy csók, egy régen, régen elveszett csók, Isten tudja, ki találja megint meg.

Két ember szerette egymást, boldogok voltak vagy talán boldogtalanok: az örök, ócska história, mindig egyforma.

És nincs, még sincs egyéb a világon, csak a szerelem.

Teli volt egy egész kis fiók vele, agyonszáradt, öreg ibolyával. A fiók annak a rózsafából mivelte írószekrénynek az egyik titkos fiókja, melyet mi örököltünk urabátyám után s mely valaha urabátyám feleségének, Anna néninek az írószekrénye volt. Tavasz elején, mikor besüt rá a fiatal kedvű nap, igazán érzik a rózsaiilat belőle, mintha megélednének azok az öreg deszkák. Milyen szép szerelmes-leveleket lehetne írni rajta még mindig!... Két karcsu oszlopon nyugszik a teteje, az oszlopok között nyílik le az asztallap és ott sok, sok kis fiók van (közepütt egy tükör), köztük két titkos. Titkos!?... Gyerek voltam, székre kellett még állnom, hogy fölérjek a fiókokig, de már akkor is jól tudtam, hogy nyílnak azok a titkos fiókok. Tudtam azt is, hogy ibolya szárad az egyikben, hanem akkor még nem az ilyesmi érdekelt engem.

Akkor egyáltalán nem igen szerettem urabátyáméknál lenni. Roppant nagy csönd volt ott és sok öregség.

Át kellett menni a hídon, aztán egy bús piaczon, hol néhány öreg asszony bóbiskolt az almás kosara mellett, várva a vevőket, kik soha nem jöttek. Aludt ott mindenki. Egyszer láttam az éjjeli baktart, talán már dél felé járt az idő, még mindig ott szundikált egy lábas ház kapuszurdékjában. A pereczes gyerek átszaladt a piaczon, nem mert kiáltani, csak mikor már a hídra ért... Aztán egy kicsit dombnak kellett baktatni s ott volt a ház. Olyan omló vakolatú, tüdőszínű öreg ház, melynek soha senki nyitva nem látta az ablakait.

A nappaliban, a néni szobájában voltunk; nem is mertem volna én ott rosszul viselni magamat; annyi, de annyi tömérdek csönd volt ott, hogy egy kis székreccsenés úgy hangzott, mintha gerenda tört volna ketté. Mindíg arra vágytam - bárcsak jönne már valaki, hogy ne lennénk ilyen magunk!... Ellestem az ablak mellett, egész délután, - nem jött senki.

A néni?... Milyen is volt?...

Emlékszem a nézésére, csupa jóság volt; a mosolygására, az is olyan édes, olyan szelíd, olyan jóságos volt; emlékszem szép csöndes mozdulataira, olyanok voltak, mint az elhaló orgonaszó úrfölmutatás előtt a templomban; emlékszem a kezére, karikagyűrűs fehér kezére, csak az édes anyám keze tudott engem úgy megcziróztatni... És ő rá még sem emlékszem, csak a szeretetére s a mi belőle maradt a lelkemben, azt képzelem már régen, mindig azt képzeltem azokba a leányokba és asszonyokba, kikbe szerelmes szerettem volna lenni. És egy-egy hirtelen nevetése is eszembe jut néha, olyankor egészen gyerek volt, mint én, szinte vártam, hogy kiáltani fog: „no most, fussunk!... fogj meg!”, vagy „én elbujok, te keress!...”

Ha panaszkodtak néki, hogy rossz voltam, búsan nézett rám:

- Miért okozol nekem szomorúságot? Búsulok, ha kedvezőtlen nyilatkozatokat hallok felőled. Azt akarom, hogy mindenki szeressen!

Széke mellé simúltam. Mosolygott:

- Kedves vagy!... Hizelgés nélkül is lehet kedves az ember...

Nagyon híven emlékszem a bácsi sétapálcájára is. Porcellánból volt a fogantyúja és szép kis rózsák, meg nefelejcsék voltak a porcellán gombon. Szerettem volna olyat, de ha a kezembe vettem, urabácsi rögtön szólott:

- Addig játszunk azzal a bottal, míg leejtjük.

Urabácsi többes számban, kivált harmadik személyben szokott beszélni és mindig igazságokat mondott, mint a franczia-német grammatikám:

- A ki feszeleg a széken, az le fog esni. A ki sok édességet eszik, az el fogja rontani a gyomrát. A ki pajkos magaviseletű, azt ki sem szereti.

Urabácsi mindig be volt gombolkozva nyakig és úgy viselte magát otthon, mintha csak vendég lett volna a néninél, kivel szemben roppant udvarias és gavallér volt. Soha, azóta se láttam senkit, ki olyan szép czeremóniásan tudna egy hölgynek kezét csókolni, mint ő a feleségének.

Mikor velem beszélt (harmadik személyben), rendesen egyik kabát-gombomat fogta s forgatta. Volt eset rá, hogy már nem is velem beszélt, hanem Sándor bácsival, mintha én ott se lettem volna, de a gombomat még sokáig nem bocsátotta el.

Sándor bácsi az urabácsi barátja volt.

Ő is öreg volt, fehér haju, de ő nem volt úgy begombolkozva, mint urabátyám s mikor ő érkezett, minden nap, délután négy órakor, mintha egy kicsit neki fiatalodtak volna mind hárman, a tűz is azonnal vidámabban lobogott a kandallóban.

Pedig nem sokat beszéltek.

Üldögéltek a tűz előtt, Anna néni stoppolt vagy horgolt. Sándor bácsi föl-fölvette a legurult pamut gombolyagot. Urabácsi is lehajolt utána, de ő inkább csak úgy, udvariasságból.

És olyan meglegedetten mosolyogtak mind a hárman, mintha egész délután jóízűen beszélgettek volna.

Hét óra felé rendesen készülődni kezdett Sándor bácsi, hogy ő most megy.

- Nem akarsz velünk vacsorázni? - kérdezte tőle, rendesen, minden este hét órakor urabácsi.

- Csakugyan! - marasztotta őt mosolyogva Anna néni is.

- Hát jó! - mondotta Sándor bácsi és maradt.

Anna néni átment az ebédlőbe, terített. Pedig úgy is rendesen terítettek Sándor bácsi számára is.

- Mintha kissé sápadt volna ma, - mondá halkán, Anna néni után intve, Sándor bácsi urabátyámnak.

- Kissé talán meghültünk, - válaszolt urabácsi.

És ez mindig, mindig így volt.

Na most! - gondoltam néha - ma lesz valami! Nem tudom mi, de valami, akármi, nem olyan, mint minden nap!... Semmi. Soha, de soha... Azt hittem, hogy ez borzasztó és félttem akkor az öregségtől.

Először Anna néni halt meg. Elaludt éjszaka. Emlékszem a temetésre. Szinte olyan csönd volt, mint máskor. Sok ember volt a piacon, de csöndben. Az almáskofák a rendes helyükön ültek, senki se vett tőlük semmit.

Aztán meghalt urabácsi. Hamar, alig néhány hétre a néni után.

Sándor bácsi is meghalt. Nem is igen gondoltunk rá, egyszer csak meghalt s mentünk a temetésére.

Az írószekrény is a mienk lett, a padláson állott esztendőig.

Hogy lehozattam, érintetlenül találtam a „titkos” fiókban az öreg ibolyákat. Kiborítom, hát két levéldarab volt a fiók alján. Sárgult, öreg papiros, fakult írás, a fele leégve, mintha tűzből kotorta volna ki, a ki talán el akarta egykor égetni? Talán megbánta, hogy tűzre lökte? Talán nem volt ereje megválni tőle, valamennyi levéltől?...

Az egyiken ezt olvastam: „Hiszen csak boldogok akartunk lenni és szenvedést csupán magunknak okoztunk. Kérlek, édes szép angyalom, égesd el e leveleket. Egy este, mintha ketten volnánk, folyton, folyton rám gondolva, égesd el egyenként, ott a kandallóban. És képzeld, édes angyalom, hogy hálásan e szép álomért, annyiszor csókollak meg, a hány betű van a hamvadó papiroson - ” A többi le van égetve.

A másikon, négy teli írt oldalból ennyi maradt: „Ilyenkor szeretnék a leggyöngédebben. Kényeztetnék, mint egy fehér galambot, czírogatnálak, melletted ülnék, kitalálnám a vágyaidat, mielőtt magad tudnál róluk, csak a köntösöd szélét csókolnám, hogy az se fájjon. Nagyon szépeket gondolnék s olyan erősen, hogy te is azokat álmodnád és ha álmodban megrezdülne ajkad, akkor bizonyosan tudnám, hogy az én nevemet sóhajtod, hogy nem szenvedsz és ha mosoly rebbenne át sápadt arczodon, tudnám, hogy azt hallgatod: - szeretlek. Lásd, azt nem tudom elhinni, hogy csak azért álmodom ilyen szépnek, ilyen mérhetetlenül boldognak ezt a Boldogságot, mert hisz álom marad örökké.” A másik oldalon: „eszedbe gyakran, én szüntelen rád gondolok, most, holnap; mindig rád és ha majd nagyon föl kell ébrednem, akkor is csak te rád. Maradjunk jó barátok?... Meglásd, édes Mindenem, olyan hűséges barátod leszek, mint a milyen szerető, csak érted élő párod...” Itt néhány sor kiegészít: - „olyan lesz az, mint a hosszú, csöndes ősz, még a hulló leveleken is ott a nyoma a néhai nap ragyogásának. De a telet, azt, úgy-e, már megoszthatjuk? Te majd ezüstös haju, szép, milyen szép öreg néni leszel!... Én meg nyugodt, nagyokat hallgató öreg bácsi. Te majd ott üldögélsz s nézed a tüzet, én majd meglátogatlak minden nap, dél felé, mikor egy kis nap süt; viszek neked naponként néhány szál ibolyát... Oh, azok fiatalok maradnak s a te virágjaid lesznek, míg élek. Panaszkodunk majd az időre, együtt köhécselünk és együtt nézzük majd a tüzet. Lásd, lehetünk mi még boldogok együtt! De szeretnék már öreg lenni!”

Több nincs. A többi elégett.

Ki írta e leveleket? Ki hozta az ibolyát?

Ha valaki megkérdezhetné urabácsit, a milyen gavallér volt, bizonyosan azt felelné, hogy ő.

És Sándor bácsi, mit szólna?

Már most én őrzöm az öreg, agyonszáradt ibolyákat. Ugy-e, jól teszem? Majd ha megtalálja utánam valaki a fiókomban, a „titkos”-ban, például a fiam, azt fogja hinni, hogy boldog voltam... Vagy talán boldogtalan?... Mindegy, de szerelmes, igazán.

És nincs, még sincs egyéb a világon, ugy-e, jó Philetas?...

Hogy mind a hárman ne lehettek volna boldogok?! Hogyne! Csak meg kellett előbb öregedniök.

Ez igaz.

De addig, jó Philetas, mit szenved az ember addig?!...

(Páris, 1899.)